This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 942,644

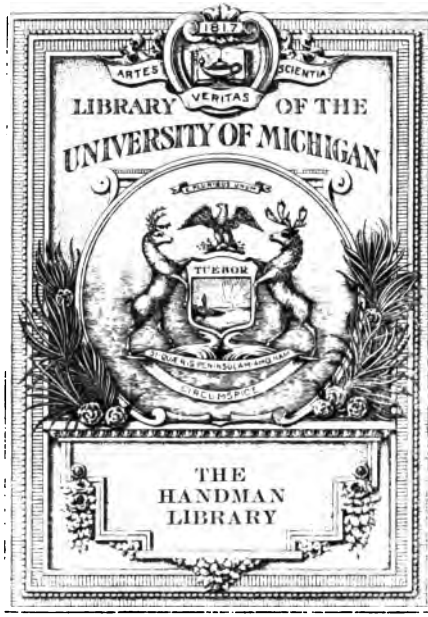

COLLECTED BY
MAX SYLVIUS HANDMAN 1885-1939
PROFESSOR OF ECONOMICS 1931-1939
UNIVERSITY OF MICHIGAN

847.98
A357nn

849.98
A357

Pere Aldavert

nos
ab nos

licles d' are

NOS AB NOS

Pere Aldavert y Martorell

NOS AB NOS

Articles d' are

*

BARCELONA
Imprempta de Joseph Ortega, Sant Pau, 96.
1904

849.98
A357nn

geganta. Me 'n alabo, y no soch fill de cal Alabau: vaig dir més heretjías guanyent premis de bon comportament, que no n' hauría dit fent la rebequería de posar parauladas refiantme de que 'l llapis vermell ja 'm salvaría d' anar á presiri. Perque la veritat es que 'l ferse empaperar pels jutjes militars no costa gayre. Lo mérit está en dir lo que un vol portant un cadell á la llengua.

Y vaig anarhi trobant gust en escriure d' aquella manera casulana. Y 'm va anar agradant cada dia més fer combregar als de la Capitanía ab rodas de molí. Y aixís que treyan l' estat de siti casi 'm posava de mal humor: de primer, perque tindría de parlar de política y no més que de política, y després perque ja 'm veya al demunt la temporada dels meetings y l' etern cant dels *Segadors* ab la seva entussiasta invocació de *A las armas catalans!* llensada per centenars de joves y per dotzenas d' homes de mitja edat que, registrats un per un, no se 'ls hi hauría trobat ni un mal trempaplomas á la butxaca. Y lo pitjor es que á molts no era 'l trempaplomas lo que 'ls hi feya falta, sino una altra cosa. Mentres un poble 's desfogui ab crits, no es fácil que fassi trontollar regnes ni imperis.

Hi havía agafat tal vici á escriure casulá, que casulá escribía fins quan havía de posar lo meu article en la *Secció Política* del diari. M' agradava més á mí; segons me deyan los amichs agradava més als que 'm llegían, y fins m' ho va fer saber un senyor que, fentme un favor que no meresch y que es tant més d' agrahir quan ni ell me coneix á mí ni jo 'l

conech á n' ell, posá un estudi sobre un servidor de vostés en un gran diari de Buenos Aires. Va enviarlo un antich suscriptor de *La Renaixensa* junt ab una carta dirigida al director; aquesta carta y aquest diari 'l tenía de rebre en Botet y 'l vaig rebre jo, perque aquells dias era á Girona, y 'l pobre subscriptor se quedá ab las ganas de veure reproduhit l' article á *La Renaixensa,* perque, no sé si fent un robo, carta y diari me 'ls vaig endur á casa, tenint avuy no sé ahont la carta de tant ben desada qu' es, y havent perdut lo diari que, fent nosa sobre una taula que tením en un cuarto fosch del pis, debía anar á raure al sach del drapayre un dia que va venir á buscar una cuixinera de retalls.

Que 'm perdoni 'l suscriptor y que veji confirmat lo que ell deya á la carta: que l' enviava sabent que jo no era director y que aixís estava segur de que 's reproduhiría l' article. Y que 'm perdoni 'l que 'l va escriure. No es que no fassi cas de lo que deya de mí. Es que s' está molt be podent anar per la Rambla sense que sobre d' un s' hi fixi la mirada de ningú.

Y vaja, que enrahonant com entre amichs es com més be 's fa la feyna. Al cap y al últim, qué son los suscriptors d' un diari? Uns senyors molt estirats que un no gosa ni á mirársels? Res d' aixó, al meu entendre. Son uns senyors y uns menestrals y uns obrers que diuhen las cosas pel seu uom, y s' enfadan y riuhen segons com bufa 'l vent y com los hi van los negocis y la salut de la familia.

L' estat de siti 'm va curar del lleig vici de dir sempre mal del Gobern. No m' hi fixava en que de cosas aquí també se 'n feyan moltas de malament. Y d' allavors en endevant me las vaig heure uns dias contra 'ls d' allí dalt y altres contra 'ls d' aquí baix, y sovint, portat per lo mateix cayent del llenguatje, me descuydava de dir mal de ningú y feya escrits que may passan de moda perque entran de ple dintre de la literatura, la sola cosa que de la embestida atabaladora d' aquestos derrers anys s' haurá salvat del naufragi. Los insults y las eleccions han engolit la sana propaganda que s' havía fet de vint anys fins á la pérdua de las colonias. La ambició d' uns pochs; la mala má d' uns quants més, y potser l' afany de portar á las golfas lo que encara hauría pogut ser ornament de la sala, haurán fet lo miracle: lo veritable miracle d' esfondrar un edifici que s' anava aixecant sobre bons fonaments, sense que un terretrémol l' hagi esquerdat ni que hi haji intervingut pera res la dinamita.

Los dinamiters del Catalanisme no son dels que llegeixen llibres russos. Son dels que ab deu anys d' apendre á fer la rialleta no han sapigut encare riure de debó.

En aquest llibre, com en altres y altres que penso publicar, no hi veurán potser aquella fe cega en lo triomf del Catalanisme. Alló de que *hi arribarém á no trigar gayre*, se podía escriure l' endemá de la Assamblea de Girona, quan á la vinya no s' hi veya cap olivarda. Avuy, lo que volgués dir la veri-

tat, tindría d' escriure: *á n' aixó hi arribarém després de moltíssims anys de feyna.* Aixís ho penso y aixís ho dich. Lo triomf vindrá, pero 'l portarán los que encare tenen de neixer, si desde petits aprenen la historia de Catalunya y llavoras ha passat de moda 'l discursejar. Si encara dura aquesta epidemia, ho tindrán de deixar pels seus nets com li tením de deixar nosaltres. Al pa pa y al vi vi.

Vol dir aixó que no s' haji de travallar en la taleya? De cap manera. Vol dir que tant, y potser més que de las malas espurnas de fora, 'ns hem de malfiar de las malas espurnas d' aquí; que 'ls bons no neixen tots en un indret de la terra y que 'ls dolents no neixen tots en un altre. Als que 's creuhen que n' hi ha prou ab ser batejats á la catedral per tenir totas las virtuts, se 'ls te de fer enterro d' albat quan morin. Als que 's creuhen que bevent ab porró 's fa acte de Catalanisme, se 'ls te de dir que van errats, perque també n' emborratxa de gent lo broch xich. Als que no 's volen fer cárrech de que 'l xipollejar entre 'l fanch de la política espanyola per forsa te d' esquitxar fins los cabells, á n' aquestos no se 'ls te de dir res, perque dintre de la seva ánima ja hi ha tot lo que hi te d' haver per arribar á arcaldes de barri. Son pollastres que sols esperan sortir de la esclofolla y posarse á picar los grans d' arrós.

No es aixís com va fer camí 'l Catalanisme. Eram uns quants mils convensuts. No eram unas quantas dotzenas de mils tavalots. Eram uns quants mils entre richs y menestrals y pobres y homes de car-

rera y teníam lo respecte de tots los que creyan en nosaltres, encare qne 'ls espantessin las nostras ideas. Y d' aquest respecte 'ns refiavam al escriure que arribaríam al triomf á no tardar gayre. Al cap y á la fi, qué hi ha en la Doctrina Catalanista que puga fer por á cap cristiá? Qué te que sense ni una gota de sang no puga implantarse? Qué te que no ho gaudeixin desde sigles las difereutas nacions que forman la Confederació germánica? que no la gosin en santa pau Suecia y Noruega y, després de la desfeta de Sadowa, Austria y Hungria? Que té que á Suissa y en moltas repúblicas americanas no estiga plantejat? Qué te que no respongui á la tradició de la península ibérica?

Si que la guanyarém la partida; pero durará molt, encare que tots nos posém á la feyna.

Y com ja fa mitj any que reposo després de tants anys de travallar, enllestidas mas cosetas de familia torno á la taleya. No estich cansat de viure á fora; estich cansat d' anar y venir, de fer de llensadora. Y aposentat á Barcelona 'ls hiverns, ja que no m' es dat, com hauría volgut, exhalar lo derrer sospir en una masía, no tenint la costum de vagamundejar, me posaré altre cop á escriure y á publicar llibres si ab la publicació dels meus escrits no hi perdo las orellas.

Sovint tornaré á treure 'l cap, perque tinch la desgracia d' escriure més depressa que una máquina y no dino ni sopo de gust si de primer no he fet lo jornal. Aquest mitj any de no escriure no vol dir que haja estat vagarós. Tanta de gent hi ha que

s' afanya lo que menja sense saber agafar la ploma!

Si; seguiré escribint. Ja que 'm tinch d' estar á Barcelona, m' hi moriría si no aixugués un tinter cada vuyt dias. Y 'n faré llibres de lo que vagi escribint. Y nó deixaré 'l cayent del llenguatje de familia, que es lo que 'm va més be á mí y 'm sembla que te d' anar be pels altres, perque ningú hi viu encarcarat. Y parlaré de cosas de casa y d' algunas de fora casa, perque 'm sabría greu que ningú 's cregués que m' he vengut á n' en Maura per una peseta y mitja.

Al cap y al últim, per desenganys que hagi tingut á la vida, catalanista y dels més exaltats vull morir. De las Bases de Manresa en endavant res m' espanta. De las Bases de Manresa cap endarrera no 'n vull saber res. La *autonomía bien entendida*, que potser nos donarían per forsa 'ls de Madrid, no m' ompla gens ni mica. La *mal entendida:* aquesta, aquesta es la que m' agrada.

Pero tardarém á arribarhi. Potser, potser la vejin los nostres nets si no ve un altre mal vent de dins á espatllárnosho.

Lo camp es blanch—la llevó' es negra—cinch son los bous—que tiran la reya.

Y de la llevor negra n' ha sortit tot lo sanitós del Catalanisme. De la ploma dels historiayres y dels poetas n' ha eixit l' intensíssim amor que 'ls vells catalanistas tením á la nostra patria. Las paraulas lo vent se las emporta; dels discursos enjegats com aquell que enjega una bomba, no 'n surten més que banalitats y entussiasmes de mitja hora. No aixís

dels discursos escrits que, com á més ben pensats, no s' han de farsir de diatribas contra 'ls castellans, que al cap y á la fi també son fills de mare. Atapits de rahons y de bona doctrina, llensan en lo cor y en lo cervell dels llegidors arrels tant fondas com las que treuhen los llibres históríchs, los entussiasmes dels poetas de debó, y com las que, més ó menos descarnadas per la pobresa de las terras que 'ls hi destinan, trauhen los garrofers prop de la costa y 'ls pins y las alzinas en las vessants allunyadas de la mar.

L' obra del picarol es obra de fullaraca: enlluerna y no convens. De molts que cantavan furiosos *Los Segadars* engrescats per las parauladas dels discursayres, ja no se 'n canta avuy gall ni gallina. Dels que se sabían de memoria la historia de Catalunya; dels que havían passat horas y més horas contemplant sa antiga grandesa en los vells monuments escampats arréu en nostra terra; dels que afinavan més be en familia la *Francisca ferrera* ó la *Dama d' Alió* que '*Ls Segadors* en los meetings, refiéusen avuy y demá y sempre. Dels que '*Ls Segadors* encare 'ls cantan en familia m' apar que també 'ns ne podrém refiar. Son los convensuts, no 'ls aixalabrats. Son los que portarán nostre triomf. No 'ls que, quan un guisat está al punt, lo deixan recremar perque amargueji fins als que per endavant ja 'l paladejavan.

La oratoria ha desgraciat la Espanya. La oratoria es la que ha malmés lo Catalanisme. Als d' allí 'ls deyam xerrayres. Y teníam molta rahó. La llástima

es que no 'ns adonessim de que 'ls escorsons destilan per tot arréu lo mateix veri que mata y de que de las glándulas del coll á la dent acanalada per hont lo verí s' escorra no hi van gayres gruixos de duro.

No hi havía cap rahó perque no succehís aquí lo que va succehir allí. Es d' estranyar que 'ls diaris castellans no 'ns ho tiressin cent cops per la cara.

Los castellans y 'ls catalans som l' oli y l' aygua; no 'ns assemblém de res. Pero l' oli y l' aygua també s' emulsionan si 's debatan ben debatuts.

Uns quants diputats catalanistas ó regionalistas ó dimonis del infern, ben debatuts ab uns quants diputats unitaris, al Parlament de Madrid acabarían per fer un engüent que no serviría ni per curar cremadas. Si, enlloch d' un escarransiment de diputats catalanistas ó regionalistas ó dimonis del infern, portessim al Parlament la tercera part dels diputats que en Parnell portá al Parlament de Londres, lo que lograríam fora lo que han lograt los irlandesos: una petitíssima millora material á cambi d' una grandíssima pérdua moral en la reivindicació patriótica.

Ves qué hi tením que fer nosaltres á Madrid?

Ves perque 'ns volen llogar á las nostras vellesas; per sastres d' escaleta que giran americanas ó posan un pedás pen posat!

Lo camp es blanch—la llevó' es negra—cinch son los bous—que tiran la reya. Donchs la meva llevor negra servirá encaré avans no 'm mori. En part

per dir mal del Gobern: es un vici lleig que 'm costará de perdre. En part perque l' oli y l' aygua, 'ls castellans y 'ls catalans, no 's barrejin, sino que visquin ben destriats com hi han viscut sempre y de la sola manera que podém ser ditxosos ells y nosaltres. En part perque també 'm crech poderhí dar cullerada en la cuestió social quan n' hi donan tants d' altres que no han menjat may ab cap travallador de fábrica ni d' obradoı, ni han lligat cap conversa ab los pagesos, ni saben moltas cosas que jo sé. En part perque no soch dels que s' esveran quan senten petar una bomba y s' hi tomban del altre costat quan saben que la bomba no anava pel seu estament ni pel seu bras, sino per un altre bras ó un altre estament. En part perque 'm fan rábia las ciutats grossas y no veig la població rural repartida com tindría d' estarho, en poblets molt petits, en claps de deu ó dotze casas—per la companyia—y ben escampats, per que, sense reventaments d' anadas y vingudas, se poguessin conresar més terras. En part perque de ridiculesas n' hi han moltas y m' agrada molt parlar de las ridiculesas dels homes y de las donas, encare que 'm tinga de fuetejar á mí mateix, que no 'n tinch pocas ni gayres. En part perque m' agrada parlar dels temps vells, que en la llegislació, en las costums, en l' art de la construcció, en la sublimitat de la musica, en tot, menos en l' art de donarse vida regalada y egoista, deixaren una petjada que no ha lograt esborrar l' egoisme y la frivolitat de las generacions novellas. Y en part perque no 'm vull en-

terrar sentintme tant fort com vint anys enrera y més convensut que may de que, á despit de tota mena d' ambicions y dels defalliments que portan en los que las veuhen netas y claras, lo Catalanisme esgrunará la organisació política d' Espanya, fins á ferne pel cap més baix una Conferació Germánica, una Austria-Hungría, una Suissa, una Suecia-Noruega, una de tantas organisacions humanas que son la gloria del sigle que las sab respectar y la sort dels que gosan sas franquesas.

En aquestos pobles los vells son joves: joves de cervell als xeixanta anys y joves de forsas als setanta. No es com á las terras abjectas y esclavisadas en que 'ls joves fan de vells avans d' hora: vells y dels de més mala mena al contractar matrimoni, del que montan una contabilitat que ni la d' un gran negoci; vells al rumiar qué 'ls hi convé més, si ferse del Gobern per entafurarse casi de noys en una oficina, ó fer servir d' esqueneta al remat per obrirse camí en la política y aprofitarse de la suprema investidura de diputat ó de la menos suprema de regidor per no morir ignorats ni pobres; vells en forsas físicas; vells en salut; vells en mal humor: vells en tot; pero vells d' aquells que pensan que morts ells mor tothom, d' aquells que diuhen «lo que no 's cou per tu déixaho cremar», d' aquells que als seus pares no 'ls creuhen de res més que quan en temps de perill los hi aconsellan que no s' emboliquin.

Jo no estich pels joves vells, sino pels vells joves.

No estich pels pobles centralisats, sino pels pobles en que 'ls seus poders se confederan.

Per això soch catalanista d' aquells que no pensan en apedassar la esparracada Espanya, sino en lo que era y pot tornar á ser Catalunya.

****

Nostre pa de cada dia

A Barcelona menjém pa quan als fadrins forners los hi dona la real gana.

Perque per ells lo travallar es un entreteniment com cualsevol altre, y 'l dia que resolen passar la tarde á un café cantant, com ja tenen entreteniment, no compareixen á la pastera ni agafan la pala 'ls que son palers. Y si la pasta 's torna agre, millor, que no es del cas que tot siguin ganancias pel amo.

No 'm recorda si eram diumenge ó dilluns, encare que suposo que eram diumenge. Y me 'n vaig entrar á una fleca de la Creu Alta á comprar un pa de tres lliuras perque no sabía de cert si allá hont anavam hi havía pa fet. No era com avuy, que cada dia pastan. Era fa anys, en ple hivern, y en ple hivern als pobles pastava tothom. Y, es clar, com pastava tothom, los flequers casi no pastavan. A qui l' haurían vengut lo pa? Als cassadors? No cal pas refiársen, perque aquestos menjan més arrós y més costellas que altra cosa.

Vaig comprar lo pa á la Creu Alta de Sabadell,

y no sé per qué 'm vingué al pensament que no era del dia. No es que ho conegués per la crosta. M' hi degué venir perque á la botiga no s' hi sentía aquella oloreta tant bona que fa 'l pa al sortir del forn.

Y li vaig preguntar á la fornera. Y 'm va dir:—Com se coneix que vosté es de Barcelona!—

Francament, no lligava caps, ni 'ls haurían lligat vostés encare que haguessin sabut fer lo nus de teixidor.

—Y en qué m' ho coneix que soch de Barcelona?

—En que demana pa d' avuy.

—Y perque demano pa d' avuy tinch de ser de Barcelona?

—De Barcelona ó d' una altra banda que tinguin general, perque 'ls generals no 'n menjan de pa de la vigila.—

La rahó 'm va deixar convensut, encare que no sabía si á n' en Blanco li agradava 'l pa calent ó si era d' aquells que se 'n guardan una llesca per l' endemá perque no 'ls empapatxi.

Ves si n' hem fet de camí del temps d' en Blanco als temps d' ara! Y aixó que no hi ha cap dinastía faraónica de per mitj, ni per contar los anys se necessita al pare Patavi dels calendaris.

Allavoras, perque hi teníam al general, podíam menjar lo pa eixit del forn. Are, encare que á Barcelona hi tinguém al general, y potser á tres dotzenas d' aquestos que viuhen en carrers baratets perque la paga 'ls hi arribi, no 'n poden menjar si 'ls fadrins resolen passar una setmana de bona vida. Qué dimoni! Com encare no s' ha estilat que 'l dia

en que 'ls travalladors acaban una vaga 'n comensin á fer una altra 'ls amos, ja s' ho tenen ben plomejat aquells minyons: quan están cansats de no fer res, cap á la pastera com si tal cosa. Y si l' amo s' ha buscat esquirols, cap á fer altra vegada 'l milionari sota 'ls arbres de devant de Llotja. Y si 't llogan, cap á la feyna. Y si no 't llogan, vinga esperar las tres de l' endemá, matant lo que falta de tarde al *Eden Concert* y la nit á la *Buena Sombra* y donant al eixirne una passadeta per la Boquería, que pels soldats y pels que no tenen feyna perque no 'n volen es una altra Habana. Ves si s' hi coneix en aquells cistellassos de las minyonas del Ensanxe una mica més ó menos de vianda! Cuatre floretas ben tiradas; promesa de casament si ab las flors no n' hi ha prou, y ja no cal amohinarse ni per fumar ni per viure un parell de dias á la bona de Deu. Es clar que si la cosa s' allargués no 'ls reeixiría per pabanas que fossin las xicotas; pero per deixar passar la pedregada, una passejadeta per la Boquería es lo millor aixapluch.

Es tret segur trobar casa. Com ni ells tenen cap mirament als amos ni 'ls amos los n' hi tenen cap á n' ells, sota 'ls arbres del passeig, entre 'l carrer de Llauder y 'l kiosko dels tramvías, se fan los tractes molt més depressa que si s' hagués de llogar una mula per llaurar.

Era avans que á las firas del Aragó totas las noyas que volían servir se posavan als grahons de la Creu. Era avans que 'ls que las volían llogar s' acostavan á la Creu per veure quina noya 'ls agradava més de

las que buscavan casa honrada. Era al temps de la velluria quan los contractes se feyan de Sant Miquel á Sant Miquel ó de la Assumpta á la Assumpta. Era avans que las donzellas s' arredossavan sota 'ls brassos de la Creu perque la Creu los hi servís de guarda. Era avans que lo pactat á la seva ombra era sagrat tant per l' un com per l' altra. Era avans que de las donzellas que 's contractavan á las firas ab tanta magestat y tant poca cerimonia no n' anava á raure cap als burdells de las ciutadassas. Sembla no res y 'n llensa molta d' ombra una creu vella de pedra. Molta més que 'ls plátanos aquells del passeig de cal tio Nel-lo (més m' estimo dirho aixis que dirho be, perque no hi estich per reys ni reynas). Sota aquells arbres s' hi lloga un home que l' endemá va al carrer. Sota aquells arbres torna á compareixer lo llogat l' endemá, tant si l' amo l' ha despatxat á n' ell com si ell ha despatxat al amo. Qué compón la compra d' un parell de pollastres? Ni á la de mitja dotzena de taronjas se pot comparar, perque no s' hi gasta ni la meytat de las paraulas per contractar un home.

Y es clar, menjém pa si 'n fan, y sino, tením d' esperar que 'l general deixi 'ls soldats á las flecas. Perque varem quedar en que 'l pa era un *artículo de primera necesidad* encare que potser no tant com la confitura, segons nos ve demostrant la lley del *descanso dominical,* que es la que 'ns ha regalat la derrera vaga, ab las sevas corresponents punyaladas, ab la seva corresponent apedregamenta de botigas, ab las sevas corresponents agafadas y ab tot

l' altre seguiment de desventuras de vestits negres y de presons, que qui sab si pararán en presiri si 's fa la natural diferencia entre la exaltació y 'l crim, com es de lley y de justicia. Ja n' hi ha un d' amo forner que no travallará cap més diumenge. Y segons com vagi, potser hi haurá alguns vaguistas que tampoch faltarán al tercer manament de la lley de Deu. Qué sab un hom, quan los escribans comensen á embrutar paper, com acabará la cosa? Si parará casi tant malament per l' agafat com per las víctimas de las malehidas vagas. En aixó si que no s' hi pot donar dita, perque lo mateix hem vist castigar horrendament una exaltació de moment, que passar una esponja per la sang dels morts.

Y tant tranquils los gobernadors que hi passan la esponja. Ni sisquera pagan lo dol de las familias de las víctimas d' aquestas miserables cuestions socials que 'ls goberns mateixos desencadenan.

No se n' hi va endur poch al altre mon de pes á la conciencia aquell ídol dels conservadors que matá l' Angiolillo! Pero lo que es en aquest de mon las mars de sang vessada no li tragueren ni mitja hora de dormir. La cuestió era dar alas als fabricants de vagas per aixalar la República. Després ja hi han mausers quan convé y no 's tenen devant soldats que tirin ab vinchesters.

Qué 's pensavan qu' es la lley del descans dominical? Una lley pera afavorir als travalladors, per deslliurarlos d' un amo que no acaba may la gana? Mentida. Perque n' hi havía prou ab aburrir als que no acaban may la gana de las mil maneras que 'ls

gobernadors y 'ls arcaldes poden aburrir á la gent, perque la costum del repós vingués á ferse general, en diumenge per la major part dels oficis, y en dia fener pels que no poden vagar lo diumenge. No travallava cap fábrica ni obrador. Las més de las botigas tenían tancada tota la tarde, y molts ja desitjavan tancar á mitj dematí. N' hi havía prou ab aburrir als que volen agafar lo cel ab las dents, sense cap necessitat de fer una lley general, que, per forsa, te de portar grescas en cuestions de negoci, que no 's fa precisament als dias y á las horas que volen los goberns, ni en aquesta ciutat als mateixos dias y horas que 's fa en aquella altra. A Madrid, per exemple, moltas vegadas davan las corridas de toros en dilluns. Aquí las fan sempre en dias assenyalats y en diumenges. Si era per la moral, lo millor era suprimirlas d' un cop de ploma, y al duch de Veragua, si de cas, ferlo embaixador perque 's pogués guanyar las caixaladas.

La costum, las mateixas creencias relligiosas estavan pel repós, que pertorbavan uns quants afamats, d' aquestos afamats que fins un cop pactat entre 'ls d' un gremi que tancarán á las deu, no 's posan á tancar fins que cau la derrera batallada y, quan s' hi posan, están mitja hora per fer baixar una porta de ferro que en un segon es á baix. Tot per esperar lo derrer comprador! Tot per tirar al calaix una altre miserable pesseta que pot donar á tot estirar un ral de ganancia. Donchs per aquestos ja n' hi havía prou ab l' arcalde. No calía pera res lo gobernador.

Quan en Baltá deixá sortir cada nit als dependents, pel carrer de la Boquería semblava que hagués arribat la fi del mon. Donchs lo mon no va afinar y encare volta que volta com un ximple. Y l' exemple tingué seguidors. Y la *Botiga Fonda* aná endavant y anaren endavant los que seguiren l' exemple d' en Baltá. Y no hi anaren tant los que, en comptes d' amos d' establiment, semblava que fossin escarcellers del carrer d' Amalia.

Las costums s' endolseixen de mica en mica y no ab lleys que no van enlloch. Contém ab pessetas y céntims; mesurém ó fem veure que mesurém ab litres; pesém ó fem veure que pesém ab kilos, y 'ls sous y las lliuras encare van á las revistas comercials y 'l porró de vi y 'l cuartá d' oli y la cuartera de blat encare regnan per tot arréu ahont tenen bech las ocas. Tot volen que vagi de deu en deu ó de cent en cent, y 'ls rellotjes van de dotze en dotze y de quinze en quinze y de xeixanta en xeixanta, y aixís anirán fins á la consumació dels sigles, perque fentho d' altra manera no hi hauría cálcul possible en materias astronómicas. Qui va dar lleys als astres, encare que per molts no sia tant sabi, ho es bastant més que 'ls que triangulan una clapeta d' aquest gra de mill en que 'ns barallém com á dimonis.

Lo travall vol repós. No calía que ho inventessin l' Azcárate ni en Canalejas. Ho saben fins los cavalls, que al tornar cap á la estable van molt més depressa que quan ne surten.

Lo travallador y 'l dependent no son una máquina que may diu prou mentres no 's desgasta ni se li es-

calfan los colls. Pero per garantirlos lo repós, no calía una lley feta sense cap ni peus. N' hi havía prou ab donar autoritat als arcaldes pera que fessin cumplir pels menos lo que volían los més y sancionava la costum y la relligió manava.

Pero anéuloshi ab brochs als hereus d' en Cánovas! La cuestió está, no en que 'ls travalladors reposin, sino en que tenen vot, y 'ls vots dels travalladors avuy dia s' han de pescar á la encesa haventhi cent per cada districte que volen ser diputats.

Per aixó l' han feta la lley, per pescar sufragis pels que votarán las contribucions y quintas que 'l Gobern demani; no perque 'l seté dia reposin los que están cansats, ni perque puguin orejarse 'ls que han passat sis dias derrera 'l taulell d' una botiga.

Ves si reposan los policías los diumenjes!

Ves si 'ls diumenjes los deixan anar als presos!

Ves si 'ls soldats los diumenjes no son soldats!

Ves si no corran las contribucions los diumenjes!

Y tal si corran! Més que un cavall desbocat.

Figuremse dos pintors. L' un volent pintar aquell aixám de fadrins que esperan que surtin los amos de Llotja, que may acaban de sortir, mirantse aquella prosa del pla de Palacio, ab aquella Aduana tant bruta, ab aquella font tant lletja al mitj, ó, girantshi d' esquena, mirant las palmeras del passeig de Colon ab lo fons de Montjuich, d' aquell Montjuich fatídich. L' altre ab la paleta á l' una má y 'l pinzell en l' altre mirantse la Creu del firal ab los grahons engarlandats de donzellas humils, pero ab vestit ayrós esperant qui las fassin baixar dels grahons

de la Creu per entrar en una casa de masía.

Aquest no te més que mirar y anar pintant. La poesía del lloch, la poesía de la Creu, la poesía de las noyas guiará 'l seu pinzell, que volará materialment sobre la tela!

Aquell, mira que mirarás, no veurá enlloch més que prosa, prosa que li evocará terribles recorts, prosa sens altres colors que 'ls del aburriment y 'ls de la rabia, caras begudas pel vici, vestimenta sense carácter de cap mena.

Y 'l pinzell no li correrá, perque, á més de tota aquesta prosa, hi ha la prosa d' aquell rosari de tramvías y de la rogollosa veu dels trinxerayres.

Posats á triar qué triarían vostés si fossin pintors?

Lo que jo si 'n fos: aquellas creus y aquellas caras y aquells firals del territori d' Osca, aquellas creus que avans eran un rahím de noyas y que avuy ja veuhen clarejar sos grahons, perque las noyas, igual que 'ls fadrins forners, no 's llogan totas com avans per un any, sino que moltas baixan ja de dret á Barcelona, hont, á la bona de Deu, tot esperant un llit al Sant Hospital, se llogan per mesos, per setmanas y sovint no més que per dias.

****

Reflexions d' estar per casa

No soch ni japonés ni rus, perque l' un y l' altre 's disputan una cosa que no es seva: la Mandchuria y la Corea: aquesta aquells y aquella aquestos, y, de passada, aquesta y aquella tots dos plegats. Com á moral, del un al altre no hi ha un través de dit de diferencia.

Pero 'm recorda de quan estudiava Historia Universal y de que al cap de pocas llissons ja 'ns parlavan de las *hordas* assiáticas, y 'm faría poca gracia á mas vellesas tenir de menjar nius d' aureneta ó carn de gos si per casualitat eran los xinos los que se 'ns tiressin al demunt de Catalunya.

Tot torna en aquest mon; tot torna, y lo que ha sigut pot tornar á ser. Per homes diuhen que no 's perderá, perque per un que hi ha estat en aquellas terras sé que es veritat lo que diu la Geografía: que de xinos n' hi ha més que de formigas.

Que son cobarts? Y qué més cobart que aquestos milers de milers que s' acoblan á la plassa de toros per fer un meeting llibertari y que fugen com aucellets aixís que veuhen dos guardias civils de cavall?

Fugen deu ó dotze mil de dos guardias-civils de cavall, y vestits dos d' ells de guardia-civil farán fugir demá á altres deu ó dotze mil entre 'ls que potser hi haurá 'ls mateixos que 'ls varen fer fugir á n' ells l' altre dia. Dich potser y no ho asseguro. Pero n' he vistos alguns, no gayres, que, cansats de dur la carrabina, se posan á travallar, y molts que cansats de travallar se posan á servir al Gobern per un jornal que encare no arriba al de manobre.

No es, donchs, lo valor lo que á alguns los fa embestir ni la cobardía la que crida ¡camas ajudéume! Son uns quants pams de roba de color blau fosch y 'l saber que de no parar ferm ne poden venir molts compromisos. No es lo valor dels uns ni la cobardía dels altres, ni 'l valor ni la cobardía dels cavalls, que, si á má ve, després d' haver anat al *Boletin oficial,* anirán á raure á un carro d' escombriayre. Y allí, filosofant en las llargas estonas que hi van de cabás á cabás d' escombrarias, parats avans d' arribar á una cantonada, veurán passar dotzenas de dotzenas d' aquells que fugían, d' aquells que cridavan disputant sobre si está be tancar los diumenjes las tabernas y las taulas d' aygua y anís, ó si era de lley ó no era de lley allargar la derrera polka. Y veurán passar, are al un, al cap d' una hora al altre, als civils que se 'n van cap al tramvía, perque 'ls deu sortir més á compte que anar á peu al cuartel d' allá derrera la plassa de Tetuan, sense darse compte de si eran aquells los que 'ls hi clavavan la espuela ó be uns altres que s' assemblavan molt á n' ells. Que sab un hom lo que pensa una

pobre bestia malmesa pels anys, ja que no pels costals ni pels feixos de gavella! Qui 'l pot saber l' entrellat que 'n treu de las cosas d' aquest mon!

Donchs be, 'ls esvalotadors cansats d' esvalotar, si la casualitat ó una cosa que no vull dir los fa allistar per civils, fan la mateixa por que un que no haji esvalotat may y que no 's diga de tu ab cap dels que esvalotan. Tant si parlan en catalá com si parlan en castellá fan lo mateix respecte, perque las bromas las gastan per un igual. Plom y ferro; ferro y plom, segons contan cada dia 'ls diaris, que, quan ho diuhen, ben sapigut ho deuhen tenir.

Que las *hordas asiáticas* no poden tornar á venir! Y tal si poden venir, y no á peu, com á l' alba de la Historia, sino en carril, com van los russos are cap allí, y ab canons d' aquells que sembla que una bala empayti á l' altra, y ab Creu Roja y tot, perque no 's diga. Perque á l' Assia hi ha de tot: moros que tenen cada un deu y vint moras: japonesos que no matan á las noyas ni als noys; xinos que matan á las noyas perque are per are no han aprés al mateix llibre que 'ls moros, y una pila pila d' altres pobles que no vull citar perque no 's pensin que tinch al devant lo mapa de l' Assia. No m' agrada fer com aquells que van per la Rambla ab un cove al devant y que cridan de memoria duas centas cosas. N' hi ha prou ab dir que ni Inglaterra ha arribat may á saber quantas dotzenas de milions te á las sevas Indias, y que de la Persia no 'n sabem més sino que te un Sha que de tant en tant va á Paris, y que de la Xina 'n sabém si fa no fa com de la llu-

na. Molta terra, molta gent avuy per avuy molt cobarda, casi tant cobarda com aquells mils y mils anarquistas y socialístas que fugen de dos guardias civils de cavali, pero que ja 's comensan á fixar en la manera de guerrejar dels japonesos. Are per are 'ls xinos ja fan com aquell mussol pintat de las plomas que van regalar á un home de fora que havía sentit á parlar de cotorras pero que no n' havía vista may cap: are per are ja s' hi fixan los xinos en que 'ls russos fugen, com se fixava aquell mussol en las conversas que sentía. Y tot es fixarshi en las cosas, y ferse 'l cárrech de que tant hi ha de Moskou al cor de l' Assia com del cor de l' Assia á Moskou y de que ab carril s' hi va en cosa d' una setmana.

Ves! Carrils los hi han ensenyat de fer als xinos!

Igual que si á un gat l' ensenyessin d' esgarrapar.

Que no se 'n recordan los que han passat los ulls per la Historia Universal d' un subjecte que anava á cavall d' un cavall tant dimoni que no creixía may més l' herba allí hont posava la pota? Y de que derrera d' aquell cavaller hi anavan mils de mils de mils guerrers, que, aquest vull aquest no vull, quedantse de passada las donas, potser, no siguém mal pensats, potser perque 'ls hi planxessin la camisa, mils de mils de mils guerrers que, cansats de fer mal, se varen quedar á Europa, com tants y tants altres castellans y aragonesos que 's quedan aquí perque troban que aquí no s' hi está tant malament com á casa seva? No se 'n recordan de tot alló que 'ns esplicavan á l' aula d' Historia Universal?

nchs tot alló pot tornar á venir, y si 'ls russos essin á perdre, tornaría á venir avans de mitj Perque deu mil xinos manats per cincuanta ls japonesos farán deu mil cincuanta dimonis ıcadenats, y ab l' esperit de venjansa que no per qué tenir los japonesos. Al cap y al úl- ı n' aquestos ningú 'ls hi ha robat res, ni 'ls hi rofanat cap temple, ni 'ls han assessinat per s, com han fet los europeus diferentas vega- 'alentse de cualsevol escusa y refiantse de s xinos no sabían més que de fugir y de clavar tas á las unglas de la gent que martiritzavan. ı no se sé quants cents milions n' hi ha de xi- 'ajin comptant si n' hi poden portar de gent á ›a. Jo no més me fixo en que Espanya diuhen stá despoblada, y que, de Barcelona sol, casi setmana sortía un barco carregat de soldats. havent durat la guerra de Cuba tres anys, ni oneixía. Ni als pobles casi, veyentse no més ı clariayna á la sala de ball. Ab aixó contin dits y comensin á apendre de nadar si no vo- nir de menjar nius d' oreneta si son richs ó le gos si son pobres, que á Xina troban qu' es elicia. Perque del arrós de Valencia no se 'n ı, que se 'l menjarán ells, perque te més bon ır y per la rahó del perque sí, que fins are he que es la millor de totas.

soch rus ni japonés, y en la guerra no m' hi he le bon tros tant com los socis dels Cassinos ra, que, uns ab altres, saben la geografía huriana molt més be que la del terme de la

vila, que moltas vegadas no us podrán dir pel clar ni hont comensa ni hont acaba, ni de quin indret venen los torrents que hi passan, si de la montanya que hi ha mitja hora á la dreta, ó de la serra que hi ha una hora á la esquerra. No sé, ni deu saber lo mateix Tzar, los milions d' homes que te Russia. No sé, ni deu saber lo mateix Mikado (eh que soch sabi?) los homes que hi ha al Japó, com ho saben de cert y de segur los socis dels Cassinos de fora. Pero aixís y tot, me fa molta por lo que pot succehir per allí baix. No precisament per lo que passará are, sino per lo que pot passar d' aquí pochs anys, no gayres dotzenas. Molta gent fa molta feyna, y en aquellas terras diu que crían que fa por. Las donas son donas quan aquí encare jugan á ninas. Ab aixó calculin lo dia que no 'n matin tantas al neixer y que las destinin totas á la cría, 'l dia que, igual que á Persia, que á la Turquía assiática, que á la Arabia, que á molts indrets de la India inglesa, que al Tibet, cada home agafi deu donas ó vint. Será cuestió d' arrencar á corre cap á Galicia y de tirarse de cap á mar. Perque á Europa no hi haurá pas prous barcos pera fugir á América, ni n' hi hauría prou encare que 'n fessin mil vegadas més.

No soch rus ni japonés. La sola cosa que faría si fos afectat á las brutalitats de la guerra fora tréurem la gorra devant d' uns y altres. Perque alló si que es ser valent. N' hi ha prou ab veure las aclaridas que 's fan en los batallons y en las tripulacions dels barcos y en fixarse en la terrible propor-

ció dels oficials morts y ferits del un y del altre exércit y de l' una y l' altra marina. Alló son galons ben portats! Alló sí que es afanyar lo sou que 'ls donan.

Sort que un no 's recorda gayre de lo que succehía are fa set y vuyt anys en altras terras, que si se 'n recordava y 'n volía parlar, de segur que sabría com es feta la presó nova, y si parlava massa clar, potser arribaría á saber si son gayre drets ó gayre torts los carrers de Ceuta.

Sort que, encare que se 'n recordés, un no s' hi amohinaría en retreure pallissas que á horas d' are ja passan per epopeyas allí á Madrid y que d' aquí uns quants anys hi passarán per tota Espanya. Es cuestió de que surti un historiayre ben embustero que 's fassi declarar de text lo seu llibre.

Perque déixinse del mal que pot fer un llibre en las criaturas y del que poden fer los mils y mils mestres encarregats de sembrar á aixám las mil y una fantasías de las nostras glorias!

Ja ho deya en Cánovas: á cada victoria d' Espanya correspon una estiragarsada del seu territori, que, parrach per aquí, parrach per allí, ha anat á parar á mans de tot aquell que ha volgut tenir la gloria de rebre una pallisa de las sevas mans finas y menudetas.

Si 'ls russos y 'ls japonesos llegissin los diaris de Barcelona y de Madrid de set y de vuyt anys endarrera, quedarían avergonyits de fer tant pocas cosas com fan y de tenirne d' anar á parar tants sota terra sense unas malas absoltas d' un poeta pa-

triótich. Que no hi creuhen en la pell de serp per aquells baralts? Que no ho saben com s' ho feyan aquí per anar endavant sense que 'ls cirurgians tinguessin d' arremangarse la camisa?

Tant avensats que diuhen que están los russos y 'ls japonesos, y al últim trobarém que ni saben de caminar sense pollera.

****

Sobres la cristallisació

No podent cristallisar en la forma que voldría, vaig cristallisar á Manresa en la forma en que cristallisaren tants y tants companys, tant ó més exaltats que jo en aspiracions, tant ó més sadollats que jo del esperit catalanesch de la historia y de la llegenda y de las novelas y de las poesías y dels dramas que fins allavors havían produhit los prohoms de nostra revifalla literaria.

Sía com sía, la cristallisació es una de tantas maneras de purificació dels cossos. Ella hagués pogut purificar las ánimas, que no haurían surtit de llabis d' homes que tenen obligació de saber més que un manobre, paraulas que 'ls posan en situació de tornarse á examinar d' una branca de la medecina que á empentas y rodolons debían aprobar en l' aula del doctor Luanco.

Vaig cristalisar á Manresa y no 'm penso haver fet cap pecat. Vaig cristallisar en aquella sala comunal perque no era arribada l' hora, y ben lluny encare n' estém, de cristallisar d' altra manera, y

perque, no essent arribada l' hora, potser entre 'ls cristalls deformats hi hauríam trobat las bolvas aixecadas del trespol d' alguna celda de presiri. Volen espay y quietut los cossos pera cristalliisar be y ab regularitat. Tant ó més que las ánimas, que entre 'ls esclats dels entussiasmes irreflexius cristallisan en totas las formas imaginables, desde las que marca la més pura moral, á las que determina la ambició més barroera.

Soch lo que era, com tants y tants altres ho son y com no ho son molts que en los moments d' estúpit fanatisme no reconeixen en los forasters d' Espanya las cualitats que fins reconeixen en las feras. La exaltació per la idea no m' ha fet perdre may 'l fre. La consideració de que 'ls menja-castellans varen ser los primers en empassarse á las hosts del fusellador del que va escriure 'l *Noli me tangere,* no 'm refredá gota l' entussiasme catalanista. Ja ho tenia descomptat que 'ls que més cridan son també 'ls que més escoltan la encantadora veu de la serena. Ja ho sabía, per haverne fet flaútas, que las canyas son buydas de dins y que per lo que més serveixen, fora de tapar un enguixat y per fer coves y cistells, es per abrandar un foch que passa més depressa que 'l d' argelagas. Aquest, si no res més, deixa alguna brasa y una cendra que no te matador. Aquell ni brasa deixa, y la cendra es negra.

Y aquestos, y aquells que d' una manera vergonyant se 'ls hi ajuntarían si 'ls volguessin, son los que troban que som uns encantats y casi uns dolents los que posém molsa, 'ls que no aném, com

los braus de la parodia de las Arenas Romanas, derrera d' un tros de percala d' un tros d' home vestit de ximple!

Cristallisant se purifican los cossos. Benhaja la cristallisació, que al sucre li dona poder medicinal fins feta al recó més ó menos endressat d' un obrador de confitería! Ah si 's poguessin candir las ánimas com se candeix lo such pres de la canya dolsa! Que be que hauría anat la idea catalana, no sotraquejada per la vinguda del rey, com diuhen los tocatimbals dels diaris de Madrid, sino malmesa pels que, derrera d' una ambició personal, han tingut també trassa per malmetre 'l cor verge d' alguns catalanistas vells y de molts catalanistas joves! Que be hauría anat si á la constancia se li hagués aixecat un altar y no se n' hagués fet befa com d' una raresa! Que se n' hauría estalviadas de vergonyas morals y materials lo Catalanisme! Que 'ns n' haurían tiradas pocas á la cara de faltas d' aquellas que rebaixan als homes!

Los que 's pensan ser sabis y en Química, com en moltas altras cosas, son uns caps plens de vent, parlaren de las taras de la cristallisació, y 'ls més cridanés y 'ls que de tot están á las becerolas, pensantse que parlavan de vidres de balcó, volgueren saber qué hi havía derrera d' aquells vidres.

Tontos ab tontos s' ho pastaren, y desde aquell dia quedá convingut que 'l sucre candi no es bo pel mal de coll, y que 'ls apotecaris que fonen y cristallisan los productes pera véndrels més á la segura de son efecte médich están molt per sota del Apo-

tecari Brut de la cansó que canta la quitxalla. Diga lo que vulga la esperiencia aconsellada pels que la guían de la má després de cremarse las ceyas llegint y de perdre la cabellera rumiant.

Soch allá hont era, sense haver tingut ni un defalliment polítich en tota ma vida y sense haver llensat parauladas grolleras contra 'ls que m' he cregut que anavan errats ni fins contra 'ls que anavan errats per conveniencia. Al cap y al últim tots hem de donar nostre compte á Deu, que 'ns escoltará sense dir res, y no cal que pescaterejém aquí á la terra.

Si no fos per educació, aixó del pescaterejar tampoch ho faría per no assemblarme als menja castellans que al Carnestoltas del noranta nou obrían un pam de boca per veure si ab las dents arreplegavan la figa que desde Madrid y ab una canya llarga de duas centas horas los hi feya ballar un senyor delegat del poder real, segons deyan, y que venía de Manila ab las mans molt brutas de sang. Y tampoch ho faría per no assemblarme als que, després d' haver cridat contra aquells d' una manera que fins á mí 'm fastiguejava, trucaren á la porta dels que, ben ó mal asseguts á las cadiras del Parlament y de la sala petita y del Saló de Cent de Casa la Ciutat, no tenían cap pressa per aixecarse á veure qui trucava. Y en aixó 'ls hi alabo 'l gust. Qui estiga be que no 's moga. Y si 's mou, que posi 'ls peus plans, que d' una torta de peu devegadas ne ve una mesada de llit y un doloret que aixís que vol cambiar lo temps tot sovint rebrota.

Si agafés una colla d' oficis que tinch y que no

vaig demanar, pero que vaig agrahir si veya que eixían del fons del cor, pero dels que no feya altre estat si veya que no eran dictats més que per seguir la corrent d' aquells dias; si tragués del calaix los que van venir á raure á las mevas mans sense passar per intermediaris y que, per lo tant, no 's varen publicar, perque ja 'm cuydava jo de que no anessin á parar á las caixas d' imprempta; si 'ls repassés y comparés lo que se 'm deya y lo que d' amagat sé que s' ha dit de mí, ó be creuría haverme tornat boig ó que s' hi han tornat los altres. No parlo, per suposat, dels que 'ls dictaren eixits del cor, sino dels que, seguint la rutina de las protestas ó de las felicitacions, protestan y afalagan perque ho veuhen fer á un altres y per, de passada, no dar motíu al mon de que s' oblidi de que també per la Rambla s' hi ha passejat lo firmant del telegrama ó del ofici.

Lo mon ja sé com es fet: rodó com una taronja, y com una taronja, naturalment, no 's pot deixar sol que no rodoli.

Per aixó no m' estranya que rodoli y que caygui y que 's maqui si al caure no cau sobre una pila de serraduras ó sobre un cossi d' aygua. Com tampoch m' estranya que una taronja 's pudreixi comensant per la macadura.

Aixó fa que 'm pensi que no so pas jo ni 'ls molts que pensém que 'l Catalanisme no es una escola de cridaners, sino una escola de purificació de costums per poder donar un dia la natural expansió á las *Bases de Manresa,* 'ls que aném errats ab la nostra tossudería. Una pedra al mitj d' una riera, si

no te una mica de molsa te un color molt ingrat per afinada que estiga del seu penós viatjar desde la penya fins al llit de la riera. No comensa á ser bonica fins que 's para del tot y 's posa á verdejar entre la blancor de las altras. Anar allá hont va la percala de colors enramallats, es feyna de braus allunyats de la debesa. Es feyna que fins ridiculisa una hermosíssima corranda andalusa dictada per un cor enamorat de veras.

Qué costa de rodolar? Qué costa de mudar de vestit com se muda de camisa? Per aixó n' hi ha prou ab casarse ab una noya rica si no s' es fill d' un home rich y ab no tenir altres maldecaps que mirar qué diuhen á Paris de la moda.

No costa res de rodolar torrent avall. Tant poch costa, que fins lo cayent hi ajuda.

Pero un se torna tant petit anant ayguas avall! Tal roca que al obrirse la penya per mor d' una glassada forta pesava cent quintás, al arribar pels córrechs al torrent ja no 'n pesa ni cincuanta. Y ayguas avall ni vint y cinch. Y duas horas més cap al riu ni quinze. Y al llit del riu no 'n pesa moltas vegadas ni un. Y bon goig si es palet quan arriba al mar, que moltas vegadas á mitj camí ja es sorra.

Es molt petit un palet. Veritat que n' es casi massa? Veritat que no val la pena de cantarli un himne á la despreocupació y que es més bonich, moltíssim més bonich cantarlo á la constancia? Jo ho trobo aixís, no sols perque diuhen que la constancia dels degotalls forada las rocas y perque ab moltas gotas de cera verje 's va un Ciri Pascual,

sino perque, pera edificar una Catalunya nova, als fonaments s' hi tenen de posar bons daus de pedra.

Que 'ls enginyers del moll ab grava y ciment ne fan de molts cents quintás? Ja ho sé, pero es trista feyna la feyna de refer lo que ja estava fet á la pedrera. Y ho veurém encare si no 's desfarán á la embestida de las onadas los daus que las reben de pleáple. Los que no 's desfarán son los que van al fons de tot, á las ayguas mortas, besantse ab lo llot, essent catau de peixos que no surten may á flor d' aygua ni atrets pels festers dels que pescan á la encesa.

No sé qué te 'l Catalanisme, que 'm sembla que no hi pot navegar en las ayguas térbolas de la política. Podrá navegar en mitj d' una mar desfeta; podrá sentir bramar lo canó (Deu nos en deslliuri y no seré pas jo qui atihi als exaltats); podrá parar ferm contra tota mena de persecucions, perque per cada perseguit eixirán cent patriotas de bona sava; pero trist d' ell si no romp per sempre ab las miserias de la lluyta electoral, que enverina á uns catalans contra 'ls altres en benefici d' uns quants aixerits y en sacrifici d' uns quants que de tant en tant senten las pessigollas d' un orgullet que no saben dominarse, donant de passada greix als Goberns de Madrid, que per guanyar las votacions al Congrés y al Senat no 'ls hi ve d' una dotzena de diputats ni de mitja dotzena de vellets, que, posats al palau de Donya María de Molina, ni esma tenen d' obrir la boca.

Pobra Catalunya si no reprén la tradició catalanista y no 's deixa de bregas estérils. Malaguanyada feyna feta fins avuy!

Y aixís pensém molts dels que cristallisárem á Manresa. Los acorts de la Assamblea de Reus no foran mals acorts si 'ls homes fossin ángels. Pero com no ho son, y alguns, més que alas d' ángel tenen alas de dimoni, ab nervatura d' espinas més punxagudas y més verinosas que las espinas que tenen las aranyas de mar á la esquena, y ab tel de rata pinyada, enlloch de plomissol; com no ho son d' ángels los homes, encare que molts refilin com ells y com ells sembla que entonin un himne á la puresa, si 'l Catalanisme no vol anar de conxorxa ab los homes de Madrid pera acabar ab Catalunya te de deixarse de bregas barroeras que no portan á res més, ben esplotadas pels que buscan la perduda, que á ferotjes odis de pobres contra richs y de richs contra pobres, tots ells catalans, tots ells puntals de la regeneració patria, que ja te prous enemichs enllá del riu que recull las ayguas de tot lo Pirineu, de totas las terras del Nort de la Iberia que tenen encare ánima. Al sortir del Aragó, á banda y banda de riu es Catalunya: la llengua sagella lo que diu la Historia. Pero si no fos la llengua, qui ho coneixería que á la dreta del Ebro hi te Catalunya tant de dret com á la esquerra? Anys y més anys de moixigangas electorals, anys y més anys de combinacions estranyas de jutjats, als fills d' allí los han fet oblidar de que Catalunya sía la seva mare.

Menresa y Balaguer! Lo fet pel Catalanisme dintre de vostras casas comunals será lo que salvará

Catalunya si 'ls catalanistas nos oblidém per sempre més de lo que varem fer á Reus y á Tarrassa, creguts de que la idea havía purificat als homes y de que entre nosaltres no hi havía ambicions. Potser no que no n' hi havía. Potser no que no n' hi ha entre 'ls que de moltíssims anys travallém per la idea. Pero entre 'ls que encare tenen la pell tendre... entre aquestos no ho juraría pas que no hi haguessin las mateixas ambicions que entre 'ls que 's revolcan en lo toll dels partits políticns del Centralisme. Per una cosa ó altra molts d' ells deixaren passar los anys del entussiasme allunyats de nosaltres y fins fentne befa alguns. Per una cosa ó altra aprofitaren per ficarse en nostras renglas lo moment de la descomposició dels partits espanyols.

Are que la cristallisació 's te per alguns com un encantament, are que 'l posar molsa 's te com una tara, estich més content que may d' haver cristallisat á Manresa y á Balaguer y d' haver posat molsa. Cristallisant se purifican los cossos: la molsa es una cosa frescal y te un color que enamora. Un pessebre hont se cantan las glorias del naixement de Jesús no 's comensa sense molsa, que ho engalana tot, fins las aspras montanyas fetas ab suro pelegrí, lo mes ressech dels suros.

Més m' estimo haver cristallisat y haver posat molsa que fer com aquestas mils y mils carbassas que las riuhadas del Llobregat se n' enduhen d' un terme al altre terme, d' una hisenda á l' altra hisen-

da y que després, al quedar en sech entre 'l fangar, no se sab de qui son perque no tenen senyal de cap mena. No son més que carbassas que anirán á parar á la calderada dels porchs. Y 'l que 'n pert cincuanta ayguas avall, ja está content si al parar la revinguda n' hi quedin cincuanta d' un altre camp, que potser es d' una hisenda d' una hora lluny, potser es d' una hisenda que paga contribució á la quínta forca. Tot son carbassas. Escandelladas, totas si fa no fa donan lo mateix pes. Tant li fan las cincuanta sevas com las cincuanta del altre! Los que 's desesperan son los que perden las sevas y no 'n troban després cap entre 'l bassal de llot y aygua. No hi ha amor á la carbassa: pensan no més en los porchs que se las tenían de menjar.

Y vaja!, que val més ser encantat de mena que ser una mica aixerit. D' aixerit, si de cas, se n' ha de ser molt. Del aixerebiment se n' ha de saber treure estella.

Ben regrossa, si pot ser; perque per tréuren una estella de las que 's gastan á las ximeneyas de marbre, trobo que no val la pena de cambiar de camisa.

Soch allí hont era perque las lleys d' Espanya 'm privan d' anar més enllá. No perque 'm balli 'l cap com ballan las baldufas. Vaig cristallisar á Manresa perque allí 'ns deixaren cristallisar lliurement y perque ja pogueren sortir uns cristalls ben bonichs ab aquella llibertat y ab aquella calma. Si 'ls homes fossin ángels, si no hi haguessin tants dimonis de

per mitj, potser si que 'ls acorts de Reus y de Tarassa ajudarían á la obra feta á la Casa Comunal de Manresa. Pero com no es veritat que las ideas tingan prou forsa per afinar las conciencias entravessadas, arribant no més que á afinar lo que ja te un cayent d' honradesa, no sols no aplanarán lo camí de nostre triomf, sino que l' allunyarán per sempre més si d' una vegada no reneguém d' aquells grans erros, d' aquells grans erros que, esplotats per gent de baixa má, ja han lograt fernos aborribles als republicans, á nosaltres que tením més de republicans que de cap altre cosa, no fos sino perque de moltíssims reys n' hem rebut agravis y la República ni temps ha tingut per fernos cap tort, suposant que 'ns ne volgués fer algun.

Entre tots ho hem de fer tot, richs y pobres, que per tots te de travallar lo Catalanisme. Acoblar als pobres d' un cantó y als richs d' un altre, es un crim contra la patria, y aquest crim no fora possible, ni pels més refinats criminals, si de tant en tant no vinguessin las xorcas lluytas electorals, que no ho son pas per tothom de xorcas.

L' aygua de la mar, gelantse, queda sense salabró. L' aygua bruta d' un safreig, glassantse, queda ab molt poca de la bruticia que tenía l' aygua. No 'ns fassi por, donchs, la gelor, que 'ns tiran al demunt com una gran falta.

Los diaris de Madrid á n' en Pi y Margall també li retreyan la tara de la gelor. No 'm fa res que á

mi me la tirin, sobretot tenint al cor lo foch ardorós de ma jovenesa, foch que may me fará dir dels castellans lo que n' han dit molts que s' empassaren á n' en Polavieja, foch que no 'm va fer dir dels que se n' empassaren á n' en Polavieja lo que 'n digueren alguns que després voldrían sopar á la mateixa taula y fins ab lo mateix plat, si 'ls que tenen per máxima «esgarrapar tot lo que 's pugui» no se 'ls hi giressin d' esquena.

Una tara la fredor per las probaturas eternas! Un defecte la cristallisació, quan á copia de cristallisar s' arriba á la purificació de la materia!

A las ánimas se las hauría de subjectar á la cristallisació. A las ánimas, si per las ánimas entravessadas hi hagués purificació possible.

****

La mort del marqués de Pickman

Qué li farán al capitá de civils que va matar al gendre del amo de la *Cartuja de Sevilla?* Qué li farán al capitá de la Guardia Civil que li va servir de testimoni?

Suposo que res, perque, ja ho va dir lo ministre: 'ls jutjes s' han de guiar per la veritat legal, y la veritat legal es que 'l marqués sevillá, al igual que 'ls altres marquesos y que 'ls que sense serho se desafían, portava un paperet á la butxaca dihent que 'l cop de pistola se l' havía tirat ell mateix y que de la seva mort no 'n dessin á ningú la culpa.

Jo no ho sabía que 'ls que 's desafían se fiquessin aquest paperet á la butxaca. Ho vaig saber per boca d' en Sanchez Guerra.

Jo no més sabía que 'ls que 's desafían son gent que tenen molt poca feyna, y que si á la vigilia se 'ls ne girés molta ja no pensarían en semblants bestiesas.

La ociosidad es la madre de todos los vicios; ja 'ns ho deya Don Domingo, y, perque no 'ns cries-

sim mandrosos, nos dava unas llissons de duas p
nas de gramática, que no m' han servit de res, y
dictava uns problemas que per resóldrels nece
tavam un cuadernillo de paper. En aquest llibre
pero ja 'ls n' he parlat altras vegadas de Don I
mingo: era aquell mestre del carrer dels Abai
dors que tot lo día 'ns feya fer números ab lo *ca*
y la *canela* que compravan los *comerciantes d*
calle de Montcada, y que, sino 'l carrer de M
cada, la plassa de Montcada li va ser la seva m
Res, que á sas vellesas tingué de tastar lo llog
d' una casa mitj nova, y 's pot dir que ja no va
res més de bo. Deu li haja perdonat las dotze
de palmetadas que m' havia donat, perque ni un di
pogué fer estar quiet á la classe.

Tenía rahó Don Domingo. Lo no fer res es lo
porta de cada cent desafíos los noranta nou. I
que no fan res solen pensar en las donas dels
tres, per lo més petit agravi s' enfilan com una
bassera, un cop enfilats ne parlan ab altres ami
que tampoch tenen altre feyna que contemplar
hont se 'ls hi decanta 'l fum del puro, y, ja hi s
al *campo del honor*, aquest parany á que caul
los tontos que no saben trencar lo cap d' una ga
da al que fa la aleta á la seva dona per matar la
tona en una cosa ó altra.

Jo no ho sé ni ho vull saber perque 's desafia
lo capitá de civils y 'l marqués de Pickman. I
diaris diuhen que va ser per una cuestió de *ind*
muy delicada. Y quedém enterats y á punt de
tota mena de suposansas lletjas.

El ofendido, que may sol ser l' ofés de veras, sino 'l que ha rebut una bofetada, que, mírintho com vulgan, sempre es una ofensa més petita que la que ha rebut avans lo bofetejador, se 'n va á contarho á dos amichs que aixís que 's llevan ja tenen la feyna feta. Y aquestos, en sa gran sabiduría, opinan que *la afrenta se tiene que lavar*. Y s' ofereixen per fer d' ajudants de bugaderas. Y enlloch d' anar á comprar cendra y sabó, se posan de vint y una agullas y van á veure al que casi sempre te rahó. Y si 'l que te rahó no se 'ls treu de casa y fa la ximplería de dir que s' entenguin ab altres dos amichs seus, ja la tením armada: ja tením quatre senyors que l' endemá 's llevarán ab llum, y ab llum s' haurán de posar la corbata, y ab llum s' haurán de mirar si 'l barret ha perdut lo llustre, y ab llum se botonarán la camisa per poder ser á trench d' alba á un lloch tancat ó á un indret desert per veure com se baten dos desesperats, dels que l' un casi sempre te rahó d' estar desesperat y en la desesperació no tira dret ni fa anar be 'l floret, y l' altre, que te un sach de culpa, apunta y tira ab tota la sang freda y ab tota la sang freda fa voleyar lo sabre ó la espasa.

Dos desesperats, quatre padrins que mereixerían cadena perpétua, dos metjes que pel cap més baix los hi tocarían deu anys de presiri, l' amo de la finca, si es finca tancada, que 'n mereixería vint y que per una finestra ó altra mitj ajustada s' hi va á divertir, y dos cotxes, ab duas capsas plenas d' unas quantas andróminas, es tot lo que 's necessita per

fer parlar dos dias als diaris, si 'l desafío ha sigut una moixiganga, y per ferne parlar un mes de carrera si 'l desafío ha tingut sas naturals consecuencias. Si senyors, naturals y ben naturals consecuencias, perque 'ls sabres son per tallar carn, las espasa per burxarla y las balas per atravessarla de part á part si las pistolas no son d' aquellas que venen als Encants per duas pessetas y que tanta requesta tenen en temps de vagas.

La *mise en scène* no pot ser més barata. L' espectacle no pot ser més sonso. Igual si 'ls odis han arribat molt endins, que si son fills d' encalabrinaments sense substancia.

Sempre lo mateix: dos que 'n van á divertir tres parells, mentres los cotxers s' acaban de deixondir á una recolzada del bosch ó al peu del tancat de la finca y 'ls cavalls maleheixen á la seva manera als que 'ls hi han trencat lo son.

Se crida molt contra 'l desafío, y encare no s' hi crida prou. Se crida molt contra 'ls exaltats, y 's sol deixar de banda als metjes y als testimonis, que á curarhi una ferida y perque no hi haji una desllealtat en la batussa. Tabernacles més que tabernacles! Pocas vergonyas més que pocas vergonyas!

Observéulos als metjes aquestos, y veuréu que no tenen cap visita. Los quatre estros que dul los hi serveixen no més que d' arcabotería, perque devant d' un cas apurat ni saben de qué se las euhen. Per curar esgarrinxadas no diré que no sían bons. Ja veuhen que, per enrabiat que estiga contra d'ells, també 'ls hi sé fer justicia.

Observéulos als testimonis y no 'ls hi preguntéu per quants fills tenen de guanyar las caixaladas. He dit que son dels que al llevarse ja tenen tota la feyna feta, y no es veritat, perque avans no 's posan á esmorzar han d' estar un quart devant de la palangana y duas horas devant del mirall.

Y á n' aquells sis subjectes de Sevilla, iguals com un ou á un altre ou als sis subjectes que van á dar solempnitat á tots los desafíos, no 'ls hi dirá res lo jutje d' allí baix? Lo creurá 'l paperet que 'l marqués de Pickman devía dur á la butxaca, perque, segons diu en Sanchez Guerra, tots los que van al *campo del honor* li duhen?

Ell s' ho sabrá lo que fará 'l jutje de Sevilla. Dins de la conciencia dels jutjes un no s' hi pot ficar, y si s' hi fica, reb.

Jo si que ho sé lo que faría á n' aquells metjes y á n' aquells testimonis. Sense haver estat á Sevilla may y sense voler saber qué era aquella cuestió tant delicada y de carácter tant íntim que ha portat la mort del marqués.

Als sis los hi posaría tres jous, y las tres parellas las faría tirar d' una bona arada, que llaurés fondo, ben fondo. Y si 'l *campo del honor* en que ha mort en Pickman fos petitet, triaría un *campo del honor* gran com los camps que s' estilan á Andalusía, de moltas, pero de moltas mojadas de terra. Y llaurarían hivern y estiu, de dret, de través, fins que la terra semblés farina. Y si no n' hi hagués prou ab un any, los faría llaurar fins que fossin tots vells, quan entre sis no tinguessin forsa per arrossegar la arada.

Malas-entranyas més que malas entranyas! Fer de testimonis d' un desafío que, més que de dos desesperats, sembla de dos bojos disposats á matarse á tiros, disposats á matarse á cops de sabre, disposats á matarse á mossegadas!

Y ells, aquells sis senyors tant ben mudats, mirantsho com qui 's mira dos galls com s' esbatussan ó com se barallan en un carreró fosch un gat y un gos, que tampoch sé perque 's tenen tanta rabia.

Cóm parará 'l judidi de tot aixó?

Massa me 'n temo que succehirá com las altras vegadas.

Y no es que á la Fiscalía del Suprém no hi haja un home que s' ho val de veras. Y no es que de sa part no hi posés ja de moment tot lo que pot fer un fiscal del Suprém y lo que pot fer un home de rectíssima conciencia.

Qué més podía fer en Maluquer y Viladot que desbaratar ab sa digníssima contesta 'l pensament de tirar terra sobre aquest desafío, que á las altas esferas del Gobern tant amohinava? «Tinguin, que no n' hi tiro de terra al demunt; la dimissió ja la duch á la butxaca.»

Y, es clar, no hi hagué remey; s' hagué de comensar lo judici. Y 'n parlaren al Congrés, y 'l criticaren diaris que la meytat del any no parlan de res més, arribant á tenir redactors en aquest ram del crim que s' ufanan del seu cárrech com se podrían ufanar d' haver descubert lo remey de la tísis. Y anaren y veniren de Sevilla á Madrid y de Madrid á

Sevilla capitans y coronels. Y l' esperit de *cuerpo* comensá á treure 'l nas. Y 'l capitá Paredes se posá malalt, encare que no diuhen de quina malaltía. Y vaja, amich estimadíssim, que será inútil tot lo que vosté fassi desde la Fiscalía del Suprém, perque no es sols lo poder real lo que está garantit per la lley escrita, que hi ha també lleys no escritas que á uns altres los ho garanteixen tot, fins cosas que fan fástich.

Lo fiscal del Suprém va fer lo que de segur cap altre fiscal del Suprém hauría fet. Jo no tinch recort de que cap altre haja donat exemple tant clar d' independencia. Pero com en Maluquer no s' hi eternisará á la Fiscalía, perque es de moda que aquest cárrech segueixi la sort dels cárrechs polítichs, anirán embrutant paper sellat y enviant exhortos, las malaltías dels malalts de conveniencia s' anirán allargant, y, sino are, d' aquí mitj any, se tirará terra demunt d' aquest escandalós desafío, com sobre del seu recort n' hi va tirar la soptada mort de la primpcesa d' Asturias. A Madrid cap recort dura, y á Sevilla unas firas, una professó de Setmana Santa, una corrida de toros si á ma ve, esborrará 'l recort de la mort del gendre del amo de *La Cartuja*. Al cap y al últim, per lo que he vist llegint la seva biografía, tampoch era cap sabi de la Grecia ni cap gran fabricant ni cap hisendat que 's fes parlar d' ell per la manera de menar las terras. Era un de tants en la colla dels que no fan dar un pas á la Ciencia ni á la riquesa del país. Era un má-foradat á quina ombra vivían molts dels que, al

saberse la seva mort semblava que s' haguessin de morir del desespero. Era un que feya lluhir tots los cassinos en que estava allistat. Era un que á la ombra de la seva muller y de dos oncles generals havía anat creixent fins arribar al cim de tot de la gloría periodística. Sa mort es molt de doldre, pero de sas resultas no parará 'l mon de rodolar ni 's desviará ni d' un gruix de duro del camí que ve seguint desde 'l primer dia.

Pero no hi vol dir res aixó. Morí en un moment de febrosa exaltació y per má d' un capitá de civils, no fugint després d' una malifeta, sino al *campo del honor*, com tants y tants altres infelissos que no saben dir als testimonis del desafiador que se 'n vagin á passeig si no tenen altra feyna, que no 'ls hi saben respondre lo que 'ls hi respondría jo: que 'ns barallessim á escriure en catalá, ó lo que 'ls hi va respondre en Bárcia acceptant lo desafío ab duas píndolas: l' una de molla de pa y l' altra de matzinas d' aquellas que no tenen cura si 'l remey no hi va ab telégrafo. Morí com moren los *cumplidos caballeros*, y, no hi ha més, per poqueta cosa que fos, se li tenía de cantar un himne.

Y jo 'm dich: tindrá res d' estrany que la gent acabi de perdre 'l respecte als civils després d' havelshi perdut tant y tant després de lo de Montjuich y de lo de Salamanca y de lo que 'ls diaris de Madrid anavan plens d' Alcalá del Valle? Te res d' estrany, quan lo mateix fiscal del Suprém ha de cridar fort perque 'l sentin, perque no quedi sense cástich

una mort feta per un capitá de civils, per un capitá del cos que, no sols no ha que donar un que sentir á fiscals ni á jutjes, sino que te de ser lo seu més ferm puntal? Te res d' estrany que la anarquía de baix prengui cada dia més volada quan la anarquía de dalt ja no te aturador? Cóm, ab quina cara agafarán demá 'l capitá Paredes y 'l capitá que li serví de testimoni y 'ls seus superiors que més ó menos malament capejan las consecuencias del acte d' energía de Don Joan Maluquer y Viladot; cóm, ab quina cara agafarán demá aquestos senyors á un pinxo que haja mort á un altre pinxo á cops de ganibet, á un carreter que á cops de vara haja obert lo cap á un altre carreter, á un anarquista que desafía á la societat posant bombas de dinamita?

Fa més mal la dinamita que posan los anarquistas que la dinamita que han posat á Sevilla 'l desafiador y 'l seu padrí, que la que han posat per tots los recons d' Espanya 'ls del *Cuerpo* y dels altres *Cuerpos* que més ó menos dissimuladament los amparan?

Fa més soroll, pero no fa tant mal com la que posan aquestos, com la que posá 'l ministre de la Gobernació al mitj de la taula dels tribunals, dihent que ls jutjes han de jutjar per la veritat oficial d' un document mentida y no per la veritat veritable d' un fet que se saben de memoria fins las ratas de las clavagueras.

Y aixó que 'n fan de mal las bombas dels anarquistas! Sobretot á Barcelona que de civils n' hi ha potser més que de municipals y potser deu vegadas

més que de policías. Sense que fins are, entre tants com buscan lo níu del anarquisme l' hajin sabut trobar.

Deuhen tenir un constipat de nas, que no hi senten gayre.

Tiremhi un vel sobre aixó y tiremne un altre sobre lo que passá l' endemá del enterrament del marqués al fossar de Sevilla. Y tiremne encare un altre, ben espés també y també ben negre, com los que gastan las viudas als funerals del seu marit, sobre lo que passá al *campo del honor* quan, matador y padrins y metjes, camas ajudéume, deixaren lo mort allí estés com hi haurían deixat un gos ó una rossa. Allí quedá, á mans d' un *ayuda de cámara,* d' un home á sou, que no sabía qué ferse ni d' ell ni del *cumplido caballero.*

Diuhen que se n' anaren glassats de lo que acabava de succehir.

Embusteros més que embusteros.

Y donchs que las carregaren los padrins ab pa mastegat las pistolas? Y las armas blancas, que duyan per un si de cas, que eran fetas de llauna? Y per qué hi havían anat los metjes, per receptar oli de fetje de bacallá al marqués de Pickman y aixarop de rave al seu matador?

Se crida molt contra aquesta manera de rentar las tacas del honor pero encare no s' hi crida prou. Se crida quan hi ha una desgracia, quan los que 's desaíían no fan los gegants, sino que hi van de ve-

ras, pero s' hi crida deixant entrevéure encara certa admiració pels *valents* y certa consideració pels padrins y metjes,

Y no es aixís com se cura un mal tant arrelat en aquest país d' estúpits, que encare no sab compendre que un home que no te altre ofici que 'l de tirador de floret ó de sabre ó de pistola fa un crim veritable al desafiar á un que al mon hi ha vingut per fer altra feyna. Un crim y una cobardía á la vegada.

Desafiantme jo ab un camálich á qui portará més pes, guanyará 'l camálich. Desafiantnos á qui escriurá més depressa, guanyaré jo. Desafiantme á cusir ab una dona, guanyará ella. Desafiantme á qui fará més mala lletra, guanyaré jo.

Que hi pensin en aixó 'ls tontos que acceptan un desafío, que moltas vegadas es no més que un paranyy pera que 'l matador y la dona del mort no tingan ningú que 'ls vigili.

D' aixó se n' haurían de fer cárrech los desafiats y 'ls jutjes y fins los diaristas, que quan hi ha sang de debó ploran com unas criaturas y que riuhen per sota 'l nas quan la cosa no passa d' esgarrinxada.

Pero que s' hi fixin sobretot los jutjes, que, diga lo que diga en Sanchez Guerra, no l' han de creure la veritat oficial, lo paperet que 'ls exaltats se fican á la butxaca avans de sortir de casa, sino la veritat nua y crua, la que contemplan tant tranquils los metjes y 'ls padrins com los aucellets que miran la moixiganga ó la trajedia desde dalt dels arbres.

****

Las festas de la Mercé

Perque 'ls d' una colla aquest any diuhen que sí, 'ls de l' altra colla aquest any diuhen que nó. Y si fos al revés passaría igual, sino que 'ls que diuhen nó dirían sí y 'ls que diuhen sí dirían nó.

Y la Mare de Deu de la Mercé que s' arregli com pugui allá en lo seu camaril. Al cap y al últim, tant se pot refiar dels parenostres dels uns com dels dels altres. Y succeheixi lo que vulgui 'l vint y cuatre de Setembre, al cap y al últim presidirá 'ls mateixos casaments.

Perque suposo que en aixó de casarse deu seguir la moda d' avans. La primera cosa que 'm va dir la meva muller quan estigué convingut lo dia, va ser que volía casarse al camaril de la Mercé. Y, vaja, que no 'ns ha anat pas tant malament ni al un ni á l' altra.

Los botiguers, per altra part, també 's divideixen com los regidors. Aquells que en las derreras festas ompliren lo calaix, voldrían que cada any guarnissen los carrers. Aquells que venen cosas de va-

lor, diuhen que no val la pena que l' Ajuntament se desdineri per uns quants pagesos del voltant de Barcelona que 's portan los ous dusos de casa seva y per uns quants aragonesos y valencians que venen ab lo bitllet de retorn y tres pessetas y mitja entre plata y calderilla.

Resultat, que un any sí, dos anys nó, ó quatre anys nó y un any sí, á l' hora menos pensada veyém que 's posan á aixecar pedras dels carrers y á plantar pals, que dos dias avans de la Mercé 'ls comensan á enfaixar com si fossin criaturas de volquers. Sino que á aquestas las hi posan faixa blanca, y á aquells llustrina de colors virolats. Si 'ls faixan per fer bonich ó perque no 's trenquin, no ho sé del cert. Lo que sé es que, un cop faixats, los pins fan molt més fástich que quan eran antenas. Y lo que també sé, es que si per casualitat se 'n trenca un, l' estellan y no van á ca'n Clausolles á comprarli un braguer.

Be, 's poden preguntar vostés y tot aquell que tinga llengua: es que Barcelona fa aixó agrahida á la Mare de Deu ó perque 'ls cotxers y 'ls cafeters y 'l *Circo Ecuestre* y 'l *Siglo* guanyin algunas pessetonas?

Y aquí torno á rependre jo las mevas filosofías, perque veig que 'ls que volen passar per relligiosos aquest any digueren que nó, y que 'ls que digueren sí son aquells que no volgueren pagar los gastos de la professó de Corpus. Es que aquest any la Mare de Deu nos n' ha fet una de crespa? Es que 'ls republicans pensaren que, afluixant la corda per aquest cantó, als que pel Corpus se varen enrabiar los hi

passaría la enrabiada? Es que aquells sabían de bona tinta que 'ls forasters del pla, per estalviarse 'ls cuartos del dinar, aquest any se menjarían los ous dusos pels carrers y que 'ls avansats estavan segurs de que entre menjars y taquillas deixarían á Barcelona una fortuna? Es que 'ls aragonesos y 'ls valencians havían escrit dihent als uns que no baixarian y als altres que 'ls hi guardessin al Colon y á la fonda de las Quatre Nacions las mellors cambras?

Perque, ja que aquestas festas las va instituhir en Rius y Taulet, no per honorar á la Mare de Deu, sino per *donar vida* á Barcelona, no es cosa de quedarse ab lo cap pelat rumiant sobres la relligiositat de las mateixas. Al cap y al últim, calcularen que aquest era 'l bon temps, y pels dinerons dels de fora vestím de Carnestoltas la Rambla y la plassa de Catalunya. Y en quant al temps, ja veuhen si varen saber triar los senyors de las festas! Tant ó més que en quant als dinerons, perque 'l vi en molts indrets encare s' está cullint y allá hont lo cullen primerench totjust lo trascolan. Una flor no fa estiu, y lo que ha passat aquest any de cullita primerenca no passa casi may.

Si haguessin tirat un cálcul sobre las plujas dels Trópichs no l' haurían pas esguerrat tant. Y això que l' Octubre es lo temps dels bolets, lo que vol dir que, al nostre clima, de mitj Setembre en enllá es quan solen caure las grans plujas. Ni 'l Saragossano las esguerra tant com los benaventurats regidors d' en Rius y Taulet, que no sabían lo que saben las criaturas.

Bueno, la cuestió es que aquest any hem fet festas y que á la plassa de Catalunya hem tingut un bon entreteniment. Es lo que convé en una terra en que no 's pot anar al teatro sense un ral á la butxaca. La cuestió es no desdinerarse de deu céntims anant á veure un cinematógrafo del Paralelo. Y que ab ous dusos al cistell ó ab un parell de pessetas á la butxaca baixin forsa pagesos.

Barcelona, com tot poblet, necessita ferse la ilusió de que te firas y festas. Sino que á las firas de Salás y de Verdú s' hi giran cents mils duros, per no dir milions, cada any, y aquí las firas son per vendre 'ls renochs que 'ls quinquillayres no poden vendre á la botiga. Pero de firas ho son; no m' ho podrá negar ningú. Sanfoynas, llansas, timbals, ninas, sabres de llauna, cavalls de cartró y llibres vells, ab las corresponents paradas de tinta y de plechs de paper y sobres á rahó de vint y cinch vint y cinch céntims de pesseta. Son firas ó no son firas? Que responguin per mí las nenas de vuyt anys y 'ls xicotets de deu. Son firas ó no son firas? Y si las criaturas no volen respondre, que responguin los afectats als llibres vells, que son homes que ho entenen.

Pero qué deu pensar la Mare de Deu de la Mercé, la redemptora de captius quan los piratas tunissenchs y argelins empestavan aquestas mars? Qué'n deuhen dir tots aquestos centenars de torras rodonas que á un quart y mitja hora de la mar vorejan las platjas y costas de Catalunya desde més enllá del Ebro fins al Pirineu? Qué 'n deuhen pensar, en

la solitut dels garroferars y de las vinyas, dels barcelonins, amos de casi tot Catalunya, d' aqueixos barcelonins que en la guarnida dels caps de carrer ho estargeixen tot, tot lo que hi ha per estargir, menos las *torras de moros* que estalviavan tanta y tanta feyna á la Mare de Deu de la Mercé quan la gent de la Costa tenía temps d' escapar de las barcas morescas, sadolladas d' argelins que no venían per cap intenció bona?

Ho farém per la Mercé, 's varen dir los regidors d' en Rius y Taulet, afanyosos de que cada any Barcelona fes un paper ridícul. Y ompliren de llums las Ramblas, y 'ls primers anys los de fora s' hi deixaren caure. Pero com de llana al clatell no n' hi te ningú, ni casi las ovellas, aviat se 'n adonaren de que á Barcelona de fira n' hi ha tot l' any y de que lo que estalviavan en carrils los hi plomavan los fondistas. Y ja no hi baixa ningú que no hi tinga de baixar. Y 'ls quants duros de més que 's fan los vuyt dias derrers de Setembre se fan de menos als trenta un dias d' Octubre, esguerrant de passada las tradicionals firas de Nadal en que Barcelona s' omplenava de pagesas ricas que mercadejavan robas bonas y soguillas d' or y arrecadas d' esmeraldas y rubins.

Y de las famosas *Férias y fiestas* del primer any no n' ha quedat més que aquesta brega de regidors ab regidors, si son de duas cordas diferentas, y aquestos insults que 'ls del un diari dirigeixen contra 'ls del altre diari per si han votat sí ó han votat nó, insults que 's fan seus los infelissos que 'ls

llegeixen, sense adonarse de que l' any passat ho deyan al inrevés uns y altres, ab tot y que dia per dia 'l sol sortía y surt á la mateixa hora y que 'ls ceps feyan y fan rahims y las oliveras feyan y fan igualment oli.

No ha variat res á la terra per justificar lo cambi de parer; ni las mesquinesas que mouhen als uns y als altres. Mesquinesas que no saben veure 'ls llegidors de diari, que combregan ab rodas de molí enlloch de combregar ab ostias consagradas.

Los que descapdellan discursos y 'ls que escriuhen los diaris, sino tots, de cada cent noranta nou pensan un minut lo que tenen de dir y per dirho hi están una hora. La cuestió es que, ben debatuda, una clara d' ou sembli una montanya. Y ab un pols de sucre que s' hi tiri, la gent se creu que 's menja una marenga. La cuestió es no fer travallar lo cap.

Vájinshi fixant en lo que passa cada any en ple estíu, quan á Casa la Ciutat comensa á remóures la cuestió. Vájinshi fixant, y veurán quina part hi pren la relligiositat en la celebració de las festas de derrerías de Setembre. Tot balla entre 'l calaixó dels botiguers y 'l guixet dels empressaris de teatros y de la plassa de toros. Y uns quants que no son ningú comensan á empenyer. Y uns altres, que ja son un xiquet més, se 'n van á trobar á n' en Conde del *Siglo*, que may diu que nó.

Pel aument que pot trobar en las caixas y caixas y més caixas del *Siglo?*

Li vull fer justicia, primerament perque es castellá y crech que de Madrid. En Conde no diu may qu'

nó de res. Igual si 's tracta de que Barcelona fassi un xich més de boato, que si 's tracta de donar uns quants cents duros per una obra bona. Y encare vull creure una altra cosa: que dona més de gust uns quants cents duros per una caritat que uns quants cents per fer fer lo Carnestoltas á Barcelona. Al cap y al últim lo que no vendrá per la Mercé ho vendrá pel mes d' Octubre. Ho sab de sobres en Conde, com ho saben de cert tots los amos d' establiment que tenen lo cap per pensar y no per beneytejar un any barallantse perque hi haji festas y un altre any perque no n' hi haji.

Y prou d' aquest coll, perque ab cent fulls de paper que volgués omplir encare no diría tot lo que podría dirhi.

Y perque totas las massas fan mal, com me va dir lo rector del Bruch que després va ser rector de las Gerónimas. Lo bon senyor estava cansat d' alabansas per lo que acabava de fer á Montserrat y que li varem aplaudir tots los catalanistas. Tenía rahó aquell bon sacerdot: totas las massas fan mal, lo mateix d' alabansas que de críticas.

Sino que n' hi ha que tenen la pell molt prima quan reben, y d' alabansas, per més carregats que 'n vajin, no 'n senten lo pes. Ni quan son ells mateixos los que omplen las xábegas de las gacetillas dels diaris que tenen á la seva devoció ó á las sevas ordres.

****

Los dos carrils de Barcelona

Ja avans d' arribarhi coneix tothom ab qui se las tindrá d' heure. Las avansadas de la bruticia arriban qui sab ahont á la estació del Nort. Las avansadas del bon ordre y de la netedat arriban á la estació de Fransa fins allá hont poden arribar tractantse d' uns indrets que ni 'ls podría tenir nets y endressats la dona més neta de la Costa. Y aixó ja es dirho tot, perque esplican que 'ls dias de fanch als homes ja 'ls fan descalsar avans d' entrar á la casa. Ho diuhen; jo no ho he vist. Pero lo que si he vist al Masnou, es que 'ls socis d' un Cassin no hi entravan que de primer no s' espolsessin las botinas y 'l baix de las calsas. Es costum que 'm va agradar tant, que d' aquell dia en ensá, solzament doni un tom per la Rambla, lo primer que faig al arribar al pis es eixir al terradet, y, flis flas, seguir la llissó que d' en Pere Grau vaig apendre.

Donchs, com anava dihent, un no 'ls te de pujar

los tres ó quatre grahons que hi ha pera entrar á las arcadas de la estació de Saragossa. Una mica de fanch qne hi debía quedar encastat del temps dels Faraons hi ha fet tal cría, que no hi ha tals grahons, sino una veritable rampa. Deu ser per si algun dia convé pujarhi una gran pedra, com diu que ho feyan á Karnac.

Prenéu bitllet després de fer un quart de cua, y anéu per entrar. Morrada segura d' un home que fa molt cara d' home de be, pero que ni fet esprés per desmamar criaturas.

Y ja som al cotxe esperant que 'l rellotje marqui l' hora. Y 'l rellotje la marca, pero 'l de la campaneta dels sentenciats encare no repica. No pot repicar; saben per qué? Perque llavoras s' adonan de que hi ha cincuanta passatjers que no saben hont ficarse. Y enganxan un cotxe. Y llavoras surt un senyor ó un pagés de certa banda, y, com no hi havian contat, vinga tornar á fer corre 'l furgó, y vinga á forsa de sang aragonesa portar d' un altre desvío un nou cotxe, y vinga tornar á fer corre 'l furgó y vinga cargolar. Y ja estém caminant quan ja tindríam de ser á Sant Andréu.

Ves qué 'ls hi costaría de posar una nota á las horas de sortida y d' arribada dels trens dihent que 'l carrill aquell se pren lo quart de catedrátich!

Y us revisan lo bitllet igual que si l' haguessiu robat. Y si plou, tant vos mulléu á dintre com á fora. Y si fa sol y no es mitj dia, vos torréu á dintre del cotxe. Y á terra es un pudrimener. Y si no vigiléu, á las portellas hi deixaréu los cinch dits.

Y guardéuvos de fer cap pregunta, perque 'ls empleats aquells no están per orgas. Y vigiléu que las portellas estigan ben tancadas, perque trens hi ha que van deixant los viatjers sobre'l balastre com van llensant los saquets de sorra 'ls aereonautas de las bombas del Torín si 'l punt de baixada no 'ls hi convé.

Alló es la Espanya sense cap mena de trafica. Lo mateix pels homes, que per las bestias, que per lo demés. Sort que Deu es misericordiós y no 'ns deixa morir fins qu' es arribada la nostra hora. Ni que pel Juliol tinguéu de ficarvos á las cinch de la tarde dintre d' un cotxe que de las sis del matí ha estat al batarell del sol, tot ben tancat per si convenía aprofitarlo per covar ous ó per torrar avellanas.

Y al que no li agradi que ho deixi, que prou fan aquells senyors engalonats y aquells mossos de la brusa blava ab haver deixat la seva terra, hont s' hi morían de gana, per venir á poblar Catalunya, que tant faltada está de gent. Las estufas á las estacions las hi tenen per fer bonich. Los llums per si alguna vegada al any convé encéndrels. Are las máquinas á la estació de Sant Andréu si que se sab per qué hi son: per entretenir un quart als passatjers del derrer tren mentres fan la maniobra. Aixís las tenen á punt pel tren del endemá y la Companyia s' estalvía un parell de pessetas de carbó que hauría costat la anada de la máquina á Sant Andréu y la vinguda de la máquina de Sant Andréu á Barcelona. Total res: duas centas personas uns dias ab altres aburrintse un quart, que devegadas se torna

mitja hora, y devegadas cuaranta minuts per la ratería de quatre paladas de carbó de pedra.

Volen veure la creu d' aquesta pessa de dos?

Donchs la creu es molt més ayrosa y molt més bonica.

Es l' altre carril que li ha pres tots los passatjers que van á Saragossa y més enllá de Saragossa, ab un ordre y una amabilitat en tot que enamora. Comensant per las noyas que venen los bitllets y que obran tots los guixets que convenen perque no 's tinga may de fer cua, passant pel que forada 'ls bitllets al entrar al andén y per tots los empleats de la línea, un sembla que no s' haja mogut de casa. Per tot arréu bona cara y andéns y cotxes nets com una plata; estacions bonicoyas y apropiadas á cada població; doble línea allá hont convé doble línea; trens que l' un esperona al altre; puntualitat en la sortida y arribada; baratura 'ls dias en que la gent sol sortir més, y baratura seguida pels viatjadors eterns; cotxes espayosos y ab los llums corresponents á la nit. Això sí; á totas las brancas d' aquesta companyía parla la gent com la lley de Deu mana: á Catalunya tots los empleats son catalans, desde 'ls de gorra daurada als de brusa blava; á Valencia, valencians; al Aragó, aragonesos, y castellans á Castella. Tots son á casa seva y tots están contents, sense que, cumplint, lo sou los hi perill perque pugui menjar un mort de gana vingut de terras forasteras ab la recomanació d' un poca vergonya polítich.

Y cada dia 's serveixen pobles nous, sense mortificar als passatjers de llarch trajecte, que viatjan en trens que no s' aturan á poblacions dels vols de Barcelona y que 'n botan cinch de cada sis y potser més en los trens que van més lluny encare. Y la Companyía assegura 'ls desmunts y 'ls terraplens, fent paret hont convé. Y cambía felipas seguidament y á las estacions de tráfech hi estén brancas y més brancas de rails perque la maniobra 's pugar fer sense embrassar la línea general ni entretenir al passatje.

Naturalment que á Madrid hi deuhen tenir la mateixa gandulada l' una Companyía que l' altra; aquells que ab tota la frescura cobran per no fer res; aquells que si tinguessin vergonya ja no cobrarían; aquells que ja ho saben que 'ls tapan la boca perque desde 'l Parlament podrían arruinar una empresa. Pero després de pagarlos, la Companyía de Fransa hi queda en paus y no 'ls hi deixa ficar poreta en res, y menos que en res, en recomanacions de criats y didos.

Y després dirán dels juheus!

No 'l conech ni sé qui es en Rosthchild, pero això de que sapigués triar tant rebé al capitá de tota la Companyía y de que tinga tant recomanat que aquí no hi vinga forastería, me 'l fa molt estimable. No sé si te 'l nas recte ó si 'l te de lloro, y, per no saber res, no sé si es vell ó jove 'l que desde Paris maneja 'l gros teclat de la Companyía. Lo que sé es que aplica á la esplotació de la mateixa 'ls principis que en lo régimen politich y en tota mena de nego-

cis també aplicaríam los catalanistas. Preguntéuho á tots los pobles que serveixen una y altra Empresa. Los que se las tenen d' heure ab la forasterada, se queixan tots de lo mal servits que 's troban. Los que se las poden heure ab gent de casa están contents á més no poder; igual per lo que 'ls atany com á passatjers, que per lo que 'ls atany com á pagesos, com á negociants ó com á industrials. Arréu arréu, á lo llarch de las líneas de Fransa, de Madrid, de Tarragona, brollan fábricas de tota mena, s' esplotan pedreras novas, s' estableixen negocis que avans no 's coneixían. No per engrandir poblacions ja de molta vida, sino per fer neixer la vida allí hont no n' hi havía gens en cerca dels dinerons de terras llunyanas. Es la confiansa que dona la Companyía. En cambi, miréu la que mereix la Companyía del Nort, que pobre d' ella hagués de sostenir competencias en tot son trajecte. Tothom li te rabia, desde 'ls que viatjan en cotxes de primera, als que 's tenen d' entafurar en las cofurnas de tercera classe; desde 'ls que li poden arrendar vagons, als que li donan carga petita. Y més grossa fora la rabia si no hi haguessin las agencias de per mitj, que passan la meytat de las enrabiadas á cambi dels molts guanys que 'ls porta la gran deixadesa d' aquella casa sense gobern, la poca cultura d' aquella gent sempre mal carada y altras y altras taras que no val la pena de desgranar perque n' hauríam de desgranar de tota mena.

N' han vistos may de coloms á la estació de Fransa?

Donchs á la estació de Saragossa n' hi he vistos á dotzenas voleyant per sobre 'ls trens parats.

Això sols ja ho diu tot, com ho diu tot que en un molí que molguin per altri 'l moliner engreixi porchs ó crihi gallinas. Qué menjan aquestas? Qué menjan aquells? Donchs no ho menjan del moliner, sino del pobre que hi va á moldre.

Costa tant poch foradar un sach d' ordi ó de blat de moro!

Costa tant poch fer aixecar un núvol cada vegada que 's remena un sach de farina!

Y després vinga escombrar. Y á cada escombrada cinch lliuras ó sis de farina pels porchs de la cort.

Anant á un molí un ho sab desseguida si 'l moliner te la cort plena ó si la te vuyda.

Si á terra 's pot llepar, cría porchs.

Si hi ha un dit de pols y de farina barrejats, es que no 'n cría.

No diré que las escombradas després no se las vengui.

Pero la veritat es que no es tanta la temptació.

Per això, créguinme: si tenen la costum de matar porch, si 'n poden heure un de molí no 'l comprin dels que crían á las casas de pagés.

Van més ben peixats, y la farina de blat de moro y de fabons y de blat, per bona carn que fassin las aglans y la carbassa, encare la fa més bona.

No ho sé; pero 'm sembla que en Rosthchild ab una vegada 'n tindría prou si veya coloms en una estació de carril.

Me sembla que voldría saber á casa de quin graner han anat á comprar las bessas.

Sant Pancrás patró dels pobres

Al altar de Sant Pancrás hi ha gran lluminaria. Molta encesa de ciris y molts homes y donas agenollats.

Als telegramas dels diaris avuy hi llegeixo una altra cosa: que 'ls flequers de Berlin han resolt no fer més pa. Y á las gacetillas, arreglos y enverinaments de vagas comensadas dias enrera.

Sant Pancrás es advocat de la salut y de la feyna. Alabat sía Sant Pancrás. Alabat per sempre, y més d' ensá que, al demanarli feyna y salut, se li demana al comensar lo pare-nostre que 'ns dongui ganas de ferla. Això es lo que falta: las ganas de fer feyna del nostre bras.

Si no fos aixís; si no hi hagués tants metjes y tants advocats que 's posan á predicar, enlloch de fer receptas y pediments, no hi hauría tants obrers á punt sempre de comensar una nova vaga.

Al altar de Sant Pancrás hi hauría sempre gent agenollada encare que no hi hagués encesa de ciris.

També 'ls escolta 'ls pare-nostres dels que no poden portar pa als fills encara que s' estiga á las foscas. No cal demanarli precisament avuy la feyna y la salut; se li pot demanar cada dia al resar lo Rosari.

Per qué aquest any hi ha tanta lluminaria al altar del Pi? Es que 'ls agavellaments del cotó fet per quatre desanimats dels Estats Units, á molts que no 's recordavan del gloriós Sant 'ls n' hi han fet venir memoria? Es qué com més prim va 'l ventre més seny hi ha al cap y 'l cor se torna més esponjós? No ho sé, perque 'ls altres anys tenía més feyna que aquest y Sant Pancrás me passava com casi tots los Sants del Calendari: de llarch; massa de llarch per un home batejat á Santa María y que de petit y de mitjá no havía vist gandulejar may á ningú á la seva vora. Y de gran tampoch fins que vaig arribar als cincuanta dos anys. Los exemples rebuts á casa 'ls meus pares los havía empeltar á la casa meva. Los pare-nostres que de petit y de mitjá portava dits al Sant glorios, 'm salvaren de la gandulería que tantas arrels treu á mida que la civilisació de gacetilla 's va ensenyorint dels menestrals y dels obrers.

Vagas!

Ni 'n deu tenir idea Sant Pancrás de lo que vol dir aquesta paraulota. Y si 'n te, la deu tenir molt per sobre, per lo que li haji pogut esplicar algun rotatiu escadusser que haji pogut entrar al cel per haver trobat mitj adormit á Sant Pere.

Lo nostre pa de cadá dia de Barcelona y de casi totas las ciutats grossas es un pa massa carregat de niella perque 'l trobin bo 'ls sants del cel. Te una amargantor que ni la de las olivas que 's cullen per salar, que ni la de las nous tendras que 's baten per fer ayguardent pel mal de ventre.

Lo nostre pa de cada dia de Barcelona y de totas las ciutats grans es la vaga, la vaga del fuster estalonant á la del sabater; la del sabater estalotant á la del manyá; la del manyá estalonant á la que ha acabat ab los matalassos de las familias d' altres oficis. Miseria al cos y rabior á l' ánima; pellingots cubrint las carns que avans cubrían camisas y vestits surgits als dias de feyna y camisas y vestits nous als diumenjes y festas assenyaladas. Miseria, rabior y pellingots, y la calaixera deshonorada per papeletas estesas pels escanya-pobres que s' anuncían á tots los diaris y que tenen un lletrero molt bon minyó que vola dels balcons dels primers pisos en qué viuhen.

Per qué hi ha tanta lluminaria en aquell altar tant amagadet del Pi? Es que las mares y las germanas dels teixidors y dels filadors de cotó han apartat per sempre més los ulls dels diaris entabadors y 'ls giran pera clavarlos per sempre més en l' advocat de la salut y de la feyna? Es que las travalladoras y 'ls travalladors están enfitats de predicots y demanan al cel lo que no troban á la terra perque no hi ha cástich á la terra per los malvats agavelladors? Es que la roncor en que 's viu á ciu-

tat se declara per sempre més vensuda, no al esfors del home de diner d' aquí, que prospera donant pa als seus conciutadans, sino á las malas arts del que travalla sota má per fer impossible la vida?

Prou fora possible aquest miracle si una má benehida posés fre á las alarmas diarescas y al corcó que rosega las entranyas del pobre. Perque 'l pobre no n' está de perdut del tot. Li passa en sa vida de desamor lo que li passa á una naturalesa migrada, que en ella hi prenen tota mena de malaltías: desde aquesta mena de malaltias de que no se 'n parlava avans, fins á las que de tant conegudas curavan las mares sense metje, sobretot las mares que no 's cansavan al tercer infant y al morir tenían tot lo llit voltat de fills y fillas.

Sant Pancrás: donéunos salut y feyna del nostre bras. Y si del cel podéu donar una escapadeta á la terra, baixéu ab un bon fuhet. Y féulo brunzir, y blavejéu la esquena dels xerrayres d' ofici, que fan més mal que la pedra seca. Y feu llensar uns ays ben forts als acaparadors de dintre y de fora casa, que privan que la feyna 's posi al seu preu y que 'l pa y la carn y 'l peix salat los venguin als obrers al preu á que 'ls venen á altras terras, que no consideran los impostos com un diners-ó-la-vida, sino com un medi de que sía possible la vida de relació entre uns pobles y altres de la terra y entre unas encontradas y altres del mateix país.

Si hagués de respondre á una mena de cuestiona-

ri que se m' ha dirigit per si hi volía dir la meva, ab tot y no ser dels que s' arrossegan per las iglesias, ompliría 'ls blanchs que se m' hi han deixat dihent que lo millor es encomanarse al sant advocat de la salut y de la feyna. Ab una oració ben senzilla; la més senzilla de totas y que la entenen igualment los sants que 'ls bovers, los lletrats igual que 'ls que ni han passat de las becerolas. Qu' es lo que tenen de tenir las oracions y 'ls escrits de tota mena y tota mena de conversas: que diguin lo que volen dir ab pocas paraulas y ben ditas y que no atabalin com atabala una plana de logaritmes.

Si fos milionari de debó, de la manera que ho son los milionaris dels Estats Units, donaría á cada travallador una unsa després d' haverli fet resar un pare-nostre á Sant Pancrás,

Are per haverli de dir que sí y que nó y que si te pa sech y se 'n va á las costas de Garraf ab una olla y aygua y un raig d' oli y un pessich de sal s' hi pot fer una sopa de farigola si li deixan trencar un xich de brosta y te un misto á la butxaca per encéndrela, no m' hi posaría á arreglar la cuestió social. Quan l' odi del travallador s' hagi tornat respecte, y la filantropía del rich s' haja tornat amor y caritat, si Catalunya está en estat de dictarse lleys, llavoras s' hi podrá dar martellada. Are per are no s' hi poden fer més que discursos, plens de roncors si 'l discursayre es un mal home, buyts com á cascalls si 'l discursayre no hi busca més que 'l seu renom. Ab discursos y sense discursos los pobres se lleva-

rán á las cinch y retirarán á las nou y 'ls seus redemptors se llevarán á las deu y retirarán á la una, y lluhirán dias de festa y dias feners las mateixas anells als dits y las mateixas penjarellas al rellotje.

Oh, y encare las hi diguessin ben ditas al obrer aquellas cosas! Lo pitjor es que las hi diuhen d' una manera que sembla que volen que endevini una endevinalla.

Entre 'ls que volen la Repartidora y 'ls que resolen la cuestió social á copia de discursos y de teorías enrevessadas, triaria la Repartidora, perque d' aquesta aviat los pobres n' estarían desenganyats. Als vint anys las ayguas tornarían á quedar desnivelladas, y 'ls més ferotjes partidaris del te tú te tú foran los més egoistas de la riquesa agavellada ab lo que 'ls hi hauría tocat de la primera probatura socialista. Deu duros ben travallats y deu horas de feynejar de debó donan al anársen llit cada dia la seva rendeta, rendeta que 'ls mandrosos y 'ls disbauixadors no sabrían de quin color va vestida passats los deu dias primers.

Y que no necessitarían civils ni exércit permanent per defensársela 'ls que haguessin apilotat un centenar de duros. Ab los punys ne tindrían prou per desdentegar als discursayres d' una nova Repartidora.

Entre 'ls predicaments d' en Vilalta y 'ls predicaments dels copiadors dels sabis malcarats de Fransa y d' Alemania estich pels del que havía sigut amo del Convent dels gossos. Aquell, desde ca 'n

Gibert, deya las cosas pel seu nom, y dava temps perque 'l batalló allotjat á Bethlém barrés lo pas dels milers de desventurats que baixavan de la Rambla de Canaletas. Aquell predicava una cosa impossible en aquells temps individualistas de debó. Aquestos socialistas d' avuy ni tantsols volen la Repartidora pel obrer, sino que lo que 'ns prenguin á tots los que tením dos cuartos s' ho quedi l' Estat, que després se cuydará de donar las sevas mamellas aixutas á las criaturas que 's quedin sense mare y d' omplir las ciutats de Casas de Caritat pels vells que no tingan fills que 'ls mantingan.

Que foran molts ensenyant al poble de ser egoista y de no mirar pel endemá. Molts més que ensenyantli de resar un pare-nostre al gloriós Sant Pancrás advocat de la salut y de la feyna.

Diada de Sant Pancrás de 1904.

****

Comptes que no 'ls hi baten

Molts richs de Barcelona envían los noys al Extranger y després no son bons ni per viure al Extranger ni per estarse á Barcelona. Aquí, quan son homes fets, passan la vida anyorant lo d' allí; allí s' hi aborreixen á estonas y á estonas hi passan la gran vida, pero sempre ab lo corcó de Barcelona á dintre. No més estiman lo be perdut. Lo be que 's pot gosar seguidament es medecina que no 'ls aprofita.

Molts menestrals de poble, ab la escusa de que 'ls fills surtin uns bons fadrins, als catorze ó quinze anys, quan ja comensan á coneixer l' ofici, los envían á Barcelona perque, si son confiters, pugan fer al poble 'ls pastissos que venen á ca 'n Llibre, si son ebanistas pugan fer un moblatje com los de ca 'n Busquets y si son mestres de casas pugan enllestir un palau sense que hi puga trobar res que dir l' arquitecte.

Pero es lo cas que no n' hi fan de palaus als pobles, y que, no per un moblatje de cinch mil duros, sino per una dotzena de cadiras de boga y una calaixera 'ls nuvis ja baixan á Barcelona, y que, fora de tortells, y per la festa major algun bras de gitano, ab carquinyolis y galetas se donan los vint y un plers y las atmetllas ensucradas los hi fan lo mateix efecte que 'ls bonbons de fondant y xocolata.

N' he vist molts d' aquestos exemples y no més he conegut un pare que ho ensopegués: un fuster de vila que ha tingut tres sorts: que 'l seu fill li haja sortit molt bon ebanista, que se li haja volgut després quedar á casa, y que 'ls amichs y no amichs li hajan encarregat mobles de segur molt millors que 'ls que s' haurían comprat á no haverhi l' orgullet de poble, que de tots los orgulls es l' únich que 's pot alabar.

Los altres exemples que he vist son molt tristos. Comensan enviant los fills á apendre y acaban los pares venent la botiga, perque, un cop enllepolits á ciutat, los noys no volen tornársen á casa seva. Y engalipan als pares que aquí farán més que allí. Y 'ls beneyts s' ho creuhen. Y se n' entran al mitj d' aquest bosch, sense cap amich, no més que ab los amichs de son fill, que no tenen un xavo, y, per tant, no poden donar á guanyar un quarto. Y 'l reconet de vint anys ó trenta de travall se fon com una candela cap per avall, perque la parroquia es com la salut, que costa molt d' arreplegar quan se te perduda. Y aquella benaventuransa del menestral de fora, que te com aquell que diu totas las horas se-

vas, perque las feynas s' entregan quan están llestas y no á dia assenyalat com lo pago d' una lletra acceptada; aquell viure tranquil esperant la plujeta que te de fer sortir los cargols dels marges ó las seguidetas plujas del Setembre que han de fer esclatar los rovellons; aquellas disputas sossegadas sobres la cobla que toca més be; aquellas casseras de dos ó tres ab dos ó tres gossos, que fan caure més conills al sarró que las casseras de duas carretadas de cassadors ab unas gossadas que semblan los remats que, empaytats per las neus, baixan á pasturar á la terra plana; aquell viure ab un parell de pessetas y 'l vi y l' oli de casa, sense saber qué vol dir pagar llogner, sense veure volar los dias y las setmanas que acostan al cap del mes... tota aquesta veritable felicitat que avans gosavan sense donársen compte, se 'ls n' ha anat al cel derrera del fadrinatje del fill, que, basters, ja 'l somniavan guarnint los arréus d' una carrossa; que, ebanistas, ja 'l veyan travallant moblatjes de duchs y marquesos; que, confiters, ja que are 'ls confiters no s' entretenen á fer confits travallotejant derrera la botiga, ja se 'l figuravan fent pastissos per las bocas més refinadas de Barcelona y de Madrid y de París. Perque es lo que 's diuhen los que tenen ganas d' alguna cosa: per aixó hi ha carrils, y com que á fora no 's coneixen casi 'ls lloguers de casa y 'ls menestrals no 'ls coneixen ni 'ls seus pares los havían conegut may, lo mateix se pot montar un gran taller á Altafulla que á Barcelona, sobretot contant ab la parroquia d' Altafulla quan s' estableixen á

Barcelona y ab la de Barcelona si tenen la sort de poder fer tornar lo fill á Altafulla. No 's ven á Barcelona 'l pa de pessich d' en Catalá de Vich? No venen á cada correu de Mallorca una pila d' ensiamadas de las grossas?

Ab la parroquia de Barcelona 'ls de fora hi contan sempre! Igual si venen per establirse d' un ofici, que si baixan á plantar taberna ó venen á obrir una botiga de llet. Contan tant ab la gentada que veuhen pel carrer, com ab l' aygua que pensan tirar al vi y á la llet perque allarguin. *Botifarra de San Hilario. Leche de Monistrol. Vino del propio cosechero.* Tením tanta llana á ciutat per espavilats que semblém! Lo fet es que 'ls de fora hi contan ab la nostra llana, y que, ja qne no la gent d' ofici, que se 'n sol anar de costellas, los que no venen á fer res més que pesar ó mesurar, á Barcelona hi han arreplegat molts dinerons.

Ja te un any d' aprenentatje; ja 'n te dos; ja 'n te tres; ja es mitj fadrí! L' any que ve 'l tornarém á tenir á casa!

Y 'l noy torna ó no torna: torna si es d' aquells que de petits están cusits á las faldillas de la mare; no torna si es d' aquells que se 'ls te de fermar molt curt. Ve si es dels que no barrinan ni tenen empenta. No ve si es dels que 'n tenen massa. Torna si te de ser un menja-pa ó si es dels que pot fer la viuviu, com l' hauría feta sense haver baixat á un gran obrador de Barcelona. No torna si es dels que ab lo que han aprés á Barcelona no 'n tenen prou y barrinan anársen á Paris per acabarse de perfeccio-

nar en l' ofici, perfeccionantse de passada en los vicis de las grans ciutats.

Ras y curt: que 'ls pares erran los comptes. Una flor no fa estíu, y 'l cas que he dit del fuster del Vendrell es la flor d' aquestos estíus de las ilusions dels pares, tant y tant sovint ennegrits pels núvols de pedregada.

Barcelona! Paris!

Ditxosas y ben nadas ciutats engolidoras del benestar de las familias! Un pintor barceloní que de tant en tant no vaji á Paris, no 's cren tal pintor. Un paleta ó un fuster de poble ó de vila que no haji fet los primers anys de fadrinatje á Barcelona, no 's creuhen tal fuster ni tal paleta. Un fill de fabricant que no fassi un viatje cada any per Alemania ó per Inglaterra, no 's creu tal fill de fabricant.

Y 'ls babaus dels seus pares s' ho creuhen que, homes fets, serán la crosseta de la seva vellesa! Lo bastó potser serán, y, sino 'l bastó, perque de fills que peguin als pares, gracias á Deu, n' hi ha ben pochs, serán la pedra que trencará la seva guardiola, aquella guardiola en que tenían los estalvis de tota una vida d' honradesa y de travall, ó la clau per obrir la caixa de ferro en que 'l gran industrial guarda 'ls valors y 'l metálich, que, ab los crédits, las pessas enllestidas, las primeras materias per la fabricació y 'l valor de la fábrica y de la maquinaria, formavan la grossa fortuna que ab penas, travalls y perills havía amuntegat per tota la familia. No s' hi posa may rovell á la clau de la caixa quan lo fill ha agafat lo vici de viatjar per l' Extranger, quan, po-

sat aquí, s' aborreix d' estar aquí, y un cop fora s' aborreix d' estar á fora. No hi ha por de que 'l caixer s' oblidi de la combinació de lletras per obrirla.

Ditxosas ciutats grossas! Ditxosos xucladors de venturas!

Sempre 'm recordaré d' un minyó, bon travallador, guapo y ben plantat, que ab la fanga clavada á terra y las duas mans als dos banyots del mánech me va confiar la seva suprema aspiració. Portar bolet! Aixísmateix va dirmho.

Qué hi veya en un barret-bolet? Hi veya la mort que li va venir de traydor á la flor de la vida? No li veya pas: hi veya 'l portar quatre duros á la butxaca, no per férsels malbé, sino per ferlos trincar y alegrarse á solas.

Portar bolet!

Y se sortí ab la seva. Deixá la fanga y 'l cávech y baixá á ciutat, sino á plena ciutat, á un poble dels vols, que avuy dia es tant Barcelona com la mateixa Rambla. Y suposo que portá bolet, perque per ell viure á Barcelona y no portarne era fer riure á la gent.

Y aquell bras que aixecava glevas de terra de mitj quintá sense cansarse, baldament tingués de fer anar la fanga de punta de dia á sol post, trafiquejá en un magatzém de vi de Collblanch y després en un altre magatzém de vi de Sant Andréu ab cert cayent de taberna. Y un dia vaig saber que s' havía mort, quan la casa dels pares ja era d' un amich meu barceloní. Y al fossar hi va anar igual que hi hauría anat al seu poble: sense bolet, somni daurat

l minyó, que de tonto no 'n tenía res més
reure que á Barcelona fermém los gossos ab
issas.
ar: als barcelonins á fora 'ls veuhen passe-
al que si per veure als de fora badar als apa-
ó llaurant cada dia quatre vegadas la Ram-
ɔrenguessim á tots per hisendats d' aquells
en euga normanda per anar de fira á fira.
ara es una cosa com l' altra. Sino que de
ras, ab tanta de claror la meytat y 'ls altres
edan cegos.
; aquest lo camí que porta á la ventura de las
:. Ab la ausencia dels fills los amors se re-
y lo que guanyan en destresa en los oficis
ıeixements industrials massa 's pert per al-
la. Qué hi fa en un poble un fadrí tocat y
ɔi per aixecar parets, per fer taulas ó banchs
'olen los que pagan es que 's passi vía y 's
ır? Com més s' alaban los pares de que 'l
travalla primorós, més fácil es que 'l seu fill
i feyna, perque 'ls primors no son pels po-
per las vilas, y per las mateixas ciutats no
per las casas de lloguer, sino per algun que
ılau de la noblesa ó de la gent del alt co-
ıe sovint va á buscar fora de casa lo que ben
:t trobaría no lluny de casa seva.
ıe si 'ls de poble troban millor lo d' una ciu-
ı, los d' aquesta ciutat gran troban millor lo
en altra ciutat que per cada casa 'n tinga
'ls mateixos de Paris van á buscar moltas
Londres! Volen més gran bojería?

Sort que la embafamenta de carrers y de llums á molts de ciutat los llensa tres mesos cap á fora, y que alguns, dels guanys de la fábrica ó del magatzém s' han fincat de las hisendas que han tirat al botavant las cartas ajudadas de la filoxera. Sort d' aixó, que distribuheix cada estíu molts cents mils duros entre 'ls que suspiran per aquellas llums y aquells carrers. Sort d' aixó, que ha fet que las hisendas que s' haurían venut á la quinta part del seu valor hajin passat pels protocols notarials no més que á mitj preu y algunas á petita pérdua.

Sort de la bojería de las grans ciutats que posan un pedás á la bojería dels de poble ó de vileta, que, sino, mitj Catalunya hauría anat á raure á las mans dels usurers.

****

Jn cop de cap del ministre de Marina

Quan la guerra de Cuba no havía pres tota la ·abior, quan no 'ns las teníam d' heure més que ab en Maceo, venían cada dia telegramas dihent que 'l barco tal havía desembarcat queviures y que 'l vapor qual havía desembarcat armas y municions.

Res més senzill que desembarcar sabent de quin color anavan vestits los barcos de guerra que 'ls hi tenían de dar cassa. Duyent la bandera americana per salvaguarda, y allunyantse una mica del barco perseguidor, mar endins, era feyna que no feya suar gayre ni portava molt compromís. De primer, perque 'ls barcos perseguidors, ó no perseguían, ó, si perseguian, caminavan casi tant depressa com los coixos. Després, perque duyan un vestit tant llampant que de deu horas lluny se 'ls veya.

Y llavoras me vaig dir, y, lo que es pitjor, ho vaig escriure, que lo més natural del mon fora que 'ls barcos de la estació de Cuba portessin un vestit que no 's vejés de lluny, com lo que duhen los sol-

dats alemanys. Que no fessin com los serenos de Barcelona, que ab las llanternns avisan als lladres sorts, y als que hi senten los avisan ab crits y ab llanterna.

No vaig dir res de nou. Vaig espremer un xich lo reconet del sentit natural, que de tant natural com es diu que casi ningú 'n gasta, y vaig agafar la ploma, com la havía agafada poch avans per dir que, si es veritat que 'ls civils tenen d' anar per las carreteras, un vestit de panyo blau es lo més ensopegat perque al estíu s' ofeguin y tingan d' estar tot lo dia ab lo raspall al dits.

En Weyler se 'n debía fer cárrech y 'ls va fer vestir de vions blaus y blanchs, que no es mal color per corre entremitj de pols blanquinosa. Li vaig alabar la resolució, no li vaig fer pagar res del consell, y no 'm vaig voler ficar en si als civils los hi feyan pagar cars ó baratos aquells vèstits de cotó. Al cap y al últim trían aquest ofici perque 'l troban millor que un altre de més reventat, y tampoch es de rahó que no 's guanyi un vint y cinch ó un cuaranta per cent lo que te la contracta.

. . . . . .

M' estava dias enrera llegint lo *Brusi*, quan m' adono de que al *Temerario* l' estavan pintant de vermell per poderli donar després la derrera capa, la capa de color de cendra que jo recomanava en temps dels barcos filibusters, perque, cendrosos ó d' un color blau clar los barcos de lluny no 's veuhen gayre. Dirán vostés que are es igual que al *Temerario* 'l pintin de color de cendra que de color de gos

quan fuig. Ja ho sé; pero com avuy per demá podríam tenir guerra ab la Inglaterra, sempre es bo estar previngut. Aixís podríam ab més facilitat vigilar aquellas costas perque d' enlloch del mon pogués anarhi cap barco. Y una capa de color sempre es un gruix més per un si de cas. De més verdas se 'n maduran. Ja ho saben los del *Temerario* la que 'ls hi preparava aquell barco americá que 'ls va fer ficar Plata endintre.

Deu me 'n reguard de criticar al ministre de Marina per haver pres la disposició de pintar tota la escuadra de color de cendra. Ab un xich de boyra 'l barco 's fon al mitj de la mar, y al enemich li pot donar molts disgustos. Sobretot si 'l barco enemich no porta canons. Are si 'n porta y també va pintat de color de cendra, com hi van los barcos de guerra inglesos, ja son figas d' un altre paner.

Deu me 'n reguard de criticar una disposició tant ensopegada, sobretot are que ab uns quants pots de pintura podém sortir del compromís.

Si vis pace pare bellum. Aquesta dita dels romans ni are ni may passará de moda: un gat sempre fa més por ab las unglas refiladas que no si es d' aquells mansos que se las deixan retallar.

Y lo que 'ns convé, are que casi no tením res per perdre, es que 'l rovell no se 'ns acabi de menjar los barcos. Los amos de casas que hi entenen, sovintet fan repintar las portas foranas. Als molins de vent de tant en tant convé donarhi una altra capa. Los capitans dels barcos de vela no deixan parar als mariners en mar bonansa: vinga penjar una post

y cops de pinzell amunt y avall y á dreta y esq

L' hora no pot ser més ben triada per la gra dificació: ab pochs jornals nos posém al niv la marina inglesa. Los barcos que van cada fatxendejar pel Cantábrich han acabat lo curs tíu; dels que están fent á las Dressanas del F y La Carraca fa cosa de tres anys que no se 'l la, y si per casualitat als rotatius los hi venía tre encalabrinament, en Maura 'ls podría dihent que s' ha apujat l' oli de llinosa y que u cuadra de doscents milions de duros no 's pint un catre ó com una regadora.

No ho van fer quan era ocasió y ho fan are no tením colonias per vigilar de la filibusterí hi fa res: més val tart que may, sobretot no hav com no hi haurá ningú, que 's queixi. Los barc fan com los civils, que deyan que 'l vestit de no costava lo que 'ls n' hi acanavan y que cua sastre ab una tercera part menos de pessetas faría de roba més bona y més ben cusida.

Pero la por are es una altra: que vinga u nistre nou que fasi pintar los barcos de co taronja.

Volen res més natural y posat á la rahó que va fer en Weyler ab los civils? Donchs que si hagués sigut una asenada: al altre estí navan á anar vestits de panyo blau com si sin de perseguir als lladres de Noruega y con pols de las carreteras l' haguessin pintada de

No m' ho vull ni imaginar lo que sembla carreteras ab tanta blavor. Ne tinch prou ab

vist al gatet de casa, que es un gran tafaner, y que ficá 'l morro á la paperina de blau que tením vora del safreig perque la roba sembli més blanca quan la estenen, si al esbandirla no se 'ls n' hi ha anat la má. No han vist res més estrany á la terra. Negre de las espatllas fins á la cua, y blau tot lo cap, semblavam al temps del Carnestoltas. Pobret! Se n' adoná totseguit de que no 'ns enreyam, y 's passá una setmana rentantse la cara.

Que no 'ls hi pintarán un altre dia 'ls barcos de color de taronja? No ho jurin que no, que podrían perdre. La nació que ha vist soldats ab esclavina, la que al pich del Janer feya anar per aquestos carrers als artillers ab calsas de cotó y capot gruixut de llana, pot pintar los barcos de color de taronja, sobretot haventlos pintat anys y panys de color de cals, que sobre la blavor de l' aygua 's veu molt més que 'l color de taronja.

Que 'l blanch no destaca sobre 'l blau? Que pels barcos filibusters no era un avís tant avís com pels lladres la llanterna y las *dosa* dels serenos? Pregúntinho als que viuhen de la plassa de Catalunya en enllá, que de nits, casi tant com de dias, poden ara llegir ben be 'l número de las sevas casas.

Per aixó la varen fer la nova numeració al *Ensanche*. Perque als del Ajuntament que tenen per burros als demés, á n' ells no 'ls hi prenguessin per burros.

****

Si arribés á ser rey

Si arribés á ser rey—Deu nos enguard—no voldría que cap república 'm passés la má per la cara. Per jove y per maca que fos.

No ho voldría que per tot arréu me posessin lo retrato. Trobo que fa massa comediant.

Pero menos que enlloch voldría que me 'l posessin á la moneda, que igual va á parar á la bossa d' una damisela que á las mans d' aquestas que ab una criatura enmatllevada 's passan la vida captant perque 'l marit no se 'ls vol acabar de morir al hospital. Los reys trobo que d' aquesta manera fan lo besa-mans al revés: enlloch d' esser los besats, son ells los que tot lo dia tenen los llabis á las mans dels altres. No 'm negarán que aixó es una veritat com un temple.

Com tampoch me negarán que resulta molt cómich, dintre d' un paper de plata, que un rey destronat y un altre que se li ha assegut á la cadira 's fassin un petó si á má be. Perque en aixó si que no hi tenen mirament los cambistas y 'ls cobradors de

banch y 'ls caixers de las casas que tenen molt tráfech. Mentres sian bons tots van á la pila del greix.

Pero no era d' aixó que 'ls hi volía parlar. No fan discursos al Congrés per veure si 'ls cambis baixan? Donchs ja que hi dona cullerada un dipurat, ab tant ó més dret qu' ell me crech per dirhi la meva.

Y per comensar aclareixo lo que he apuntat avans: que no voldría que l' áliga del Estats Units ni que la sembradora de Fransa tinguessin més crédit que jo. O be podría poch, ó cinch pessetas tornarían á valer un dollar, y no pararía fins que ab un duro pogués comprar un napoleon y que encare 'm quedés un ral pel café. No 'l feyan avans los sardans aquest negoci? Donchs si 'l feyan quan aquí hi havía una reyna y allá un emperador, y fins quan aquí hi havía mitja república y Napoleon se donava las derreras cargoladas al bigoti, lo dia que se li busqui 'l deslorigador á n' aquest pollastre també se li trobará. Per crú que l' hajin tret de la cassola. Encare que ni rosseji.

Te la mateixa plata un franch que una pesseta?

Donchs si 'l pes de plata es lo mateix, te de valer lo mateix lo día que la firma de Fransa y la d' Espanya tingan lo mateix valor en lo registre del Crédit. No es la plata, ni la lliga que de coure li donan perque no se 'ns desfassi pels dits, lo que li feya guanyar un ral per duro y lo que are li fa perdre un ral y mitj per pesseta. Es la marca. Donchs mentres la marca d' aquí no valgués lo que la d' allí á mí no m' atraparían. Que hi posessin lo que volguessin á la cara de las pessetas, que 'l meu retrato no l' hau-

rían pas. No voldría que una trista sembradora, que per més pagats que sían los jornals á Fransa guanyará á tot estirar per menjar, calsar y vestir y per comprar de tant en tant unas fandillas d' indiana per la noya, tingués més crédit que un rey.

Y 'm faría desseguida aquest cárrech: si hi ha senyoras que ni demanant cent vegadas lo compte logran que la modista 'ls hi porti; si hi ha comerciants que per sabérselshi heretats y casas poden fer negoci doble perque 'ls altres comerciants y fabricants no s' acaban may de decidir de tirarlos entre cap y coll una lletra, temerosos de que casas tant ben arreladas ho prenguin á agravi; si un penjat te de pagar lo vuyt y 'l deu per cent del diner y un propietari al cuatre 'n troba tant com vol, lo primer de lo primer pera que 'l cap y coll d' un rey valguin tant com una sembradora que ni espardenyas porta es no víurehi d' escanyat. Y per no víurehi, lo primer de lo primer es deixarnos de fantasías y confiar los canons de Barcelona al batalló de municipals, que no sé perque, en cas d' apuro, no podrían galejar als barcos de guerra extrangers que venen á provehir d' aygua dolsa. Guardada Barcelona pel nostre batalló, y Mataró pels vuyt ó deu municipals que deu tenir y totas las altras ciutats de la Costa pels seus, y las vilas y pobles per ningú, si fa no fa com are, en que 'ls canons y 'ls artillers nos costan un sentit; guardadas las fronteras dels Pirineus y de Portugal pels carrabiners, que á las costas també podrían donar un cop de coll als municipals, del Extranger no n' hauríam de temer res

si venía la terrabastada. Al cap y al últim més costa tocar una perdíu que vola que un barco que s' estiga preparant per bombejarnos. Y vejin si 'n cauhen cada dia de centas perdíus! May m' ho he empassat que per tirar una canonada s' haji d' estudiar tota una carrera. Ni ab unas deixuplinas m' ho farían entendre.

Et sic de cœteris pels demés que portan sabre. Lo mirall dels Estats Units es un mirall massa clar perque no 'n volguém tenir un de la mateixa lluna. Allí 'ls paisans hi son per dotzenas de milions y 'ls soldats més clars que las iglesias pels torrents. Per això un dollar val moltíssim més que no val de plata, perque per cada dollar que gastan ne tenen deu, ab tot y que als soldats y als mariners y artillers dels barcos los hi donan cada tall de carn que espanta.

Ni estém al cord' Europa per trobarnos sense adonárnosen al mitj del embolich, y si per rellans nos hi trobavam, ni ab cent barcos bons y tres cents de mitjans allunyaríam de las nostras costas á las escuadras extrangeras. Donchs ja que ni ab cuatre cents barcos podém dormir tranquils, visquém á la bona de Deu, y entreguém las claus de las nostras ciutats als municipals, que son gent de experiencia, y que, per haver sigut soldats casi tots, los hi tením de suposar tan valor com á cualsevol altre. Qui te més interés que ells en que 'ls inglesos no desembarquin? Que no se 'n recordan de las angunias que passaren anys endarrera aquells dias que la Rambla talment semblava un riu de vi?

Y no 'n duptin: d' un bot las pessetas haurían pujat al primer pis, y d' un altre bot los franchs haurían baixat desde 'l terrat al replá del tercer.

No es apagant lo gas de la escala á quarts de deu, enlloch de las deu, com se salvan las casas. Es encenent pocas vegadas la aranya del saló, reduhint lo servey y venent cotxes y cavalls com se posan á tó las casas desllorigadas pel boato.

Fransa 's pot fet passar la capritxada de tenir molts barcos y molts soldats. No li ve d' aquí, com no li ve d' aquí á n' en Girona 'l tenir un cavall pel seu cotxe. No fa encare cent anys de la llegenda Napoleónica, y avans aquesta llegenda no passi á la categoría de llegenda veritable, á la categoría de somni de valor y de grandesas, com la del Cid, com la del *Gran Capitan,* tindrá de menjar molts plats de sopas. No precisament la llegenda, que no 'n menja de sopas, sino 'ls francesos y las francesas, que també son unas somía-truytas.

Pero ellas y ells ne poden somniar de grandesas per la *Patrie*. Sapiguent que 'l nirvi de la guerra es l' or, aixís que tenen plena la *tire-lire* de sous la buydan ab una carta per comensarla á omplir de franchs, y quan la tenen plena de franchs ab la mateixa carta vella la buydan pera omplirla de lluisos. Per aixó poden fer cara á la guerra, y si de la guerra 'n surt una *debâcle*, rompen la guardiola y un any avans del temps convingut netejan lo territori d' alemanys y comensan á omplir altra vegada la *tire-lire*. Aixís te dispensa 'l viure d' ilusions. Més val un gust que mil lliuras. En Girona, ja que hem

parlat d' en Girona, per ferse passar un gust va pagar aquella fatxada de fullola que 'l bisbe senyor Catalá va encastar á la Catedral. En Girona, per ferse passar un altre gust, diu qué toca 'l violí cada vespre. Y ningú hi te qué dir en aixó del violí. Y fora dels que s' estiman á la nostra Catedral ningú hi te res que dir ab aquella fatxada de fullola, al revés, qne 'l bisbe senyor Catalá la trobava molt bonica y 'ls cotxeros que 'l diumenje hi portan á batejar las criaturas per dotzenas encare li troban més.

Fransa 's dona 'l vint y un pler pensant en la *Revanche*. Fransa, aliada ab Russia, 's pot trobar á l' hora menos pensada embolicada en una guerra europea, y llavoras ab los municipals de la frontera alemanya no 'n tindría prou per resistir la embestida, ni ab los del Havre, Burdeus y Marsella per fer cara á la escuadra inglesa, que no hi anirá pas á aquellas costas per fatxendejar, sino per ferhi mal de veras, destruhint Lorient y Rochefort y Cherburg y Brest y Toulon, perque d' aquestos cinch ports militars li venen la major part de las angunias, dels acorassats y submarins que aquestas dressanas no paran de tirar á l' aygua per veure si un dia ó altre la Inglaterra las hi paga totas plegadas.

Fransa vesteix y atipa més de trescents mil soldats en temps de pau, fa navegar per totas las mars del mon las sevas escuadras, y cada dia te més or. Y 'n te més perque l' or, fora del que s' enfonza ab los barcos que 's perden y del que 's desgasta dels

lluisos, sempre es lo mateix, haventhi de més lo que hi va d' altras terras. Fransa es industrial y exportadora; Fransa no te altras festas que 'ls diumenjes y tres ó quatre més de senyaladas, anant al jornal cada any cosa de trescents deu dias; Fransa 's fa 'ls barcos y 's fon los canons; Fransa 's proveheix de lo que li falta á las sevas colonias; Fransa, deixa diners á la Russia, cobrant de la Russia un bon interés; Fransa, mestressa de las tres quartas parts dels carrils d' Espanya, cobra d' Espanya una milionada; Fransa encare empesta 'ls nostres mercarts de llanas y de sedas; Fransa gasta, pero no llensa. Per aixó 'ls richs d' allí son richs de veras y 'ls menestrals d' allí als d' aquí 'ls colgarían de moneda.

L' or no es com lo blatdemoro, que un cop al bech de la gallina ja ha fet á tots. L' or va d' unas mans francesas á las altras, y com n' hi arriba més que no se n' envá, 'ls saquets d' or del Banch están que de tant reinflats reventan. Per aixó val igual ó menos l' or que 'l paper, perque 'l paper es or y pesa menos. No es com lo paper d' aquí, que, quan hi ha tranquilitat y la plata al Banch los hi fa nosa, 'l cambían per plata, y quan la plata 'ls hi escasseja, ab la escusa del patriotisme y ab la ajuda dels diaris aixalabrats, fan fer cua als que 'n van á cambiar y encare 'ls hi cambían los bitllets de vint duros en vint duros. No me 'n recordo be de quin diari ho deya; pero n' hi hagué un, llavoras de la guerra ab los Estats Units, que aconsellá que á la porta del Banch hi posessin un parell de

canons per fer xixinas dels que anessin á buscarhi plata. No era mal consell perque 'ls cambistas, que s' havían previngut á temps y que sapigueren trobar després lo desllorigador, se poguessin aviat fincar á la Rambla.

En los gastos militars y en lo monopoli dels senyors del Banch, que son casi 'ls mateixos que monopolisan la Arrendataria del tabaco y 'ls sous ben pagats d' Espanya, hi ha 'l misteri de que la plata dels duros d' Espanya valgui tres pessetas y de que valgui cinch franchs en lo mercat internacional la que hi en un napoleon ab bigoti ó sense bigoti. No es la plata lo que 'ls dona 'l valor; es la firma que 'ls avala, la nació que 'ls encunya. La cara del rey hi es perque sí á la moneda, com hi es perque si als sellos, perque 'ns aném enterant tots de si al any tal anava de curt, de si al any cual ja semblava un colegial y de si més endevant ja 's deixava las patillas. No 'n responen los reys del seu valor, sino la nació, y una nació endogalada fins al coll es natural que no trobi 'ls diners al preu que 'ls troba un hisendat que te molts boscòs per tallar ó un comerciant que, á més del diner que se li sab en lo negoci, se li saben casas y terrossos. Aquest si per una ensopegada de moment te d' anar á cal notari, firma 'l debitori á un interés que de tant com li convé á n' ell casi no convé als que li deixan los diners per sortir del apuro. A un escanyat las pensions se l' acaban de xuclar en quatre dias, perque á cal notari ja no hi van los que, de tant com ne tenen, no saben com donar sortida al diner, sino 'ls que, no

tenintne gayre, volen tenirne aviat molt fent d' estira-cordetas.

Donchs jo no me 'n aconsolaría de que 'm posessin á la cara dels duros. Que hi posessin los retratos d' en Puigcerver ó d' en Navarro-Reverter, que son la causa primera del descrédit de la moneda. Tots dos son prou lletjos per fer joch ab la lletjesa de la depredació. Y tampoch consentiría que retratos més ó menos semblants als homes de carn y ossos que han viscut ab certa gloria, vinguessin á ser una mena de passaport d' aquells trossos de paper que valen cinch duros perque sí, deu per la rahó del pont de Lleyda, vint perque als de Madrid los hi dona la gana y cent ó doscents perque á un diari de Barcelona li passá pel cap l' aconsellar que als que vajin á la Rambla á cambiar los rebin á canonada seca.

Ni 'm prestaría á avalar ab la meva fesomía lo que no te de bon tros lo seu valor, ni consentiría que aquella pobre gent que hi ha als bitllets servissin de tapadora als políticbs que, disfressats á la financiera, fan l' escandalós negoci del Banch. Negociejant ab banyas de cabrit també m' hi comprometería jo á ferme milionari. Ey, si á ningú més lo deixavan negociejar ab banyas de cabrit, y si quan vinguessin á cobrar pogués rebre á canonadas al que 'm portés lo compte.

Espanya trenta anys enderrera era de las nacions que tenía més or. Per trobar cambi per plata vos obligavan á pendre per cada dobleta un duro ó dos de calderilla. Prou ho sé dels mils y mils duros

que, fentme malbé las unglas, ne tenía de conta cada estíu als temps dels tomáquets de Gandía y després als temps dels melons de Valencia. A casa la calderilla dels llauts hi venía en sanallas, en orri, y fins en baguls y coves, en orri també. Y com que las sanallas los patrons las necessitavan per tornarlas á omplir, á terra, al mitj de la botiga, ne feyan una pila que ni las de blat als anys que era franch lo blat de Russia. Y jo y la meva germana vinga contar per guanyar un ralet per cada cuaranta duros. Y vinga sentirnos alabansas dels patrons, que al cap d' una hora, veyent que hi havía feyna per tot lo dia, se n' anavan sense saber ni deu duros avant ni deu duros enrera 'ls que havían abocat y que á grapats anava tirant lo mosso sobre 'l taulell en que ma germana y jo contavam, ella encare més depressa que jo.

—Ja passarém demá á veure quants n' han sortit. —Y al passar l' endemá, venían ab una altra carretada de sanallas y de baguls plens de calderilla, en orris també, perque ja ho sabían que á casa 'ls hi podían portar en orris.

Or y calderilla. Calderilla y or. De plata no se 'n veya casi. Igual que á Fransa avuy. Igual que per tot arréu hont del encunyar la moneda no 'n fan un negoci escandalós, un negoci de juheu, un negoci com lo que varen fer aquells dos subjectes. En benefici del Gobern? Diuhen que sí, y jo ho crech, perque val més créureho que anarho á veure.

Y aná baixant depressa depressa 'l valor de la plata. Y l' or, fos ó no fos, va fer camí cap á Port-

Bou. Y vingueren disbauixas militars y després guerras. Y 'ls cambis anaren amunt. Y també 'ls dividendos anyals de las accions del Banch, que de tant grossos com encare son se donan vergonya de confessarlos.

Y aixís estém: ab més gastos militars cada dia y ab menos diners y ab las contribucions més altas.

Y hereus-escampa, cada dia estém més penjats, pero cada dia gastém més urch al presentarnos á las firas. Sense que 's veja una pubilla enlloch que tregui á la hisenda espanyola d' apuros.

Per aixó no m' hi deixaría posar á la moneda si fos rey. No voldría ser menos que l' aligot dels Estats Units ni que la que sembra á aixám en las monedas de la vehina república; no voldría que 'l duro estigués sota peu del dollar ni que la pesseta estés sota peu del franch. No d' un cuaranta per cent, sino que ni per valor d' un xavo. Y ho lograría á fe de cristiá. Ho lograría llicenciant á tots los soldats y venentme tots los cuartels y tots los canons menos los que poguessim necessitar per galejar las escuadras extrangeras. Calculin las Dressanas y 'ls cuartels de la Barceloneta y l' Hospital militar y 'l cuartel del Bonsuccés lo que valdrían á duro 'l pam. Y lo que 'n donarían dels cuartels nous del Park y dels de la Barceloneta y del de Sant Agustí vell, que també encare aguanta y que un cop netejat y ab uns quants envans podría servir per pisos de lloguer. Y lo que valen los edificis que han fet més enllá de la Creu Cuberta. Y lo que que 'n donarían del Park

d' enginyers y la Administració militar. Y 'm vendría tots los matxos de la artillería y tots los cavalls de la cavallería are que están á tant bon preu. Faría lo que fan als Estats Units: poca gent y ben pagada. Y deixaría á la má de Deu que amortisés los cárrechs del exércit, perque tampoch se te cap dret de perjudicar als que han agafat la carrera de las armas refiantse de que no 'ls faltaría pa. Lo que hi ha es que no acabarían tant aviat los maldecaps pels fills, perque 'ls que 'ls hi volguessin fer seguir carrera 'ls tindrían de mantenir fins als vint y tres ó vint y cinch anys, aixís com are molt més joves ja saben hont poden anar á cobrar la mesada. Nostre Senyor ray que tot ho fa be! Y aviat arribaríam á Igualada. Y d' aquí trenta anys ja comensarían á sobrar diners. No pagant més, sino molt menos, perque lo que 's treuría de canons, cavalls y matxos y edificis rebaixaría 'l Deute d' una milionada que espantaría. Y á més petits deutes més petitas pensions. Los generals y tots los altres granats, segons lley de la vida, morirían aviat; los que no cobran tant també de mica en mica baixarían á la fossa. Y ab los civils, cambiántloshi 'l nom, perque un civil ab sabre y mauser ve á ser una estranyesa, n' hi hauría de sobres per acabar ab las bullangas. Y la defensa del territori quedaria pels que també en cas apurat l' haurían are de defensar. Y com no ho podría fer per mí sol, me triaría uns ministres que 'm donessin la rahó. Y com á Espanya 'ls ministres fan las Corts, tindría unas Corts que també me la donarían. Y aixís no hauría faltat al régimen

constitucional ni á res, perque 'ls diputats y senadors y 'ls ministres y jo donaríam la rahó als pares y á las mares. Y 'ls pares y las mares estarían més interessats que ningú en que Espanya fos una bassa d' oli. Y acabaría ab tot aixó del Consell d' Estat y del Tribunal de comptes, que son dos amagatalls de bons sous. Y amortisadas las cessantías reconegudas, com no n' hi hauría tampoch cap altre d' element civil, lo diner sobraría de tots los cantons. Y del meu sou ne faría una gran rebaixa, com pertoca á un poble pobret y com pertoca per una feyna que tampoch dona gayres maldecaps.

Fransa, que pot vendre 'l vi de la Champanya á deu y á vint y á vint y cinch pessetas las ampollas de porró, y á Nissa als inglesos y als russos los hi fa deixar cada any una milionada; Fransa, que de las ayguas minerals ne treu un riu d' or, y que, á més, te la dèria de la *Revanche*, pot donarse 'l luxo d' anar derrera d' un altre Napoleon y fins derrera d' un Boulanger si tant m' apuran.

Espanya, que ni del oli sab treure diners, perque no sab travallarlo; que te un *granero del mundo* que avans de Nadal ja ensenya tots los pecats, que l' aygua de Sant Hilari se la tenen de beure 'ls que van á Sant Hilari y la de Panticosa 'ls que van á Panticosa; Espanya que no 's pot refiar més que dels barcos que 'ns quedaren de la derrera desfeta per la senzilla rahó de que no anaren á las malas; que, segons llegeixo cada dia als diaris inconsútils, te 'ls altres cossos si fa no fa com lo de la Marina;

que te las minas bonas en mans dels francesos y 'l tráfech dels tranvías en mans dels belgas, inglesos y alemanys; que 'l mateix mineral de ferro de Bilbao l' exporta perque li fonguin á Inglaterra; que de las grans pesquerías de Galicia no 'n treu altre resultat que barrils d' arengadas que no valen cap diner y que encare agafa las molas de peix ab barcas de mala mort ó ab vaporets de poca empenta; que te la miseria que li truca á la porta y encare surt al carrer ab vestits llampants; Espanya, que no es cuca ni aucell, no pot estirar més lo bras que la mánega ni 'l peu més que 'l llensol. La terra en que la major part dels homes no gastan calsotets, en que la rifa es una institució, en que 'ls carrers de las ciutats están plens de casas d' empenyos y en que la usura fa encare de las sevas en las vilas y poblets, te de viure com es: com una pobra. Qui no pot segar espigola; qui no te vinya per veremar fa 'l vi dels abegots que quedan á las vinyas.

Las espigoleras poden arribar á mestressas de mas, aixís com las mestressas de mas poden arribar á espigoleras. Tot está en tenir enteniment ó en no tenirne.

Que 's desenganyin: los franchs no anirán á peseta que no ho fem aixís. Tot lo demés son remeys per fora; cargols que, posats á la planta dels peus, diu que son bons pera trencar los tifus.

Ves si 'n va quedar plena d' or la Espanya una vegada retornats tots los que s' anaren á enriquir saquejant los temples y 'ls palaus de México y fent

travallar com á lladres als indis del Perú en las alterosas minas dels Andes! Ves si 'n enviaren després los virreys! Ves si 'n vingué després de Cuba, tret de la pell dels negres! Y si 'n portaren de la Habana 'ls generals! Y de la Habana y altres ports de mar los aduaners, que l'arrencavan de la pell dels comerciants ab la mateixa trassa que 'ls amos d' ingeni l' arrencavan de la pell dels negres! Ves si 'n esquitxaren de serveys de taula d' or los xinos de Manila! Y sí 'n va valer de milions la estoyca passivitat dels tagalos!

Cap altra terra d' Europa ha tingut l' or qu' Espanya, or que arribá al reynat d' Amadeu y á la mateixa República.

Qué fa de llavoras? Trenta anys?

Donchs ab trenta anys tot s' ha fos ja no se 'n canta gall ni gallina. Tot s' ha fos sense gresol fora del que diuhen que te com á ridícula reserva 'l Banch d' Espanya y dels milions que hi ha als soterranis del Banch de Barcelona. Sobre aquestos milions ja hi poden pujar de peus, que no tindrán de tornar enrera.

Tot s' ho han dragat la fantasía y la disbauixa y las guerras que desencadenaren los que ja havían fet lo pensament de no anarhi y 'ls preparatius de las guerras que aquestos mateixos somnían desencadenar entre Espanya y 'ls que ab un cop de puny, qué ab un cop de puny, ab un estornut, la poden fer farina.

Y tením barcos, que, més que barcos, son casas de dispesa.

Y comprém canons que, si no serveixen per res més, serveixen per galejar lo sant del rey y cada sant dels de la seva parentela.

Tots están d' acort en que no 'ns podém barallar ab ningú. Tots hi están acorts, pero tots volen que tinguém forsas soldats y forsas barcos. Mes ben dit, forsas generals y forsas almiralls, perque á Madrid, qui més, qui ménos, ó es general, ó te 'l pare general, ó te una tia generala.

Això es lo que 'm diría si fos rey. Si no 'ns podém barallar ab ningú, tantseval que no comprém canons ni fusells, que tot sovint passan de moda. Y tantseval que 'l bestiar dels cuartels llauri ó arrossegui una dilligencia. Y que dels cuartels ne fem dinerons per tréurens de demunt tant de corcó. Y que 'ns venguém las dressanas del Ferrol y de Cartagena y de la Carraca ab tot lo que hi ha adins.

Es clar que al inventari dels bens nacionals tot això hi fora de menos. Pero com las torras no 's comptan com á capital, perque, més que guanys, donan gastos, tampoch la venda de tot lo que no serveix nos faría perdre gens de crédit. Al revés, que 'ns ne donaría molt, perque fora proba de que hem posat enteniment, deixant corre per sempre més las fantasías de la guerra y de las glorias, que ni hem conegut may, ni sabém de quin color van vestidas. Torno á retreure 'l testimoni d' en Cánovas, per fástich que 'm fes aquest home.

Una torra ab elefants y altra mena d' estranyesas, la pot tenir un senyorás mentres es senyorás. Lo

dia que no ho es, bon goig si pot conservar la torra.

Y Espanya no ho es de senyorassa ni de senyora, sino una pobre pelada, que ni pot tenir gallinas perque no te blatdemoro per dalshi. Donchs que s' ho vengui tot, que pagui tot lo que pugui, y entre l' estalvi dels soldats y dels que tindrían de navegar y no navegan y l' estalvi de la cibada de la artillería y la cavallería arribaría aviat á port, visquent entretant ab la ilusió dels diners que li tocarán quan fassi cent anys dels carrils. No n' hi ha molts que 's creuhen ser richs tenint un parent rich? No n' hi ha molts que viuhen felissos tenint un oncle á la Habana, que si á má ve tornará casat y sense cap diner y per torna carregat de quitxalla? Donchs que visqui mentrestant somniant ab la riquesa que li comensará á pervenir á mitjans del sigle. Pero que entre tant visqui com lo qu' es, com una esparracada, espigolant si la deixan espigolar, fent abegots si la vinya te ban y las abellas no 'ls han pansit, ó passanthi de llarch si hi han tingut los remats entrada franca.

Te de fer estellas de tots los tions per tréures deutes, perque 'l Banch no li apreti més los cargols y perque ja es hora de no fer més lo Carnestoltas.

Llavoras per art de bruixaría la pesseta tornaría á valer trenta cuatre cuartos, ab vuytanta pessetas tindríam una unsa, y ab un duro y deu cuartos y un xavo de calderilla un xinxó.

Nos los hem de treure de demunt los pavos reals y las gallinas de Guinea. No tenim casa per tal moble.

Si fos rey y 'ls diputats y senadors me volguessin

creure, ho faría á la carrera aixís. Si no 'm volguessin creure, avans de deixarho corre miraría de triarme uns ministres que de tot me diguessin *amen*. Ab aquestos ministres, no es pas cap mala suposansa, al cap d' uns quants mesos tindría uns diputats y uns senadors que si no 'm volguessin dir *amen* me dirían *aixís sía*. Y sino plegaría 'l ram, que no es cap prometensa 'l ser rey. L' Amadeu 'n va ser, y quan vejé que res de lo que fes li serviría y que á la pobra de la seva dona ni li agrahian los bons exempies que donava á la noblesa, se 'n va anar tant tranquil.

Per qué hi posaren la mateixa plata y la mateixa lliga á las pessetas?

Perque després cadascú tirés pel seu vent, ó perque la pesseta passés com á franch y 'l franch com á lira?

O era per aixó, ó 'ls que s' ho van empescar eran una colla de bestias.

Aixó, aixó derrer deu ser. Perque no atinaren en que l' encuny es lo que avala la moneda y no 'l metall. Era avans que las rodanxas de plata valian mitja pesseta; era avans d' aquell krak dels banchs, perque pagant ab ralets y mitjas pessetas llisas los que anessen á cambiar bitllets hi perdessin la paciencia.

Y per cert que no 'ls n' hi varen faltar de mitjas pessetas ni de ralets, perque, per mí, tot aquell que no sabía qué fer feya moneda llisa. Sense cap pe-

rill d' anar á presiri, perque alló no era fer moneda falsa, sino rodanxas.

Agáfinla mitja pesseta; llíminla de la cara y de la creu fins que no s' hi conega res, y si avans d' acabar lo vent no se 'ls hi emporta, que 'm penjin d' una farigola.

Nihil sub sole novum. Lo negoci dels ministres d' Hisenda d' Espanya no es cap negoci nou. Ja 'l feyan cincuanta anys enrera 'ls aixerits, ab tot y que la plata tenía 'l seu valor, ab tot y que feya rich menjar ab cuberts de ca 'n Carreras. Ab aixó calculin lo negoci que s' hi ha fet derrerament, quan de tant barata que va la plata de debó, no val la pena de comprar cuberts de plata de per riure.

La disbauixa y aquest negoci ho esplica tot. Donchs vinga tallar de tort y de través com aquell que d' un tió 'n vol fer escuradents.

O 's tira al dret ó tot será aixarop de llengua. Los francesos vindrán á Espanya com aquell que diu de franch, y 'ls d' aquí que vulguin anar á Paris tindrán d' encomanarse á Santa Rita.

Perque are ja es casi un impossible 'l viatjar.

Molts se refían d' una grossa guerra extrangera perque las cosas se posin á tó.

No diré que no, pero fora remey de quatre dias, y no be s' esboyraría 'l ronch de las canonadas que ja estaríam com avans.

Fora un remey pel estil del bicarbonat pels que

pateixen de cor agre. Ne prenen lo que cap en mitja pesseta, y avans que 'l cos s' hi habituhi 'ls hi va be per unas quantas horas. Després ja 'n necessitan mitja cullerada de café, y si no s' ho deixan corra, aviat no 'n tindrían prou ab una cullerada grossa.

Igual es lo desmérit de la moneda; que no 's cura ab pegats per fora, sino á cops de destral per dins.

Ni l' adobará una bona cullita de taronjas ni deu bonas cullitas de vi ni cincuanta bonas cullitas d' avellana. Las taronjas ja 'ls hi van de California als inglesos. Lo vi, si de cas, nos lo tindrém de beure, á riscos d' anar fets uns mariners inglesos. Y en quant á las avellanas, no son res quatre avellanas per postras. Lo negoci de las minas per gros que sía, tampoch es pels espanyols. Afegéixinthi lo que he dit del negoci de tracció, y veurán com no hi ha altra remey que una sangría á tall d' aragonés.

Qu' es lo que jo faría si fos rey.

Per aixó no me 'n farán, perque aconsolantme d' un jornalet donaría massa mal exemple. Perque, un cop dat lo mal exemple, del tió me 'n posaría á fer escuradents y buscas de las bigas.

Aixís que no tingan res que fer, per dar gust á n' en Villaverde, que, essent ministre no ho va saber arreglar, arreglarán los diputats la cuestió dels cambis. No sé si fent baixar los franchs, ó be fent escriure pels taquígrafos del Congrés una altra plana de llauna en lo llibre de la oratoria espanyola. Pero 'l cas es que 'ls franchs no anirán á Roma per la penitencia.

Ells que s' esbravin tant com vulguin contra 'ls franchs, que jo, per lo que puga ser, no 'n bescambiaré cap dels poquets que guardo, per un Deu nos en guard. Y tampoch una unsa y una mitja unsa que tinch, últimas despullas de la deixa d' una tia meva, que en unsas y mitjas unsas y un xich de plata y de paper me pagaren lo rector de Sant Cugat y l' arquitecte senyor Martorell que varen ser sos hereus de confiansa. Y tampoch me desfaré d' una isabelina y d' una dobleta de dos duros y d' un durillo y d' un xinxó, que 'ls guardo per si un dia un numismátich se n' enamora. Qué sab un hom avans de morir las que li tenen de passar y á quant contarán d' aquí uns quants anys las visitas los metjes y 'ls apotecaris las medecinas?

Y 'l pensament que jo vaig es lo que deuhen tenir fet molts que no 'ls hi ve de cent ni de mil duros.

Y deu monedas l' un, duas l' altre, cincuanta 'l de més enllá, sumadas totas las partidas de tot Espanya ab los milions que diuhen que hi ha al Banch de Madrid y 'ls que juraría que hi ha al Banch de Barcelona, donarían una milionada que encare faría tossa si 'sposés á la circulació.

Aixó vol dir que si se n' ha anat casi tot l' or, com n' hi havía tant, encare 'n queda per passar l' estíu á fora.

Lo que hi ha es que 'l tenen tancat y barrat, perque 'l dia que vejés la claror del sol volaría cap á Fransa. Y volaría cap á Fransa perque ab uns gastos tant grossos en l' exércit y en los empleats, que també 'n sobran nou de cada deu, y ab las horren-

¿Per qué no 's volía morir la vella?

No 's volia morir per veure cada dia cosas novas. Y aixó que la vella de qué 'm parlava 'l pare cada vegada que jo li sortía ab un estirabot estrany debía ser de Moyá ó d' Artés ó de Collsuspina, 'ls tres pobles de la terra en que ho feya passar casi tot. Figúrinse si la vella arriba á neixer al pla de Barcelona! Ni á mil anys s' hauría volgut morir.

Ni á onze cents si s' arriba á enterar de lo que m' han dit que fa un fadrí manyá de Molins de Rey, que está empleat al funicular del Tibidabo desde las primeras horas del matí á las tantas de la tarde.

Be ho sembla que fora més senzill viure á Sarriá, hont per pocas pessetas cada mes hi trobaría una caseta molt bufona, ab eixida per criarhi gallinas y qui sab si ab un parell de figueras de coll de dama, que pel Setembre y pel Octubre son una delicia, molta més delicia que las figueras que fan las figas per l' Agost.

:s que per las casas, que si parlés pels diners, tser fassi voras ab Madrid. Figúrinse no més una sa: que 'ls de Sarriá han fet casi totas las carre-s d' Espanya y la meytat dels carrils. Y no á sou xurret, sino com á contractistas, qu' es una cosa ɔlt diferenta, sobre tot si se sab de contar com ne ben los de Sarriá.

Donchs si, aquell bon minyó va y ve cada dia de ırcelona á la feyna y de la feyna á Barcelona, en rril, per suposat, ó en tranvía eléctrich, perque si és y vingués á peu ja no fora cada dia una hora ó as lo que tindría de perdre de dormir, sino duas quatre, segons d' hont arrenca á la matinada y nt s' ajoca després d' haver sopat.

Qué hi diría la vella si sabés això? No ho vulguin ber lo que hi diría, perque sería una lletanía més rga que la lletanía afegida d' una pila de finesas a Mare de Deu que he sentit esgranar més d' una le duas vegadas. Precisament, en això d' espatllar acions que están be, hi ha capellans y bisbes de ɔita que hi tenen la má trencada. Y sino, llegeixin ɡuns dels llibres de devoció sortits d' una tempo-la á n' aquesta part.

Se n' escruixiría tant la vella dels cálculs del fa-í manyá, que no fora res lo que diría si hagués ɜt lo pla de Barcelona avans de tirar las murallas :erra y 'l veyés avuy, fet tot una lliura de xocola-desde la riera de Magória á Sant Martí y desde 'l ır al carrer de Córcega, fora del clap de la ciutat lla, que vist desde Montjuich sembla una tela de ɔltó arrugàda.

—Hont s' es vist, borrango, saber tant poch de contar!—

Diría burrango y tot la vella.

Y encare que 'n digués un de més cargolat, tampoch m' estranyaría, perque la veritat es que 's necessita haver perdut la xaveta per treure 'ls compptes de la manera que molts los treuhen. Lo mestre de casas y 'l manobre, que no tenen feyna fixa enlloch, un compren que viscan allá hont los hi passi pel cap; pero 'ls que tenen lo jornal seguit en una banda haurían de viure allá hont los hi semblés be. Dich semblés be, qu' es molt diferent que dir allá hont los hi passés pel cap, per més que molts confonguin las duas maneras de dir. Pel cap hi passa tot, fins lo que faríam si fossim reys, ab tot y que are per are no 'ns podém refiar de que 'ns ne fassin. Tenen amo totas las coronas d' Europa, y 'ls reys s' ho tenen tot tant ben conjuminat, que alló de que una noya es per un rey ja ha passat de moda. Y tampoch es veritat que un noy sía per una reyna, que la pobre que s' enamora y 's casa á gust se 'n sent de totas. Si 'ls seus pares gosessin la ficarian de camas al cep.

S' ho tenen molt plomejat los reys y emperadors. Per lo que pogués ser, perque cap filla de rey s' hagués de casar ab un metje sense feyna, á Fransa tenían sempre previngut un delfí. A Espanya sempre hi ha un prímpcep ó una primpcesa d' Asturias. A Austria d' arxiduchs n' hi ha una cuarentena. A Russia tothom deu ser gran duch, perque sols per Nissa n' hi passan cada any una pila de dotzenas.

á Alemania... no 'n parlém d' Alemania, perque ha allí tal planter de mullers de rey y de marits reyna que totas las pestas plegadas no l' acaba-m.

Jo, si manés, als que pensan com aquell manyá 'ls faría ensenyar de comptar fins que sense llapis ploma, de memoria sols, sabessin de treure 'l mpte de lo que arrreconarían en trenta cinch anys vivían aprop de la feyna: tant de lo que 'ls costa- de menos la carn; tant de lo que estalviarían espardenyas cada més; tant de lo que gastan ant y venint cada dia; tant de lo que podrían apro-ar més la roba, y tant de lo que no gastarían en atros. Després que hi sumessin també sense plo- ni llapis, lo que estalviarían de metje per ells y r la seva dona y pels seus fills. Y un cop tret uest compte, que calculessin d' un sol cop de cap mils horas que hi guanyarían de dormir. Si se 'n bessin surtir en mitj cuart, me n' aniría á Sant y per veure com están allí d' estadas. Y cas de e s' erressin, si la lley del descans dominical ho rmetés, los faría anar á estudi tres horas al de-atí y tres horas á la tarde de cada festa.

Los diaris sempre 'ns surten ab la cantéula de e la desgracia d' Espanya ve de que n' hi ha molts e no saben de llegir y escriure.

Errada. La desgracia ve de que n' hi ha molt chs que sápigan contar.

Perqué, qué se 'n treu de saber d' escriure y de ber de llegir, si d' una cosa y altra no se 'n sab olt? Si 'n saben poch, dispensin la expressió, tot

lo dia 'ls veuréu de morros al diari, y quan tem[redacted]e d' escriure sempre troban que la ploma 'ls hi va [redacted]la-lament ó que la tinta no corra.

Fíxinshi en las ganyotas que fan quan tenen de posar la firma. Ni que 'ls hi dessin martiri patir fan més.

Perque després de las ganyotas y de cambiar totas las plomas que hi ha al tinter, los hi comensa á venir una suor tant freda, que un te por de que allí mateix se li desmahin.

Y lo més bonich es que quan han acabat de dibuixar lo seu nom y de posar un gargot, que cada vegada fan diferent, tots acaban dihent lo mateix: que quan eran petits feyan una lletra tant clara.

Y tant clara com la devían fer!

Devía semblar escudella de fonda.

****

Cap á Barcelona á missa

Com trobo que á las botigas las hi te de fer més
ıal que be 'l que 'ls amichs hi vajin á passar la es-
ɔna, ben pocas vegadas á l' hora de la venda m' he
ssegut á la botiga de cap amich meu.

Pero un pecat be 's pot fer un cop á la vida. Y 'l
ecat lo vaig fer no fa gayre á la botiga de ca 'n
'erdaguer esperant que repassessin un compte de
libres que presentava. Es clar que 'm podía estar
ret com las altras vegadas que hi havía presentat
omptes; pero com havía estrenat botinas, los peus
ıe feyan un xich de mal y per tres ó quatre minuts
vaig donar lo pler d' asséuremhi.

Lo compte no 'l comprobava pas en Verdaguer,
, com es prou falaguer, potser perque 's creya que
l' aborreixo no enrahonant, me va buscar conver-
a. Y jo li vaig seguir. Y sortirem á parlar, ni sé
ɔm, d' una torra que ell tenía al Hospitalet. Y no
é cóm, me va dir que se la havía venuda, perque
re, en tenint un xich de vagar, se 'n anava á Sant
ioy hont tenía una filla casada. Y, y aixó encare sé

menos cóm va venir, me va fer sapiguer que 'ls li havían comprada 'ls diumenjes venían á mis la Concepció, enlloch d' anar á la parroquia poble.

Jo era molt petit que ja tot alló de cal Manj de las torras que hi ha al altre cantó de la vía s cóm era fet, terrós per terrós. Sabía cóm eran f aquells terrossos y sabía quantas passas hi havía la estació á la torra d' en Verdaguer y quantas n' havía de la torra d' en Verdaguer á cal Manjo.

Res, cosas de criaturas: havía anat al *Torin* á v re com *mússiu* Blondin ficat dintre d' un sach p sava un home d' un cap al altre de la corda; ha vist com á mitja corda 's feya una truyta ab u cuyna que 's duya, y no vaig voler ser menos *mússiu* Blondin: estés de brassos perque 'm fes de balansí, vaig arribar á anar per sobre 'ls rail sense tocar de peus á terra desde la estació á Manjo, com si diguessim del Liceo al Princi Aixó si, vaig passar vuyt ó deu dijous fent l' ap nentatje.

Sabía las passas que hi havía de la torra d' en V daguer á la estació, com sabía 'l camí que 's tení seguír per anar á la parroquia. Y com tot aixó va venir á la memoria, vaig compendre 'l perque nous amos de la torra venían á la Concepció á r sa y se n' entornavan á dinar al Hospitalet. Qu xavos que 's gastan per anar y venir y alguns nuts, que 'l diumenge fan de bon perdre, valer sobras lo que 's malmeten los vestits de las fe anant per un camí fondo y per una riera plen

ıcare que la Concepció sía cinch quarts lluny
lesia á dotze minuts. No es tot hu tenirse
gar un mateix ó que á un l' arrosseguin.
qui ho tenía de dir quan aquell carril lo ma-
en Planás que temps á venir la gent baixés
ı á Barcelona! No més que per anar á missa!
dels que de passada baixan á comprar una
ı virolada y de las que venen á regatejar una
: percala ja no 'n parlo, perque la corbata y
ala son la escusa, y la realitat es que 's mou-
l desij de cambiar, com, pel desitj de cam-
lloch, tal qu' está com un prímpcep á la se-
ı de Barcelona se 'n va á viure com un porter
garita de Sant Gervasi.
:st bojejar de trens amunt y de trens avall ha
: lo miracle. La baratura dels viatjes l' ha aca-
fer.
:as aquest de venir á missa á la Concepció
n cas com un cabás, sino un cas que en for-
ı ó menos semblant se veu en tots los pobles
odália de Barcelona y fins en los pobles de
rodália. La temptació es lo tot. Si 'ls argen-
tinguessin aparadors vendrían los mateixos
ıs de casament, pero d' anells ab brillants
ılsistas y de penjarellas per la cadena del re-
ıer altres que fan bonas á la rifa 'n vendrian
ıenos que no 'n venen avuy. De caixals de
capsats de plata vendrían los mateixos, per-
ıhen que á las criaturas los hi son molt bons
ıaba y per acabar de trencar las dents, pero
ıns per las currutacas ne vendrían molt pochs.

De grat ó per forsa s' haurían de quedar ab los qu duyan avans de ferse currutacas.

La ocasió fa 'l lladre, y 'l veure l' anar y ver etern dels carrils á un li fa venir ideas molt estr nyas.

Sense que aixó vulgui dir que sía cap idea es nya venir á missa á la Concepció. Al cap y al últi la renglera que puguin fer los jovenets del Hospi let, de Cornellá y de Molins de Rey á la porta d la Iglesia es una renglera d' un morenet tant fosch que no te punt de comparació ab la blancor de cera dels que fan l' aleta á la sortida de missa de dotze de las parroquias ricas. Y 'l vestit també es diferent. Y la salut potser ho sía massa.

Pero anéuloshi ab salut á las noyas y á las mares que 's veuhen saludadas ab aquella finesa que s' estila entre 'ls barbamechs! Que no hi han metjes per ventura en aquest mon? Que no venen oli de fetje de bacallá per referlos?

Si 'ls vells ressussitessin se n' escruixirían de lo que passa. Desde que del portal del Angel eixía quan li passava pel cap una *tartana con muelles* á avuy, en que per allí devant hi passa rebent cada mitj minut un tranvía; desde que del terrat de la estació de Sans varen treure aquellas divuyt ó vint paperinas d' anís de frare que hi havía posat pera major boniquesa un precursor dels que varen tornar á posar de moda 'ls cucurutxos á las casas del *Ensanche* á avuy dia, en que per Sans hi passan entre carga y passatjers potser sis trens cada hora, ha cambiat lo pla, ha cambiat la montanya, ha cambiat

la gent, y aviat cambiarán las estrellas del cel, aburridas de veure que ab tanta electricitat ja no serveixen ni per donar un xich de claror en las nits que no fa lluna. Tota aquesta vessant de la serra del Tibidabo es una edificació. De Barcelona á ca 'n Mercader, per la carrefera de baix, es un seguit de casas, y per la carretera de dalt lo seguit dura desde la Creu Cuberta fins á la vora de Sant Feliu. Y si us n' anéu cap á Mataró lo mateix, y 'l que vulga fer negoci de terrenos aviat s' haurá d' anar á mirar los de la Segarra, perque per tot arréu ja parlan de ral y de pesseta y 'l pam. Tot per miracle dels carrils y dels tramvías que empestan totas las carreteras, no podenthi are mateix tranzitar més que las bestias que ja neixen ensenyadas.

Malaguanyada ganancia que la fassin los que no han posat en perill ni mitj ral en accions de ferrocarril, mentres tants que hi posaren la meytat de la seva fortuna se n' han anat de costellas!

Tranquilets, molt tranquilets, deixan passar anys, sembrant mentrestant al pla y cullint rahims á las costas, mentres la increible forsa de Barcelona 'ls va arribant al só, que, de só de terrossos per llevar, se va tornant casals per ascensar á un bon tant per cent, més bo are al tres, ab los drets de traspás per vendre que 's reservan, que 'l quatre y mitj per cent, sangrat pel Gobern de diferentas maneras, que donan altra mena de negocis.

Tranquilets, molt tranquilets, esperan lo censó la venda á tant lo pam, omplint mestrestant los sellers y 'ls graners y deixant creixer los arbres dels

boscos, que 'ls valen un dineral lo dia que 'ls ater

Tranquilets, molt tranquilets, alguns propie de Sans que tenían terras á Marina y á las hor de Sant Bertran y derrera de la estació del carril y entre 'l carril y la Creu Cuberta, han anat realisant, are deu mil duros, are vint mil, y han establert censos y més censos que ls han convertit de pagesos richs en pagesos milionaris, sino ab tots, ab alguns dels vicis dels senyors de ciutat.

Tranquilets, molt tranquilets, han fet igual alguns pagesos de Sant Martí y de Sant Andréu y de Las Corts y de Sarriá y d' Horta, esperant tanda 'ls de Sant Cugat y 'ls de Sant Just, mentres los de Sardanyola y 'ls d' Esplugas y 'ls de Montcada ja comensan á parlar de ral y de dos rals lo pam per arribar aviat á la pessetona.

Y 'ls tramvías y 'ls carrils se reparteixen uns guanys molt petitets com á diner en perill, si es que alguns no balansejan ab zero la diferencia entre lo cobrat y lo pagat, y altres ab una pérdua més ó menos grossa que 's menja 'l guany dels dos ó tres anys que vindrán després.

Los uns cobran fama y 'ls altres cardan la llana. A n' aquells molts los tenen per uns grans negociants, y á n' aquestos per uns pagesos que no hi llucan.

Deu nos enguard que hi lluquessin més, que aviat tot lo diner dels barcelonins y dels belgas y dels inglesos y dels alemanys aniría á parar á la seva butxaca.

Los aixerits vinga fer tramvías y carrils per enri-

als que no hi veuhen. Los que no hi veuhen
a esperar l' any que ve, perque aquest any los
enos no han fet encare prou puja.
ont anirém á parar per aquestos camins tant
ssats per la gana?
ont anirém á parar? A un trencacolls si un dia
celona para sa esbojarrada embestida.

****

Lo Gobern
no hi pot perdre

Passo per devant d' un forn y 'l veig tancat. Passo per devant d' un estanch, y si me 'n vull endur tots los franqueigs y tots los cigarros y totas las capsas de mistos, l' estanquer me 'ls vendrá de molt bona gana. Sense que cap municipal ni cap policía 'm diga feste ensá ni feste enllá y sense que, veyent desembrassar l' estanch, surti de la gent que passa pel carrer cap crit ni de las mans dels badochs cap pedra que fassi 'ls vidres á micas.

Y jo 'm dich: es que 'l pa que Deu n' hi do alimenta menos que 'l fum? Potser si que alimenta menos, perque no fa gayres dias vaig llegir que 'ls presoners russos que hi ha al Japó *padecen horriblemente por falta de tabaco.* Pero també podría ser que nudrís menos, perque lo qu' es los soldats que van repatriar de Cuba un cop varem haver donat als Estats Units la gran pallissa, varen venir igual que calaveras. Y aixó que á Cuba s' hi fan la picadura y 'ls cigarros millors del mon.

Precisament aquestos pensaments tenía jo llavoras del Himne de la Gana. Cóm es qne, enduhentse á n' aquestos minyons cap á Santiago y cap á Matanzas y cap á Centfochs y cap á la *Vuelta de abajo* están tant tristos? Cóm es que d' aquí están no senten la oloreta d' un puro d' aquells que fan venir tanta solivera? Cóm es que ploran anant á la suprema felicitat?

Resoltament hem de convenir en que 'l pa es altra cosa que 'ls puros y que 'ls cigarrets y que tot lo demés que venen los estanquers y las estanqueras. Aquells ossos que 'ls hi foradavan la pell; aquell color de pera cuyta que tenían los repatriats, parlan més que no parlarían cent llibres y un milió de diaris de la flamarada.

Donchs ja que per forsa hi hem de convenir, convinguém també en que 'ls que han fet la lley del descans dominical son uns enzas y que 'l Gobern y la Companyía Arrendataria s' han posat la vergonya al clatell.

No m' hi fico en si fan tancar las tabernas deixant oberts los cafés y en si las taulas d' aygua y anís no poden fer passar la set á qui 'n tinga. Mentres no logrin tancar en una capsa l' ayre del cel, mentres rajin las fonts y, sech ó tou, pugui rosegar un tros de pa, qué Mare de Deu será que m' hajin de portar á ca 'n Tunis? No m' hi fixo en las tabernas, perque ja s' enginyarán ó s' enginyará en Canalejas pera que puguin estar obertas nit y dia.

Perque, per qué 's creuhen que la varen fer la lley del repós? Pels travallادors. Mentida. Pels vots dels

travalladors la varen engiponar, que fan molt goig als monárquichs madurs y als monárquichs barnissats de demócratas. Al cap y al últim tant val lo vot d' un descarregador del moll com lo vot d' un excelentíssim. Y com d' excelentíssims no n' hi han tants, ab tot y que aquí 'ls fan per bocas finas, vájinlos al derrera ab un flaviol sonant als descarregadors del moll y als manobras y als filadors y teixidors de cotó y llana.

Ja ho he dit en altre escrit, per aixó la varen fer la lley del repós. No perque 'ls travalladors reposessin los diumenjes, sino perque aixís que s' acostin las eleccions de diputats puguin los monárquichs férloshi 'l retret d' aquest favor, que 'ls republicans potser no haurían sabut conjuminar, temerosos de que 'l porch se 'ls hi tornés truja.

Per aixó no m' amohina lo de las tabernas. O resolentse, com fan are, á pagar totas las penyoras que 'ls hi puguin ploure, ó be posantse á vendre bacallá fregit ó sanvitxos de quinze céntims, tots ells se posarán al nivell del *Petit Pelayo* y fins potser de la fonda d' Orient. Y ja no farán la guerra á n' en Canalejas ni á n' en Maura ni á ningú, perque de las escorrerías de las taulas d' aygua y anís encare se n' aprofitarán las tabernas. Tot será cuestió de comprar quatre tauletas rodonas y vuyt tamborets de Viena y de gastarse unas quantas pessetas niquelant las aixetas del taulell.

Que estiga tancat un forn de pa y que tingan obert los estanquers y 'ls bitlletayres es cosa que passa de la mida. Y ja veurán com fins á la conmemoració

dels sigles lo Gobern santificará las festas venent bitllets y puros. Per una cosa ó altra Espanya es Espanya. Per una cosa ó altra s' hi menja tant *gazpacho* y tant poqueta carn. Per una cosa ó altra 'l que tot lo dia está fumant no te calsotets per posarse. Per una cosa ó altra cridan contra 'l travall de las donas y de las criaturas los mateixos pares que las envían á las fábricas. Per una cosa ó altra 'l nom d' en Canalejas rebrota á cada tardor y tot l' hivern l' hem de rosegar si tením la desgracia de passar los ulls pels telegramas.

Las tabernas trobarán lo desllorigador y 'l trobarán també 'ls diaris. Aquestos y aquellas (cambiadas en restaurants que no restauran lo ventrell més que ab absentas y altres aliments per l' estil) tenen avuy dia més poder que aquell toro de San Sebastian que va fer malbé al tigre y que després va rompre 'ls barrots de la gabia. Ni en Maura voldrá rahons ab ells, ni en Canalejas menos. Al cap y al últim are en Maura te llengua perque las eleccions son lluny, que si fossin á la vora, fora tant manyach com lo passarell de la Democracia monárquica.

Pero de menjar pa fresch no se 'n refihin més. Los forners avuy per avuy no suman ni restan per treure á flor d' aygua un candidat que s' ofegui.

Y aixó que de forners y de ferrers n' hi ha molts á Espanya. Més que de cap ofici, encare que no s' ho crega la gent. Sobretot de ferrers, que fins ne trobarán en un poble de cincuanta casas. Casi may un: casi sempre dos, lo *ferrer nou* y 'l *ferrer*

vell, per repartirse entre tots dos la miseria de ferrar mitja dotzena d' animals y de llossar cada demati un parell ó tres d' eynas. Son molts més que 'ls de las *Tres classes de Vapor,* pero ni 'ls uns ni 'ls altres no han tingut un Fontanals per avenirlos. N' hi ha molts més de ferrers y de forners que de venedors d' absenta, pero com l' un pica á las quatre de matinada y després se 'n va al tros, y l' altra no més tracta ab donas, per aixó ni á n' en Maura ni á n' en Canalejas los hi fan cap por en temps d' eleccions.

Que per qué 'ls he retret als ferrers? Perque sí, perque 'ls diumenjes era quan tenían la feyna del ferrar, perque 'ls dias feners los animals se guanyavan la palla y la cibada y 'ls fabons llaurant ó carretejant pel camí de desemboscar ó pel camí-ral ó per la carretera.

Are ja ho sé com s' ho arreglarán los pagesos y 'ls carreters. Are, perque 'ls cascos no se 'ls hi fassin malbé, á las mulas y als matxos y als cavalls los hi posarán sabatas de goma.

No 'n portan los gossos de sabatas de goma quan surten de ciutat per anar á fer veure que cassan? No 'ls n' hi fan dur als cavalls dels cotxes perque se 'ns tirin demunt y 'ns deixin fets una coca per estalviar als pneumátichs de las rodas lo travall de partirnos en dos trossos? No diu que s' hi va tant be dintre 'ls cotxes que no fan soroll? Donchs també 'n poden gastar de pneumátichs y de sabatas de goma 'ls de fora. Sobretot no podent ferrar al diumenje y haventhi pel camí-ral y á las carreteras ca-

da sot que s' hi pot amagar un carro, y segons á quinas carreteras una catedral y tot. També se 'n sent dels sotrachs la gent de fora.

De qui deu ser la pensada de que 'ls bitlletayres y 'ls estanquers tingan més dret que 'ls forners á tenir la porta oberta? D' en Canalejas? Del Azcárate? Fa de mal respondre qui va acordar semblant animalada. Pero segur qu' es del mateix que va donar á la confitura preferencia sobre del pa y que decretá que las floristas de la Rambla haguessin de plegar á l' hora que 'ls hi comensava la venda. Una pensada aixís devía sortir d' un home que ni val la pesseta que costá de batejar y que de vicis ne deu tenir més que cap mula.

Fuma y pren bitllets, li diu la lley al que 's veu escursada la setmanada. Perque en aixó del sou si que la lley no s' hi podrá ficar may, per lliberal que sía. Sempre tindrá rahó aquell suís que, com á bon suís, s' oposava á que la lley deixés á la llibertat feta un ninot de palla. Si diu la lley que las festas s' han de pagar com los dias de feyna y que tal que guanyava un sou avans ha de seguir guanyantlo passejantse per la Rambla, sempre li queda 'l recurs al menestral de cambiar de mosso ó d' escribent, y si tant convé, perque la lley, enlloch de lley, passi á ser un *ordeno y mando* y no li permeti cambiar de mosso, aboleix lo cárrech de mosso y lloga á un altre com á recader, designant al cárrech nou la cuarta part menos de mesada.

D' ensá que no deixan casar als minyons que 'ls coronels no 'ls donguin la llicencia, d' ensá que no

hi val lo consentiment dels pares y la benedicció del capellá pera que dos que s' estiman pugan crear una familia nova, 'm fa més por una lley que un gos foll, que no mira á qui mossega. Y si las fan los conservadors escoltant lo parer dels lliberals, doble, perque llavors son dos absolutismes que van de tronch per arrossegar y deixar sense pell á la llibertat veritable, que á Espanya no hi te cap parent ni herent y que no n' hi tindrá may de la vida.

Fuma y pren bitllets, li diuhen unas portas barradas de groch y de vermell y unas vidrieras que semblan una plana de logaritmes. No hi pensis en lo pa, que 'l pa fa tornar tonto. Déixals aquí 'ls diners que de lo que vares cobrar ahir encare 't quedin.

Quina vergonya aquesta lley, que á penyora seca fan cumplir los conservadors pera donar gust als lliberals del *Instituto de Reformas Sociales!* Quina rifada per quedársels als republicans la meytat dels vots!

Perque lo que volen are 'ls mal-feyners es vagar. De la República tant se 'ls hi endona.

Per una cosa 'm sab greu que 'ls diumenjes no pastin. Tinch un dupte, y aquest dupte no me l' aclarirá ningú, perque 'ls diaris, que de tot fan feix quan los reys ó las sevas germanas son morts, quan son vius fugen de parlar d' ells com de la pesta. Los diaris que quan la infanta va ser morta 'ns contaren la rondalla d' en Mencheta de quan era viva, no varen

ser bons per dirnos si á n' ella y al seu germá 'ls hi agradava 'l pa del dia ó 'l del dia avans.

Per una cosa 'm sab greu que 'ls diumenjes no pastin: que 'l rey tinga de fer com jo á l' hora de sopar: menjar la meytat del pa que 'l dissapte.

Perque la veritat es que 'l pa de fleca no es com lo pa de casa, que l' endemá y i' endemá passat encare es tendre. Lo pa que 's compra no aguanta l' humor, y si á l' hora de dinar ab una llesca encare no se 'n te prou, á l' hora de sopar un no fa més que espessigar la llesca. Ab pocas horas la molla 'n te prou per tornarse serraduras.

****

Ja tenen fet testament?

Los automóvils ne fan de secas y de verdas.

Aquí n' hi han pochs, y 'ls morts se comptan per dotzenas; pero á Fransa ja son figas d' un altre paner; allí ja van per centenars á la fossa.

Es de doldre que 'ls amos y 'ls *chauffeurs* s' estabellin timbas avall ó que quedin fets una coca quan en un revol la maneta no 'ls vol obehir y l' automóvil se 'ls tomba al mitj de la carretera ó queda estabellat al caure d' un talús; pero es encare més de doldre que una tartrana plena de carn cristiana fassi un capilú y que 'ls que hi anavan á dins, si de la cayguda no han mort, tingan de fer un mes ó un any de llit.

Perque es lo que passa cada dia á Fransa, igual que á Espanya, sino que com á Fransa no hi ha tartranas, son los cotxes los que van daltabaix. Y això sempre es una ganancia per la Mort, que mata més gent d' un sol voleig de dalla.

Un cavall al que la seva mare avans de neixer no li doni tota mena de consells y no li fassi tota mena

de reflexions, ja está perdut. Corra un any, ne corra dos si la carretera per hont va está feta un garbell. Pero ve un dia que la arreglan, y, com al cap d' una hora 'ls dels automóvils ja ho saben, y ja están cansats de fer sempre la mateixa ruta: de Barcelona als Cuatre Camins; dels Cuatre Camins á Tarrassa passant per la Rabassada, Sant Cugat y Rubí; de Tarrassa á Castellar per la carretera nova; de Castellar á Sabadell per tornar á agafar al cap d' una estona altra vegada la carretera de la Rabassada; com no hi ha res que cansi més que rodar la sinia. aixís que á una carretera desballestada li posan un pedás, aixis que la grava está un xich xafada pels carros, segurs de que 'ls pneumátichs no 'n patirán, cap á la carretera que acaban d' arreglar falta gent. En una cosa ó altra tenen de matar lo temps los amos dels automóvils.

Y 'ls cavalls, pobrets!, y 'ls matxos y las mulas, que tampoch n' están enterats de lo que vol dir aquell xup-xup que s' acosta, comensan per posar las orellas dretas; després bojejan d' un cantó á l' altre de la carretera, y si 'l carreter segueix dormint, ó si sense dormir no te prou forsa per dominar las bestias, ja hi som, ja tenim bestias y carros y carreters al mitj d' un camp, si la carretera va planejant, ó daltabaix del talús si no hi van planyer los cuartos y varen ferhi un terraplé.

Y 'ls del automóvil avant, que no es cosa de que uns altres carreters se n' adonin y 'ls posin la galga atravessada al mitj de la carretera. Avant y fora, que dels que fugen alguns n' escapan, y si al cap

d' un minut, quan arriban á un poble que está mitja hora lluny, los hi entra per una casualitat remordiment de conciencia, ja avisarán que allí baix han vist un carro volcat ó una tartrana feta á trossos.

En aixó 'ls dels automóvils segueixen la tradició dels carreters y dels que menan cotxe: en passant per sobre d' un home, camas ajudéume. Que ho diga aquell senyoret de Madrid que 'n deixá un d' extés al mitj del carrer y que, per lo que pogués ser, al arribar al *garage*, á la estable anava dir, va fer pintar l' automóvil d' un altre color.

Es de doldre que d' aquestos atolondrats y de las atolondradas que casi sempre 'ls acompanyan ne quedin tants d' esguerrats d' un cap del any al altre. Pero encare es més de doldre que paguin las sevas capritxadas los que no hi tenen cap culpa.

No quedará aviat remey: no se 'n podrán comprar de bestias bonas á las firas. S' haurán de comprar totas á *La Catalana*, perque l' animal que haja passat uns quants mesos d' aprenentatje á Barcelona, creguin que del art de no espantarse 'n surt un bon fadrí.

Y que are no 's pensin haverme agafat pel mot los automovilistas: no he escrit res que 'ls puga fer dir un «Ho veu com vosté mateix se fa la sentencia?» No me la faig la sentencia, perque ningú te la obligació de llogar un esbravador d' animals, ni te tiros de tres per fer la probatura.

Es clar que posant la bestia poruga al mitj y al un y al altre costat duas que ja hajan fet l' aprenenjatje á Barcelona no hi ha manera de tirar lo cotxe sobre las aceras!

Jo crech que ha arribat l' hora de que 's posi má en aixó. Va massa lligat ab las desgracias dels que travallan lo divertiment dels que no tenen res qué fer.

Xup-xup, xup-xup, deixant derrera seu una fetor que no s' hi pot tenir cara, ja s' ha arribat á un punt, ab tot y que diuhen que van malament los negocis, que hi ha pena de la vida d' anar per las carreteras.

No es que á Barcelona hi haja molts cents automóvils, pero com en un dia entre tots fan moltas centas horas de camí, resulta que per tot arréu se 'n troban. Y que per las carreteras bonas se 'n troba un cada quart. Y que 'l perill es etern, perque tal cavall que ab aquell no s' ha esvalotat, ab aquest altre, pintat de diferent color y que esbufega d' una altra manera, 's posa fet un dimoni.

Ab las máquinas de carril s' hi habitúan aviat las bestias. Ellas se sabrán perque. Y fins s' habitúan aviat ab los xiulets que llensan. Pero lo que es ab aquest nou invent dels francesos no s' hi saben fer.

Com los pintan de totas menas de maneras, y 'n fan de totas formas, y cadascú 'ls mena cóm vol y fan tots los brams, los automóvils pels animals son lo llop que s' acosta á la pastura dels Pirineus. Pero un llop del que ni esma tenen de defensarse, com se defensan las eugas de cría d' allí dalt á cossas y fent la rodona.

No soch contrari dels invents. Si per compta de diligencias arrossegadas per cavalls, correguessin aquestas máquinas de nova invenció per las carre-

teras, no diría res, com no dich res, y encare m'aparto, si veig que 'l que 'm va avisant ab lo corn de la bicicleta es un nen dels telétonos.

Pero per qué 'm tinch d' apartar del mitj del carrer si 'l que fa 'l nyoch-nyoch es un jovenel-lo disfressat ab lo vestuari del Club? Que esperi que 'l carrer s' aclareixi de gent, que no se li refreda pas la escudella.

Pero 'l no ser contrari dels invents no vol dir que un se tinga d' estar d' anar ab tartrana. Y que si un te de comprar una bestia haja de pagar l' escot á *La Catalana* dels ripperts.

Hi ha molta diferencia d' una cosa á l' altra.

Perque si 'ls que volen fer un camí de deu horas en trenta minuts se prenguessin la pena de passarnhi cent, y als revols s' aturessin si sentissen venir un carro, y 's posessin á poquíssima marxa quan poden fer mal á una tartrana que ve, las bestias de mica en mica anirían perdent la por. Al cap y al últim, per bestias que sían, no ho son tant que no arribessin á compendre que alló no es una bomba de dinamita.

Pero si segueixen aquestas marxas será cuestió de que d' una vegada 'ls privém de corre per las carreteras y de que se 'n fassin una pel seu esbarjo; una que no passi per cap poble y que no corri paralela á cap altra, y que se 'n vaji á la Segarra de dret y després de dret cap als hermots d' Aragó y las Castellas, allí ahont no hi ha ni carros ni cavalls que llaurin, allí hont, encare que vulgan, no 's poden estimbar ells ni estimbar als altres.

Allí que 'n corrin cent, cent cincuanta de kilómetres per hora si ja tenen fet testament á favor de la seva dona y dels seus fills ó de la seva amistansada si son joves y 's buscan companyía per anar á fer aquesta mena de valentías.

Que 's trenquin la nou del coll si volen; pero que no la fassin trencar als altres, que, per pocas obligacions que tinguin, sempre 'n tindrán més que no pas ells; que, per poca feyna que 'ls esperi, sempre 'ls espera doble feyna que la que ells fan d' un cap del any al altre.

Y per aquestos senyors privan de tant en tant de passar per las carreteras!

Que no hi passi ningú, que ells se volen barallar á qui correrá més.

Que gentdarmas y civils vigilin que del poble no vaji ningú á llaurar lo seu camp; que dels camins y curriols que menan á las masías no vinga cap carro carregat de patatas ni cap dona ab lo cistell ple d' ous. Si las patatas no las poden vendre en aquest mercat que s' esperin al altre; si dels diners dels ous no se 'n poden comprar unas faldillas á cal marxant que se las comprin un altre dijous, que la roba per las pagesas no passa tant de moda com la que gastan las esbojarradas de las carreras.

No fa gayre vaig tenir de comprar una mula per fer las feynas de casa. Y escamat dels gitanos blanchs, vaig tractar de dret ab un rambler de Valls que te moltas doblas de quatre.

Pels carrers del Vendrell y per las carreteras de

Santa Oliva y de Calafell m' haurían tingut de veure.

Volía la mula per llaurar, per fer voltar un trull, per rodar una cinia, per anar ab carro y ab tartrana, que tingués quatre anys y que no s' espantés de res.

Y, segons havíam convingut, va venir la mula al Vendrell després d' haverla feta lluhir á la derrera fira del Arbós. Y la varem probar y de tot se va sortir la pobra bestia, fins de voltar, essent com qui diu una criatura, un trull que es un trencacolls fins per una bestia més reposada. Y 'l fideuher del carrer de la Muralla, qu' es un trumfo per probar animals, me va dar asseguransas de que no n' hi havía de millor. Y m' ho va dir de tota la bona fe, ab la mateixa bona fe ab que me la alabava en Joseph María, un noy molt aixerit pero que no te gens de malicia, y qué no sabía qué volían dir los pessichs que jo li donava perque no cridés tant al devant del amo de la mula, que, com si no fos prou ell per alabarla, havía vingut ab lo seu germá y 'l mosso de la cuadra. Y cap á la vinya del Angel, y cap á la cinia del Canyamás, ab cada vegada més gent al derrera, perque, no sé lo que te probar una bestia, que tothom te afany per darhi dita. Y llaurá be, y en cosa d' un quart va treure un diluvi d' aygua. Y passá 'l carril y no s' espantá, ab tot y que varem amorrarla á la cleda de la carretera de Vilafranca. Y resultá que tenía 'l temps convingut segons va assegurarme un que sab hont te la má dreta y qué ha fet ab gran lluhiment la seva carrera á Saragossa. Tot ho tenía la pobre bestia. Pero al preguntar jo al

Ciscot si s' espantava dels automóvils, no 'm volgué enganyar. «No ho sé, pero 'm penso que si, com totas las bestias.» Y després vinga 'l gitanejar jo, perque 'l Joseph María, ab las sevas alabansas, acabá de dar fums al Ciscot y no hi valía lo posat de desmenjat que jo feya. Total que m' hi va fer ser, y que l' altre dia, á la Rambla, sort de que havía fet venir dos carreters per darli la primera llissó de l' esbojerrament barceloní, sort que eran dos á aguantarla, que si es un, no sé lo qué passava. Res, que un automóvil, á pas de tren exprés, se li va tirar casi al demunt. Y no 's pensin, que un se la podría ficar á la butxaca á la *Lleona;* no hi ha cap anyell més manyach qu' ella. Y te, feste fumer; ves á peu podent anar á cavall, no fos cas de que per la carretera se 't tiri demunt un altre esbojarrat y tu y tartrana y bestia quedéu fets una pilota.

No 'ns queda més remey als que no volém morir que no ho disposi Deu. Entre tots plegats obrir una especie de Universitat per las bestias, en que se 'ls hi ensenyi de tot lo que are 'ls hi convé saber.

Perque, qué sab un hom ahont s' anirá á parar ab la bojería dels invents? Entre carrils económichs de cinch y de sis y de vuyt vagons, y bicicletas, y tramvías eléctrichs y tranvías de foch, y automóvils pels senyorets, y locomóvils per trinxar la grava, y dimonls del infern, tots tranzitant per las carreteras, per poderse confiar un en una bestia li tindrá de fer fer lo doctorat en aquella Universitat.

Los carrils de debó son un gust: s' ho pagan tots ells, y si s' ho espatllan s' ho adoban. Y fins qué

·avessan una carretera allí hi tenen un home que tanca la cleda ó posa la cadena perque la máquina no puga trinxar cap carro, y sobretot perque ab las estellas no descarrilin los vagons que arrossega.

Disposició de la lley tant cara com vulgan per las empresas, pero salvadora de molts interessos y de moltas vidas.

Lo dret de matar no 'l tenían avans sino 'ls feudals. Are 'l te cualsevol esbojerrat que no sápiga en qué matar la tarde ó que ab la seva esbojerrada ·esolguin anar á sopar á Saragossa. Que á rahó de :ent kilómetres per hora es igual que avans l' anar i berenar á Vallvidrera.

****

La que 'ns espera

ı las onze comensan á formiguejar per la Rambla
ıas y més donas vingudas á Barcelona de per tot
éu.

Qué hi han vingut á fer á ciutat? Quin vent las ha
as?

Qué hi han vingut á fer ni ellas mateixas ho sa-
ı are. Avans si que ho sabían, quan passavan la
tota d' un só després de feynejar tot lo dia. En
a de menestrals ó en casa de caballers hi men-
an lo pa blanch que no havían tastat may en la
'a terra. En cambra ayrejada de la ciutat nova ó
cuartet fosch de la Barcelona vella, esgranavan
ıns de dormir las esperansas que tenían de casar-
ben aviat, ja que no esgranavan las denas del
sari. A Barcelona la vida del servey no es d' es-
rás ni s' hi matineja gayre. Temps tenían, donchs,
dormir y fantasiejar sobre las promesas del un y
l altre minyó.

Per qué cambiaren aquella vida tranquila per
uesta vida arrastrada? Perque á las ciutats grans

hi ha més respecte que amor. A las noyas, per jovenetas que sían, las tractan are de vosté; pero, carregadas de vostés, se troban al mitj del carrer per una petitesa. A las mestressas, per menestralas que sían, no se 'ls escatima 'l tractament; pero, fins en mitj d' una malaltía, 'l servey las planta en sech. L' amor acosta; 'l respecte allunya; y en nquesta lluyta 'l plansó 's mustiga més aviat que l' arbre que ha posat arrels.

Y totas ne son de plansons las noyas que á mitja nit formiguejan per la Rambla. Si no fossin plansons ja no servirían per l' afrentós ofici. Prou que saben fer la tría 'ls que negociejan en carn batejada.

Baixan á Barcelona atretas pel seu gran crit, y aprofitantse del desmenjament de las catalanas, bastantas de las forasteras van á examinarse de Doctrina després de passar pels disgustos y las alegrías del enamorament. Pero, y las que no van á examinarse de Doctrina, de qué s' examinan quan comensan á trobar carregós l' ofici de servir?

De res no s' examinan en los balls esbojarrats de Barcelona. De res no s' examinan quan surten acompanyadas dels mercats.

Bons confessors á fe trobarían en lo ballador y en lo que no 'ls hi aparta 'ls ulls del cistell y del portamonedas!

Y adeleradas com van aquestas forasteras per casarse, cada dia 'ls hi es un any. Y comensan á saltar de l' una casa á l' altra, que semblan pastorelas de tant que van saltant, fins que un dia, sense sa-

er cóm, se troban cambiada la nit en dia y 'l dia ambiat en nit.

Prous n' hi havía y massas d' aquestas desventuades á Barcelona. Prous que n' hi anavan á parar ' ayguas al riu de la perdició, que, de tant revinut com anys ha venía, estava á punt de rebassar s voras. Cualsevol gobernador que no hagués tinut de pensar, dia sí, dia no, en estúpits arreglos de agas ó en los encare més estúpits de ceremonials era rebre á las Magestats Reals, se n' hauría adorat de que la Rambla de Barcelona es una vergonya; e que es encare més vergonya que hi hajan d' esaqueta un joch de policías á cada cantonada: de que, er arribarhi á veure lo que s' hi veu, valdría més ue no encenguessin los fanals de gas y 'ls llums ' electricitat las nits de lluna: de que n' hi ha massas de casas que, ab la arcabotería de tres ó quatre auletas rodonas de terro y marbre niqueladas de s voras, tenen obert fins á las tantas de la nit per sbarjo dels que de dia dormen.

Prous y massas que n' hi havía d' aquestas desenturadas, que la forastería renovella sense parar. erque tampoch paran las ilusions de las mossetas ue pujan á las casas pobres del Aragó y de Vaencia!

Prous y massas que n' hi havía de forasteras pera ue vingués la extrangería á acabar de deshonorar a nostra Rambla.

Y quin vol de formigas aladas nos ha caygut deunt!

Ni las que cauhen en aquellas vespradas xafagó-

sas de la canícula després d' un dia de bufar lo xaloch.

Pero si encare 'ns quedessim aqui!

Que no 'ns hi quedarém, com París no s' ha quedat ab la seva vida alegre, faltada casi de matrimonis, pero reinflada de gent, perque, es lo que aquell deya, que no s' acabaría 'l mon encare que no 's casessin solters ab solteras, ni solters ab viudas, ni viudos ab solteras, ni viudos ab viudas. No 'ns hi quedarém aquí, sino que arribarém á lo que ha arribat Paris, perque la vida alegre, si no son xorchs ells y no son xorcas ellas, dona una generació que no te qui la cuydi y qui la guihi. Y com no conei quan es tendra la escalforeta de la familia, conei quan te 'ls ossos endurits, la escalfor de las barellas.

Y, púbers totjust, los noys ja comensan á no estimar més que 'l diner pel plaher de gastarlo en disbauixas, com los que 'ls hi han servit d' exempl Y als setze anys los noys se tornan joves de d vuyt que s' amistansan ab las noyas de quinze y d setze, exidas al mon si fa no fa de la mateixa manera. Y ni ells ni ellas han heretat més que la mi sería física y la miseria moral. Y ellas atían á n' e á que 's barallin y robin. Y ells atían á n' ellas á parin paranys als forasters engrescats. Y ba jant y robant, van vivint doscents mil ó més senchs y parisencas. Y bagassejant, no més que bagassejant, van vivint potser altras setanta mil estudiants que arriban á Paris seguidament y per tot arréu y ab compradors y comissionistas

badochs que de per tot Europa van á Paris, mentres fan l' aprenentatje de la gran y refinada disbauixa, que portará á las poquetas que 'n surtin ab vida y salut als brassos d' un noble rus, que son los que tenen més paladar per las *demi-mondaines* que surten finas y aixeridas y empeltadas de senyoras en aquest que á Paris ja 'n podrían dir ofici, perque s' exerceix á la llum del dia y d' ell parlan los diaris ab un desembrás que esgarrifa.

Y aquesta generació filla de la vida alegre de Paris, ha portat sobre Paris una anomenada que aviat no s' hi podrá anar més que ab un canó d' artillería. Perque, deixant apart lo del oli de vidriol, que s' ho fan ellas ab ellas y ellas ab ells per venjansa, y als forasters y als extrangers no 'ls n' hi sol tocar cap esquitx que 'ls desfiguri, hi ha tals batallas per aquells carrers, que recordan las vagas del Febrer de dos anys enrera als carrers de Tamarit y del Paralelo. Y no 'n tenen prou ab barallarse cincuanta bordegassos de divuyt anys ab cincuanta ó cent d' altra colla, sino que 'ls que quedan vius de las barallas que hi ha un dia si y un altre també, ab un cop de cap lo rebotan extés per terra ó clavan punyalada ó cop de ganibet al desventurat que als seus cálculs va calent de butxaca.

Es una vergonya avuy dia Paris. No hi he estat, pero llegeixo cada dia aquells diaris, que ho contan tot com la cosa més natural del mon. Los morts á la Morgue; 'ls ferits als hospitals, y 'ls assessins al *Dépôt*, hont un mússiu molt atent y molt fi 'ls hi pren declaració y no sé si 'ls fa atunyinar ó qué, en-

care que es de creure que sí, dats los bons exemples que li arriban d' Espanya.

Si las formigas aladas francesas que 'ns han caygut demunt no portessin més cua que 'ls xinos, menos mal. Al cap y á la fi als burdells hi va qui vol, y qui no vol está en paus no deixantshi caure. No es com al cuartel, que hi fan anar per forsa.

Pero la por es lo que vindrá derrera d' ellas; aquesta llegió de criminals adolescents que la mandra d' un corre-camas de redacció va batejar d' *apaches* fa uns quants anys, quan á Paris no 's veyan altres ganibets que 'ls que duyan las que feyan de manolas enmatllevadas, que se 'l treyan de la mitja per fer caure en basca á tots los que tenían devant.

Y tinch observat que encare 'ls hi dura això de esglay del ganibet, perque, ja poden ser tant *apaches* com vulguin, en veyentse esquinsada la pel, quedan estesos igual que si una bala 'ls hi hagués atravessat lo cor.

La invasió de mossas francessas me fa més por que una fragata de moros. Al cap y al últim lo vici d' aquí moría ab la viciosa y ab algun que altre viciós, que no eran res comparat ab la població barcelonina. La vida era prou arrastrada per no tempt ar á casi cap catalana, y dels caus de vici no n' eia gayre llevat.

Mentres que si 'l vici de Paris se 'ns cau demunt, la població, vull dir lo cens, potser no se 'n ressenti gayre, pero 'l llevat será 'l llevat que cada dia ns tiran per la cara 'ls diaris de la gran metrópoli.

Tres milions, sis milions... qué hi fan á Paris ó

be á Londres? Per qué tenen de parar á tres ó á sis? Per qué no pot tenir Paris vint milions y Londres cuaranta y Barcelona vuyt ó deu?

Si, anemse apilotant com las abellas dels aixáms que fugen del antich rusch y 's posan en una paret ó en un marge. Anemse apilotant y menjant lo que á la mare terra li plagui be darnos: herbetas si plou.

Perque á n' aixó anirém á parar: á menjar herbetas. Per donar blat no n' hi ha prou ab que plogui, sino que la terra s' ha d' esgarrapar seguidament. Per poder cullir rahims lo pagés te d' estar tot lo dia ab las estisoras de podar ó ab la esteva á la má, ó ab lo cávech als dits, ó ab la sulfatadora á la esquena. Avans no agafa 'l falsó si 'n passa d' angunia 'l vinyater! si 'n llensa de suadas!

No queda remey: nos hem d' anar reclohent entre quatre parets, perque á fora... qué s' hi fa á fora?

Aixís m' ho tinch de sentir cada dia, jo que aborresch las ciutats, que 'm fan cada dia més fástich, fins la Barcelona en qué he nascut.

Y agafo una tristesa, una tristesa tant gran, que casi tant me fa vinre com morir.

Qué s' hi fa á fora?

A Barcelona; á Paris; á Londres... á aquestas ciutats s' ha de preguntar qué s' hi fa. Lo forner fa pa perque l' adroguer y 'l taberner y 'l llauner y 'l betas y fils li comprin. Lo betas y fils se refía del llauner y del adroguer y del taberner y del que fa pa. Lo llauner espera que aquestos li fassin posar un vidre ó be soldar una canonada. Y l' adroguer, vinga esperar las minyonas d' aquestos y dels pisos de

sobre per festejarhi una miqueta y per véndre
oli y salfumant; sal de graells y farina: un pc
costat del altre pot, una ampolla al costat de l' a
ampolla, per veure si 's pot errar y enviar a
vehí al altre barri. Tots pesant ó acanant ó
su rant, ó estenent canó fet qui sab hont, y ni
arrencant res de la terra. Ni transformadors d
materia son, perque moltas botigas de pa ni te
fora per coure. Enlloch d' estros de travall, mo
botigas tenen llibrets de bonos, y serveys de ca
de taula als aparadors. Ja la deuhen veure vosté
moral que escampan los tals bonos.

A Barcelona si que hi fem grans cosas. A Ll
y al carrer del Avinyó n' hi han alguns que hi
centenars de mils duros per no dir milions. Ta
n' hi han molts que 'ls hi perden, perdent de pa
da á tota la familia.

A Barcelona pesém y acaném y juguém á la
de qui pert se 'n deixa.

Es una gran cosa Barcelona: es molt més que
poble que segui y que veremi y que tinga past
pel bestiar y que bregui cánem.

Sino que ab molts pobles d' aquestos la hum
tat menja y 's vesteix. Y ab unas quantas Barc
nas los homes y las donas aniríam despulladets,
Adam y Eva. Y com, que jo sápiga, no hi ha ni
pomera al Park, ni per fernos passar la set nos
dríam guardar cap poma.

Lo dia que Barcelona arribi del Llobregat al
sós, y que de la Farola á Molins de Rey y de la
ta á Montcada hi vajin dos carrers, y que de la c

na del Tibidabo á mar no hi quedi un pam de terra que mal venut no valgui un duro, si no 'ns volém morir de gana tindrém de fer com las cabras: menjarnos las fullas que 'ls vents de la tardor fan caure dels plátanos.

Perque quan Barcelona arribi á aquest punt París ja arribará casi de la boca del Sena fins á Bélgica y de Calais fins á Orleans.

Y uns quants anys després Barcelona, pel Basós, ja tocará ab Badalona, y després de Malgrat será tot un carrer fins á Mataró, ab dotzenas de carrers transversals cap á montanya. Y Tarrassa y Sabadell formarán dos inmensos pans de casas separats no més que pel Bosch d' Abelardo y 'l de ca 'n Vivé. Y Manresa, altre pop industrial, llensará una cama cap á Suria y altra cap á Sant Fruytós. Y morirán moltas vilas hont s' han anat á arreserar, ¡los bestias! aquells hisendats que eran uns reys á las sevas hisendas. Y dels pobles pagesos no se 'n cantará gall ni gallina. Y com los barcelonins no anirém á las travalladas, perque no 'ns donará la gana y perque encare que hi volguessim anar quan arribariam al tros ja fora mitj dia y ja hauríam de comensar á pensar en entornárnosen, tot Catalunya, fora d' uns quants claps edificats, será un hermot pel estil dels hermots del Aragó y de Castella.

Llavoras ja sé lo que menjarém á Barcelona quan estiguém tips de fullas de plátano: fullas de roser, que diuhen que son tant bonas, sino que 's te d' anar ab cuydado de punxarse 'ls llabis. Y rosegarém una hora de carrera aquellas fullas grossas com paray-

guas que hi ha als arbres de la plassa d' Urquinaona. Y beurém aygua si n' arriba una gota al cor de la ciutat.

Qué hi fem á Barcelona 'ls barcelonins? No hi fem pas poca cosa: venem las pessas á canas; lo vi á porrons; l' aygua á plomas, y las atmetllas y avellanas en paperinas de paper d' estrassa, de tres en tres unsas. Això, y trossejar bens, y alguna que altra gran industria per l' estil, es la nostra feyna manual, mentres la vida intelectual, més ó menos disfressa de la vida intelectual de Fransa, d' Alemania y d' Inglaterra, va omplint de cascos á molts que s' escruixeixen de que á fora també s' hi pugui viure.

Me 'n descuydava: á Barcelona també fem diaris que, copiantho dels diaris de Paris—no més que dels de Paris,—nos diuhen pel nostre recreyo quants mils russos y quants mils japonesos moren en cada batalla.

MORT SUBITE D'UN «100 KILOS».—*M. Philippe Maurenbourg, agé de soixante ans, rentra hier soir à son domicile, 104, rue des Amandiers, lorsqu'il mourut subitemant d'une attaque d'apoplexie. M. Maurenbourg pesait 160 kilos.*

Parenostre de gos. Ja ho veuhen quinas llágrimas llensan á Paris quan se mor un home!

No hi te dret á quedar á las voras del Sena la gran capital. Te dret á més; te dret á xuclar la vida de la meytat de Fransa.

Una ciutat que llensa cada setmana al mon prop de trescents fills naturals casi 's pot dir que te dret á tot.

las pagesas!

Qui passi per la Portaferrissa allá á la una de la nit, veurá un seguit de carros, uns ab una paperina y una candela per fanal, altres ab un fanalet de llaucer, que ab prou feynas aclareix las ancas de la bestia, y altres ab una candela tantsols y una má al derrera de la candela perque la pagesa que hi va adintre puga fer ab més tranquilitat lo son que comensá á trencar al sortir de la barraca de l' horta ó de la masía.

Trico traco, se'n van cap á Santa Caterina, que de tots los mercats de Barcelona es lo mercat en que s' hi ven menos á la menuda y potser lo que se n' emporta la palma de las vendas al engrós.

A la mateixa hora sol pujar Rambla amunt un automóvil que sembla un mal esperit, ab un llum que fa vergonya, no á las paperinas dels carros de las hortolanas y pagesas, sino als mateixos llums eléctrichs de la Rambla. Puja volant y no sab hont va; potser á aturarse devant del Continental, potser

fins á Gracia pera tornar després á las Dressanas, y altra vegada cap amunt, que no es pas hora aquella d' anar á dormir després d' un dia de no fer res.

Pero deixémlos al senyoret y al *chauffeur* del automóvil. Dat y benehit, per la feyna que van á fer, tant es seguirlos com no seguirlos. Van á gastar benzina, velshi aquí tota la feyna dels que van al automóvil.

Als carros tampoch nos cal seguirlos: n' hi ha prou ab fixarse en los animals, que caminan d' esma, y en las personas, que dormen d' esma també

Qué vol dir tot aquell tráfech en aquella hora tan estranya?

Vol dir que Barcelona es una ciutat molt ma montada, perque per venir d' allá hont venen no tindrían necessitat d' anar de nit. N' hi hauría prou ab matinejar com matinejan los hortolans y 'ls pagesos. Pero, es clar, á las col-lectas los hi fan veure 'ls ulls verts, y á las plassas encare més. Pe això, per venir de duas y de tres horas lluny, que es d' allí més lluny que venen, tenen de dormir dalt del carro ja que no hi ha manera de dormir al llit Cullen fins al cayent de la tarde, y á l' hora en que 'l barcelonins de més bonas costums se 'n van á nona ja s' han de posar en camí. Perque á las co lectas de consums despatxan poquet á poch, no f cas que dintre de cada préssech hi entressin bot de vi ó de que entre la canal dels tronchs d ápits hi portessin un centenar de llonganissas aquellas tant llargas que venen als Colmados. S' obrir molt los ulls perque no entri frau á Bar

perque 'ls empedrats y 'ls fanals de gas no 'ns pagan pas las pagesas y las hortolanas. Obrint lt los ulls, y publicant cada dia l' estat de lo : 's cobra, pera que 'l Gobern nos vaji apujant :ontracta dels consums, es com més ben servida :da Barcelona pera anar depressa y corrents cap -lospici.

-as ciutats que tenen nas á la cara lo primer que ıcuran es que 'ls mercats los assurteixin los pa-ɔos. Aixís se compra tot més fresch y baratet, ·que ab la déria que tenen los de fora d' anar á ar á casa, si de quarts de vuyt á quarts de nou neran lo que portan á vendre, de quarts de nou uarts de deu venen á la meytat de preu. Tot alment bo y fresch que lo que han venut als bons tells, solzament que 'ls bons cistells han triat lo s bonich de la parada. A una taula de porcellana a y de vidre tallat no li ve d' una pesseta.

A las ciutats que no n' hi tenen de nas á la cara ıi veu un núvol de desventuradas que, cridant més ɜ 'ls venedors de diaris, logran ferse, després de :s horas de cridar, ab un ral ó un ral y mitj de ga-ncia.

No sé si s' hi han fixat al temps dels pebrots y de ; esbarginias, que fins á las senyoras de la Ram-ı las van á escometre. Y no parlém de la Cuares-ı, perque, alashoras las que venen escarxofas ma-·ialment omplen la acera de la Virreyna desde ·thlém fins al carrer del Hospital.

Jo 'm recordo de quan era petit, que de verduleras de fruyteras no n' hi havían casi. Tot eran hor-

tolanas y pagesas y tráfech de carrets y una catifa de palla per totas las plassas de Barcelona. Sense que 'ns tingués de venir res de Valencia ni de Tortosa, á Barcelona 's menjava la fruyta millor del mon. A las plassas no s' hi venían aquestos abercochs tant bonichs que, ó no tenen gust de res, ó tenen gust de carbassa, perque, com tothom tenía la seva parroquia, s' hauría guardat prou be la pagesa de véndren dos dias de carrera. Los arbres no tenían temps de fer fruyta dolenta, que ja eran á terra d' un cop de destral ó que no 'ls empeltessin d' un altre de millor mena, encare que no fos tant bonica la fruyta que llevés. Als Colmados y á las Confiterías guarneixen are unas cistellas per Nadal que no hi ha més que mirar. Pero no las pelin aquellas pomas, que no tenen such ni bruch. Ab la boniquesa de la pell han lograt desbancar á las mateixas pomas camosinas que eran tant bonicas. Es clar, com los que compran las cistellas no son los que 's menjan las pomas, qué se 'ls n' hi endona que sían bonas ó dolentas!

Aquells carros que van á Santa Caterina no fan més que descarregar que ja 's posan á vendre. A qui? A las minyonas que van á comprar? No, que encare dormirán unas quantas horas. Al engrós venen lo que portan, deixant un altre pessich del seu guany á mans de venedoras, que espessigan també las pessetas de las que van á comprar quan ja 'l porch canta molt més que no las haurían espessigadas las pagesas y las hortolanas, que tampoch miravan prim al pesar, sino que davan sempre pes de fabas.

Y 'ls carros que al pich del estiu omplen tot lo carrer del Carme fan lo mateix que 'ls que van á Santa Caterina, perque la plassa avuy dia es un martiri pel que ho 'n consegueix trobar lo deslloriga-dor y no sab que al repés es hont s' hi sol portar la millor fruyta y 'ls millors llussos. Las pagesas, las tontas, se creuhen que 'ls millors préssechs tenen de ser per los que 'ls pagan més! Totxas més que totxas!

Potser se podrian contar ab los dits de la má las pagesas y las hortolanas que venen lo que cullen. A fástichs las hem tretas de ciutat, quan prou ganas tenían ellas de venirhi. De primer, perque 'ls pagesos á las pagesas sempre las fan anar primas, y despés perque no es tot hu baixar ab carro y arribar á casa y trobar lo dinar á punt, que tenirse de cuydar de la casa y del hort y del fruyterar. Qui digui que no baixan perque no volen, es que no las coneix. No baixan perque entre las col-lectas y 'ls directors de plassa y 'ls arrendaments de las paradas las hem aburridas tant, que han deixat lo camp ben ample á las revenedoras y als revenedors, que son los que fan més fástich garlant ells ab ells ó portant de l' una banda á l' altra sacas de patatas en carretons de ferro de rodas d' un pam escás. Las duhen en carretons d' aquestos y tant se valdria que las portessin á coll, perque las rodas xicas son pesantas. Aixó ho saben tots los matxos y mulas de las carreteras. Los que no ho saben son los revenedors. Be es veritat que no 'ls hi ve d' aquí 'l cansarse, perque, de travallar, no travallan més que una

hora á la matinada y un altre ratet al dematí y avans de dinar, quedantlos totas las altras horas per fumar y tota la tarde y tota la vetlla per jugar al dómino.

Quin fástich! Quina bestiesa la d' aquesta civilisació d' estar per casa que no va enlloch més que á posar entrebanchs y fer indispensables los intermediaris entre 'l que travalla la terra y 'l que 's menja 'ls fruyts que lleva! Del cup á la boca del barceloní, n' hi ha cent que mercadejan ab los afanys del que ha conresat la vinya y ab las angunias dels que no tenen la bossa gayre plena. Mercadejan ab lo preu, mercadejan ab la mesura y mercadejan ab l' aygua que hi afegeixen, que no es poca si 'l vi es vi de graus y te forsa color. Lo sabó de morcas d' oli 's paga al mateix preu que 'l sabó de trafica, perque casi no hi ha ningú que sápiga lo que son morcas y l' ofici de morcayre se n' ha anat al cel en cos y ánima.

Las pagesas, que tenen totas modos, no van á plassa. Las pescateras, que solen ser unas desvergonyidas, venen lo peix que pescan los pescadors. Y entre pescateras y revenedoras y l' allargar més lo peu que 'l llensol, ha fet tot plegat que no s' acosti á plassa ni una mestressa, que casi ningú sápiga á quin preu va 'l pa.

Y *¡ancha es Castilla!* Una minyona que 's necessiti, la atrassa la carnicera ó la verdulera ó l' adroguer. Y totas son bonas y fiadas si son de las que 'ls compran y no miran prim en lo pes ni en lo preu ni en la calitat de lo que compran.

Per por de que 'ls hi diguin Urgandas, las senyoras no van á plassa may.

Y després ve lo que ve á las casas, que si de mica en mica s' ompla la pica, de gota en gota també 's buyda la bota.

Sobretot are que no se 'n fan de gayre ventrudas.

****

Camí del Canyet

Si l' arcalde, enlloch de no deixar vendre 'ls diu-
njes castanyas á las castanyeras, s' entretingués
cosas de més profit, no hi hauría tantas desgra-
s al pla de la Boquería.

La Rambla, llit avans de la riera d' en Malla, pas-
va molt fonda, tant fonda, que hi podía desembo-
la riera del Pi, quin curs prou assenyalat ve per
giradetas d' aquell carrer y per las del altre més
ple que dona á la plassa de la Cucurulla. Tenen
ó las obras de Deu: que á despit d' arquitectes y
las Ordenansas y de propietaris afamats, se per-
túa á través dels sigles.

Donchs sí, venían molt planeras las ayguas de la
ra del Pi, y planeras baixavan rambla avall, y en-
del Teatre Principal, com tots los rius, torrents
ieras al ser prop de mar, s' aixamplavan que era
gust deixant una jassa de sorra y de palets, que
lo que en catalá se 'n diu una rambla y lo que fa
e als gitanos també se 'ls diga ramblers, perque
as ramblas, més que al mitj d' un camp de blat ó

d' un oliverar, es hont se fan las firas. Anéu á Lleyda, y al sorral del Segre veuréu los remats de bens; anéu al Vendrell y á la fira de bestiar bovi, porquí y de peu rodó, nova com las de Lleyda, compran y venen los bous y 'ls badells y 'ls cavalls y 'ls porchs al pedregar del torrent de Tomoví, com ho fan per tot arréu hont tenen sorrals ó pedregar, perque allí ningú 's queixa.

Pero no divaguém, que divagant tindríam de donar fuhetada als que batejan de borns los mercats nous de ferro, no més perque un xich més enllá del lloch hont bornejavan los antichs cavallers catalans los Ajuntaments de la Revolució hi feren lo mercat nou de ferro, y divagant tindríam de critiquejar al Ajuntament de Tarragona, que batejá de Rambla un carrer que está á mitj ayre de la montanya, y al de Lleyda, que també batejá ab tal nom un carrer que desde 'ls temps de las fosas glacials no deu haver vist cap rierada.

No divaguém y anémnosen de dret á ca 'n Cuadros, y desde ca 'n Cuadros, d' esquena als aparadors dels parayguas, mirém lo que passa quan un carro que ve de la Riera del Pi va cap á la Rambla y sobretot lo que hi passa quant un carro que ve de la Rambla comensa á girar cap á la Riera del Pi.

Sant Antoni! Qu' es aixó?

No es res, es que 'l carro ha abocat per devant tot lo que hi havía dintre y que 'l cavall ha quedat ab la cuixa trencada.

Sant Antoni! Qué li ha passat á n' aquell cotxero que rodola cap avall?

Tampoch es res: es que 'l cavall ha relliscat y l' ha escupit deu passas enllá.

Sant Antoni! Pobre matxo! Ha quedat ab los genolls pelats perque al pujar li han relliscat las ferraduras.

Sant Antoni! No hi han duas criaturas sota d'aquell carro tombat? Si que hi son, y que han quedat ben esclafadas. Demá ja ho portará 'l diari y si á má ve ficarán á presiri al carreter, que no hi te cap culpa.

Sant Antoni! Aixó si que no ho entench: un home y una dona y un nen á la pila del greix, rampuant perque 'l cavall de la tartrana no 'ls fassi malbé ab un raig de cossas.

Senyor arcalde: si no li des tants maldecaps ko vigilar que las castanyeras no 's pugan guanyar la vida 'ls diumenjes, alguns dias de feyna 's posaría d' esquena als aparadors de ca 'n Cuadros y veuría lo que veu tothom: que aquella rampa es una rampa que d' allargarse dos minuts passaría per sobre la teulada de Sant Agustí y que 'ls cavalls no poden pujarla ni baixarla ab aquella pedra tant relliscosa. Los que no hi prenen mal son los cavalls de las cotxerías quan los cotxes van de vuyt. Y no hi prenen mal perque 'ls cavalls aquells ja neixen ensenyats. Y perque agafan la pujada de gayrell. Y potser perque ja 'ls ferran de diferenta manera que ferran als cavalls dels carros y de las tartranas.

Sant Autoni! Qué li ha passat á n' aquell pobre noy del carretó que plora tant desesperat? Per qué s' hi

ha ficat sol lo carretó pel carrer de la Boquería?

No ha sigut res, gracias á Deu. Coixejará un mes y tot quedará arreglat quan l' amo del carretó haja pagat la penyora. Per això li está prenent lo número 'l municipal, perque l' amo del carretó pagui pel ximple que va fer empedrar lo pla de la Boquería ab pedra que no agafa.

Un arcalde que 'ls diumenjes deixés vendre castanyas, que 's fes cárrech de que 'l tant per temporada que l' Ajuntament fa pagar á las que derrera 'l fogó 's recreman de devant y 's glassan de derrera per guanyarse la tristíssima vida es casi un robo si no poden vendre 'l dia que 'ls noys tenen algun cuartet, aviat ho tindría arreglat.

Ja que, á copia de posarhi pegats de morterot, la Rambla s' ha posat una pila de pams més alta que la riera del Pi y que 'l carrer de la Boquería; ja que la nivellació no te remey, faría entásconar aquell tros ab fusta de pi tallada ó ab tronchs xerracats de qualsevol arbre que no 's gasti molt depressa. Total res: un paper de plata ó dos, ó tres si tant m' apuran, y Sant Antoni ja podría dormir tranquil, ja no s' hauría d' estar vigilant perque allló no 's torni un cementiri.

Perque sort de Sant Antoni dels mestres de casas, que, sino, ja faría una pila d' anys que no hi hauría Tres Toms per Sant Antoni Abat. No quedaría un cavall ni un carreter per contarho.

Fa anys que 'l varen fer aquell disbarat, y, de lla-

voras ensá hem tingut regidors de tota mena: conservadors, lliberals, menja-castellans intelectuals y republicans de la flamarada. Hem tingut arcaldes que l' han dada per netejar las clavegueras, altres que no han tingut altra déria que la plassa de Catalunya, altres que solzament pensant en la vinguda del rey s' han tret vint anys de sobre, y altres que primer s' haurían deixat trinxar que consentir que anessin massa plens los tramvías. Cadascú per allá hont l' enfila. No hi tinch res qué dir, y encare que no m' agradés fora igual. Per una cosa ó altra 'ls hi donan la vara quan son arcaldes, y ab las varas no m' agradan jochs. Ab aixó faig com los cavalls dels carros de la Riba.

. . . . . .

Pero 'l demanar diuhen qu' es prudencia. Y com no demano res per mí, no crech que l' arcalde 'm responga que 'l negar es cortesía.

No demano cap plassa d' escribent ni de municipal; no demano que 'm perdoni cap penyora, perque á casa no espolsém res al balcó; no demano que empedrin lo carrer d' en Petritxol, perque trobo que encare hi passa massa gent; no demano que 'm fiquin ni que 'm treguin de las llistas electorals, perque si un altre va á votar per mí, tant se me 'n dona, y si no hi va á votar menos feyna pels que fan la comedia de las eleccions. No demano res per mí, y lo que demano pels altres no es cosa del altre mon.

Ni 'l president ni 'l secretari de la *Sociedad protectora de animales y plantas* hi deuhen haver pas-

sat pel Pla de la Boquería, que si hi haguessin passat, de segur que haurían enviat cada exposició y haurían posat tal escrit als diaris que mitja Europa s' hauria somogut. Y fins potser haurían ofert un premi al Certámen anyal que fan pera premiar als poetas millors y als carreters que més be tractan á las bestias.

Tinch poca influencia en aquest mon, pero per si l' arcalde no m' escolta, demano á n' aquell senyor de la *Protectora* que quan jo feya de director de diari m' havía amohinat tant parlantme dels seus projectes en be de las bestias, y que 'm renyava si tardava un dia á posar las gacetillas que 'm duya, que no ho descuydi lo d' aquell empedrat, que allí hi ha feyna per tots los seus companys de societat y tema elegíach per cent plomas ploraneras.

Es de sentit natural cambiar la pedra per fusta en aquell tros de Pla de la Boquería Ab las pedras llisas, y relliscosas com sabó moll quan cauhen quatre gotas, los cavalls, per més que rampuhin, no 'n poden sortir si van amunt. Y si van avall, ja se sab, com lo pes los ve á sobre, servan ab las ancas. Y com per servar tenen de posar las ferraduras dos pams endevant, garrach! ja son á terra, ja han trencat los brassos del carro, ja tenen tot lo del carro á la esquena. Y si no servan, si 's deixan empenye pel charret ó per la tartrana, llavoras es de cara que cauhen, y la tartrana la buydan per devant, y 'ls que hi anavan se troban envenats del front y del nas quan encare no s' han donat compte de que 'ls hajin

portat á cal apotecari. Y sort que no tingan de sortir las lliteras y que no 'ls ajeguin en un llit del hospital, que 'l tenen allí á quatre passas.

Es de sentit natural posarhi fusta en las rampas soptadas. ¡Per això 'm penso que no 's fará: perque 'ls cavalls podrían arraparshi; perque no 's pelarían de genolls ni 'ls haurían de portar al canyet ab una cama trencada; perque 'ns hauríam estalviat aquellas morts que hi van haver quan feyam la casa nova d' en Taberner; perque 'ls esvalotats dels charrets y de las tartranas podrían passarhi sense perill d' anar assenyalats tota la vida.

Per això 'm temo que no ho fará l' arcalde que tením, com no ho varen fer los altres arcaldes, amohimats, l' un ab los passatjers de las plataformas dels tramvías, l' altre ab la vinguda del rey, l' altre ab los tifus de las clavegueras, y un altre ab la plassa de Catalunya.

Ab tot y que ab un dia quedaría enllestit y que costaría quatre xavos.

Senyors de la *Protectora:* si 'ls meus prechs no hi valen, que hi valguin las sevas exposicions y las sevas gacetillas. No 'l deixin de petje al senyor Lluch, que això entra de ple dintre dels Estatuts de la societat. No tot tenen de ser llatinadas contra las varas dels carreters, que, sovint, ab la déria de la ratlla dreta, la culpa es dels enginyers que han trassat la carretera y dels regidors que no portan claus á las sabatas.

Ja que no ab ferraduras, perque fora casi un agra-

vi, ab sabatas de tatxas los hi voldría veure passar als regidors.

Llavoras si que que hi tindría confiansa en l' arreglo d' aquell trencacolls. L' endemá de la primera tamborella ja hi tindríam la brigada.

****

La Mort tot ho nivella

Octavo aniversario del Exmo. Señor D. José :arlos Velluti y Tavira Lopez de Ayala Montalvo 'once de Leon Peralta etc., marqués de Falces, e Torreblanca y del Cerro de la Cabeza, cabaero maestrante de la Real Maestranza de caallería de Granada, gentilhombre de cámara de u Magestad, ex-senador del Reino, ex-concejal el Ayuntamiento de Madrid, etc., etc., falleció l 20 de Noviembre de 1896.—R. I. P.

Y jo que no havía volgut creure á un amich meu e Vilanova un dia que 'm contava que allí hi havía n foraster que 's deya *Hemeterio Celedonio Triidad María Casquete Novallos del Prado del :orral de Calatrava!* Avesat á que en Prim no era ıés que en Prim, no 'm cabía á la barretina que un ome sol pogués ser tantas cosas.

Pero, ja ho veuhen, lo difunt que va en aquesta :squela era moltas cosas més, sense contar ab los :tcéteras, que, per estalviar paper y potser algunas)essetonas del anunci, 's descuydaren al tinter la

seva viuda y 'ls seus nebots y 'ls *demás parientes,* que al peu d' una esquela tant fantasiosa demanan pel difunt una oració, á Deu, que per tots te las mateixas balansas, que á tots nos fará passar pel mateix adressador, á Deu, á qui no podém enganyar, com als homes, ab una currúa de marquesats y honors que atabala.

Es mort; Deu l' haji perdonat al senyor Velluti. Y ho dich de tot cor, perque un home que tinga tants noms y haja sigut tantas cosas, me sembla que necessita més perdó que un que baixi á la fossa ab una vida d' humilitat y que haja tingut de tastar totas las agrors del mon per no morirse de gana.

Deu l' haji perdonat á n' ell y perdoni en son dia als que fins en aquestos actes de pietat no saben deixar de recó tant ridículas fantasías.

Traduhit de la manera que volen uns, interpretat de la manera que volen altres alló de la dificultat d' entrar al cel los richs, sempre 'ls agafa de ple á ple als que capsan las esquelas mortuorias ó d' aniversari ab un seguit de títols y honors que sembla una broma massa pesada per un ó per una que demá no serán res més que pesta y que demá passat serán un grapat de cendra, barrejat ab un manyoch de cabells, que may acaban de desferse. Sía que 'l camell no passi pel forat d' una agulla de cusir; sía que 'l camell no passi pel forat d' una portalada esquifida, lo Nou Testament vol dir lo mateix: que als richs los hi costa molt trobar las portas del cel francas. Ducats, marquesats, baronías, ó no son res, ó suposan grans riquesas. Un duch pelat deu

ser més lleig que un voltor. Y aixó que 'ls voltors son lletjos de veras. Un marquesat sense terras, més que res, es una carga. Una baronía sense las ruinas d' un mal castellot enmarletat, está si cau no cau á las mans d' un menestral enriquit que tira per personatje. Per aixó no hi acabo de creure en la pobresa dels nobles; perque veig que á empentas y rodolons encare van tirant, y, al morir, uns ab altres necessitan una plana del Brusi per demanar una oració á las ánimas cristianas. No precisament tota la plana per demanar la oració, que la oració 's sol demanar en pocas ratllas de lletra petita, sino per fer la derrera ostentació al llindar del no res, pocas horas avans de passar per dessota 'l *Resurrectionis horam mortuorum specto* d' aquell ángel d' en Vallmitjana que hi ha sobre la portalada del Fossar vell.

Qué 'n quedará 'l dia de la Resurrecció del *Excelentísimo Señor Don José Carlos Velluti y Tavira Lopez de Ayala Montalvo Ponce de Leon Peralta etc?* Si fa no fa lo que de mí y de *D. Hemeterio Celedonio Trinidad María.* Bolvas de cendra barrejadas ab terra, que haurán anat á parar cent ó mil cops á la terra després de passar per cent ó per mil vidas novas, perque ni en la pau dels sepulcres podém creure 'ls que hem vist regirar los carrers dels voltants de las antigas parroquias de Barcelona, 'ls que hem vist tancar y obrir fossars com se tancan y obran escorxadors, fossars que en vida dels que 'ls tancaren se respectan, pero que passadas tres ó quatre generacions no serán fossars

muradats, sino camps de blat, vinyas, hortas, com son plassas y carrers certs indrets de Barcelona que no 's poden remoure que no surtin ossos de mort, que, trist y vergonyós es dirho, son la broma dels que arrencan la terra per obrirhi pas per una canonada nova de gas ó d' aygua, que, afront dona 'l confessarho, després d' haverse esbossinat més de lo que ho estavan, tornan al vall quan lo canó de l' aygua ó del gas ja hi han passat, sense que aquellas despullas dels nostres passats pugan trobar pau temporal en los dos fossars avuy oberts y, totjust oberts, ja voltats de casas. Voltats de casas que van empenyent als morts més enllá, perque la Higiene no ho vol que 'ls morts de Barcelona infectin als vius de fora, per més que res diga de la infecció que sobre 'ls pochs pous que quedan á ciutat pugan portar las terras grassas, grassíssimas dels voltants de las antigas parroquias. Los ossos ja son pelats; alguns dels més prims ja son fets micas, y potser fins pols; pero com sobre l' empedrat no hi creixen brins de blat ni ceps ni malas herbas ni malvas ni fanals, la terra es la mateixa que als temps dels enterraments diaris, borratxa de materias orgánicas, grassa á més no poguer, tant grassa com aquella que vengueren en un poble del Urgell pera adobar altras terras magres. Vergonya de las vergonyas que 'ns posa dessota dels inglesos, que, per fer fosfats, han desenterrat alguns camps de batalla, omplint barcos y més barcos de calaveras.

Qué será de *Don José Carlos Velluti y Tavira Lopez de Ayala Montalvo Ponce de Leon Peral-*

ta etc? Será lo que será de la má que fa corre la ploma ab que m' esbravo contra la fantasía dels vius, perque dels morts no reberen á temps una llissó d' humilitat, perque no 'ls ensenyaren las becerolas de la senzillesa. Será lo que son avuy aquells prohoms enterrats en los fossars; lo que son aquells mercaders que reposan sota las llosanas de las iglesias no aterradas y aquells que havían reposat centenars d' anys també en lo sagrat del temple, que, per culpa de las revoltas, ó de las ganas de diners, ó per fer cara á novas necessitats, han deixat de ser sagrat per aixecarhi casas de bon rédit; lo que son aquells que en los claustres de Poblet, á terra y á mitj ayre, en urnas finament travalladas ó sota pedras que son una veritable esculptura, sentiren los crits dels de Vimbodí quan los monjos d' aquell cenobi, atrafegats en omplir los cellers més que en repassar los llibres de sa riquíssima biblioteca, hagueren baixat prou de nivell per ser pastura de las passions políticas. Res no será aquest difunt de la esquela. Calavera uns quants anys si deixan reposar tranquilament la calavera. Ossos desgafats y barrejats ab altres ossos d' un que potser no tenía pa per dar als fills, si 'l fossar hont l' enterraren fa vuyt anys paga 'l consabut escot á las necessitets novellas. Ossos trossejats si 'l fossar aquell te la trista sort dels fossars de las antigas parroquias barceloninas; ossos que 's descolgarán y 's tornarán á colgar si per allí hi te de passar una canonada d' aygua; ossos que potser sían regirats per veure si entre las descarnadas falanges dels

dits hi queda alguna anell; un crani que sonará com un cascabell, com diu que com un cascabell feren sonar lo crani del rey D. Jaume, del que n' hi havía un caixal desgafat, avans de donar á aquest gran rey lo derrer repós en la paret del cor de la Catedral de Tarragona. Al crani del gran rey Jaume li passá aixó, ab tot y que duya la senyal de la sageta que li clavaren los moros que defensavan á Valencia! La calavera del gran rey Jaume costá molt de refer, ab tot y que d' homes alts com ells no 'n corren! La bojería ho havía remogut tot á Poblet; la bojería dels de Vimbodí, y anys després la copdicia dels que cercavan lo tresor enterrat dels monjos. Y no l' havían de cercar, si al entrar trobaren buyts los cellers y las gerras d' oli y atapida encare la biblioteca, ab tot y 'ls perills que la biblioteca en aquells temps esvalotats corría?

Som pols y á la pols torném. No hi valen riquesas ni honors, ni marquesats ni comtats ni baronías.

Per qué, donchs, al llindar de la desfeta corporal rumbejém pels diaris tanta fantasía? Per qué sota la humilitat de la creu ab que 's capsan las esquelas de defunció y d' aniversari hi esteném tanta de quincalla, com si aquell tancat de ratllat negras y groixudas fos un aparador?

Saben perque es tot aixó? Perque 'l mon es un mon de ximples, perque la Mort no 's veu de la vora, perque va reclosa en baguls aparatosos, perque 'ls que no s' han ofert per vetllar al malalt no tenen peresa per anar á firmar las fullas que posan á las entradas de las casas ricas, quan te mala malal-

tía perque está en perill de mort, y quan es mort perque, si després de repassar la testamentaría als hereus los hí queda una estona de vagar vejin, entre la turba multa dels que no s' amohinan per res, la firma d' aquell que tampoch s' hi amohina gayre.

Ves qué 'ls hi esplican de la Mort als que may han amorosit los llavis d' un agonitzant! Als que al segon dia d' una febrada ja corran á buscar á las monjas perque 'ls vetllin lo malalt, que sovint ni á malalt arriba!

No la poden compendre la majestat de la Mort los que son aixís. No més saben que vuyt dias avans l' amich jugava ab ells y que are ja no hi juga; que aquella que á l' altra reunió va estrenar un vestit arribat de Paris ja no n' encarregará cap més á Fransa.

Y sino, anéulos á veure 'ls grans mausoléus. Si tenen jardinet, no regan las flors los que tindrían de regarlas ab barreja d' aygua y de llágrimas, sino personas assalariadas per fer aquesta feyna piadosa. Si hi crema una llantia no hi posa l' oli que li tindría de posar.

Son geladas, geladas de veras las tombas dels que se 'n van d' aquest mon ab massa boato. Molt més que las d' aquells que 's moren com se mor una llantieta que casi no feya claror. Aquestos s' han mort als brassos de la familia y dels amichs, que no 'ls deixaren al terme de la parroquia, sino que 'ls acompanyaren fins al derrer moment, que á las missas, si diners hi ha per fer dir missas; no se 'n van després d' oferir, sino quan la missa es ben acaba-

da, y, quan se 'n van, no 's quedan á la porta pe-
veure si passa una noya maca.

Quin seguiment per certs enterros avans d' ar
bar á la iglesia! Talment sembla que estiga de d
tota la ciutat. Pero contéu las apretadas de má qu
al eixirne 's donan á la familia arrenglerada, y con
pendréu perque passan tant revents y tant buyt
los cotxes quan embocan lo camí dret, quan ha
eixit del formiguer de las ciutadassas. Aixís que 'l
cotxers se poden desfogar, ja no para un instant l
tralla.

La soletat comensa l' endemá del anunci aparat
si la Mort ha trucat á mitj dematí; l' endemá pass
si la Mort ha trucat nit entrada.

Calculin quina será la soletat aixís que 'ls cotxes
tornan poch á poch cap á ciutat, temerosos los que
'ls menan de tenir de fer un altre viatje avans de
tréures la llureya.

La gelor del marbre no es res al costat de la ge-
lor en que quedan molts morts.

Gelor que fan més freda las alabansas que 'ls ba-
dochs forasters fan dels esculpturats de las sepul-
turas, de la boniquesa d' aquellas flors que cuydan
mans assalariadas, que fregan també, com fregan
las escalas de marbre las porteras, lo trespol d'
aquell niu de dolor, ressech, assarrahit, com moltas
de las amistats d' aquesta vida de miserias.

****

Tot te amo

Qué deya l' Altadill, aquella mena de Noy de Tona vestit de senyor, pero que enxercava tant y més, que ja es molt dir, que 'l Noy de Tona? Donchs l' Altadill deya que lo primer de qué s' adona una criatura quan neix es de que tot te amo.

Y aixó de que tot te amo es tant cert com lo sol que 'ns illumina. Te amo *Un mirall per las pubillas,* aquella comedia que, cansat de no fer res y de passar gana, escrigué un dia l' Altadill. Tenen amo las casas y las terras; tenen amo 'ls rellotjes dels milionaris igual que 'ls dels socialistas; te amo l' aygua de la mar, perque, encare que de vegadas lo Gobern no miri tant prim, temporadas hi ha hagut que per anarne á omplir una ampolla per remey á la Mar Vella un se n' havía d' amagar igual que de fer una mort. Tot te amo lo que 's veu, y si l' ayre 's veyés com se veu la montanya de Montjuich, no faltaría qui se 'l faría passar per las hipotecas.

De criaturas, com es sabut, ne neixen moltas, y en los barris pobres encare més que en los carrers

en que 'ls lloguers van á un ull de la cara. Ab aixó calculin en lo petit cervell d' una criatura nascuda al Poble Sech cóm se li deu presentar lo mon en que acaba de fer entrada. Una mena d' infern ab més martiris encare que 'ls que 'ns pinta l' entenebrada imaginació del Dante y la encare més entenebrada de certs artistas dels temps vells en pinturas y esculpturas.

Tot te amo en aquest mon! Igual que las casas y 'ls terrossos, igual que la mar salada, igual que 'ls edredons dels richs y las conxas dels pobres, tenen amo fins las conciencias, que ja es tot lo que' s pot dir, perque las conciencias no 's palpan com los terrossos, ni 's veuhen, com se veu lo més petit pugó ab vidres de multiplicar, ni com se veuhen ab una ullera de llarga vista las més llunyanas estrellas. Tenen amo las conciencias, y de resultas de no haver sabut veure á temps aquesta gran veritat, ha anat á las rocas una nau que de molts anys ha navegava. Tenen amo las conciencias, y ab una estona de conversa que tingan ab cualsevol persona, ja 's farán cárrech de qui li estira 'ls fils del seu pensament ó de si es una persona del tot lliberta. Tenen amo las conciencias dels llegidors de diari, y tant ne tenen, que, de deu, nou, serán contraris d' una teoria científica ó d' un género literari cualsevol, si 'l diari n' es contrari, y favorable si 'l diari n' es favorable. Y ves qué tenen que veure las teorías científicas y 'l Naturalisme y 'l Romanticisme ab lo sistema de gobern que 'l diari defensa! Tenen amo las concieencias dels llegidors de diari, y al que li

lo pensar del tot llibert, es que, ó no hi te afi-
ó no sab de llegir ó no te temps per mirarlo. Te-
amo las conciencias y 's necessita molta trassa
lt temps pera girarlas cap al be, si es que ana-
esgarriadas. Es tant gran veritat com la de que
alla y temps maduran las nespras. Si no que de
s per madurar una conciencia se 'n necessita
més: no es cosa de mesos, sino de tres ó qua-
nys. Y si de palla no se 'n necessita gens, d' en-
y d' honradesa y de rahons se 'n te de fer molt
). L' *home sapiens* es aixís: se li empelta de
la mandra de pensar en las cosas que no li to-
le dret, y ja te pa per tota la vida. Llegidor d' un
que te 'ls fils de las conciencias de la gent ri-
ondempnava á n' en Dreyfus baldament contra
reyfus no hi hagués altra proba que las asse-
nsas de quatre estafas y perdularis; llegidor
diari enemich del Tzar, será japonés; llegidor
diari contrari del Japó, voldría carnissería de
nesos, baldament quedin trinxats en lo combat
enars de polachs y de finlandesos, que á la Rus-
i están lligats ab cadenas. No 'ns n' adoném y,
eix que gossets, seguím lo cordó que 'ns es-
un escriptor trassut ó un orador de bona llabia.
s palpan las conciencias, pero 's pastan, y, un
pastadas, se 'n fa de tot: d' un home bondadós
ome sense entranyas, un home que, sense co-
er á n' en Dreyfus, s' alegra de que 'l portin á
ir á l' illa del Diable, que no sab hont es, pero
cau be 'l nom, del Diable, si, del Diable. Per-
hont te d' anar un home de be acusat per un

Esterhazi? un home que s' estima ab tota l' ánima á sa muller per un home que viu ab una amistansada? un home que no ha tocat cap xavo per un home que ha fugit ab los diners del batalló? No pot anar enlloch més; te d' anar á l' illa del Diable, allí, á pudrirshi, que aixís ho decretá un consell de guerra inconscient empés per una prempsa que bescambiava 'ls odis relligiosos en papers de plata. Allí, á l' ila del Diable, hont lo diable del escarceller lo martiritzi ab las estenallas dels dimonis del infern, mentres los dimonis desencadenats que escribían en tots los diaris nacionalistas y conservadors de Fransa martiritzavan á la pobra de la seva dona, als pobres de sos fills, que, igual que 'l pare, que, igual que 'l marit no tenían cap culpa de que Fransa fos un país de ximples, de que 'l cervell dels francesos estigués á la mercé dels Casssagnacs, dels Rocheforts, de aquesta colla de pinxos que ab la ploma s' han fet amos d' una nació que fins á las portas de las iglesias hi te pintat ó esculpturat l' emblema dels grans revolucionaris, l' emblema de la Igualtat, que no 's veu enlloch, de la Llibertat, que fa anys que está amagada, de la Fraternitat, que no vol dir germanor, sino l' anar baladrejant, agafats pel coll, no 'l solempnial himne de Rouget, sino las pobras esparsas de *La Carmagnole*.

¡Tot te amo! Si, tot ne te, á despit de las prédicas nivelladoras y á despit dels que troban que 'l nivell encare no es prou bo per nivellar. Igual que las casas y las terras, igual que 'ls rellotjes y que 'ls duros de las setmanadas que alegroys fan trincar los

que las han ben afanyadas. te amo la tela d' Holanda ab que 's volcan los fills dels richs, tenen amo 'ls volquers esfilagarsats de las casas pobretas. L' us-de-fruyt dels volquers será per l' infant, pero las lletras de marcar, si de cas n' hi ha. son las lletras del nom del pare. Seu. ben seu. lo noy no hi tindrá res fins que 's menji 'l primer carmel-lo y ja 'l tinga mitj fos á la boca. Seva. la noya. hi tindrá la primera nina. Pero no será ben seva fins que estiga feta malbé; perque de nova no li deixarán jugar més que á estonas. y 'l dret de propietat sovint anirá armonisat ab alguna que altra catxeta.

Costa molt poder dir «aixó es meu». De las casas la meytat pagan cens. Y després de pagar cens. al cambiar de mans crech que tenen de passar pel lluhisme. Ab cens y lluhisme no n' hi ha prou, sino que moltas tenen carga al demunt. y algunas més que no 'n portaría un camell. Total. que la casa es de tothom menos del que 'n cobra 'ls lloguers. perque després ve 'l Gobern y dels lloguers se te 'n queda la quarta part. y ve l' Ajuntament y no te la deixa apedassar si no afluixas la bossa. y ve la Diputació. si li passa prop una carretera. y 't diu que t' has d' enretirar si li vols rentar la cara.

Venim al mon nuets. y aixó «asi ja deu voler dir «espavilat».

Y ben aviat que s' han d' espavilar los que han tingut uns pares que no s' han espavilat gayre. que. ó no han fet travallar ni 'ls brassos ni 'l cervell. ó que, de tant fer travallar los brassos. al cervell se 'ls hi han fet duricias. Aquesta es la pena: aques-

ta es la causa de que molts morin casi tant despullats com van neixer.

Venim al mon nuets, los de Guinea igual que 'ls d' aquí y 'ls d' Alemania. Venim nuets y del mateix color casi, sino que 'ls de Guinea de mica en mica 's van ennegrint fins arribar á semblar brasas de carbó, y 'ls que vivím aquí, una mica menos vermells, aixó sí, arribém á grans que no hi tindría res que dir la persona més tocada y posada. Venim nuets y no tenim aquí las ventatjas que tenen aquells negres, sino que, per culpa de la tardor, y després del hivern, y per culpa, sobretot, de la vergonya, 'ns hem d' anar vestint, deixant á mans dels sastres una picossada cada any. Y á las terras menos vividoras més que aquí, en que, si 'ls homes fessin travallar lo cap, no hi podrían haver pobres.

Per qué hi van tant ben menjats y tant ben vestits los de las terras fredas?

Qui n' haji tractat alguns, ell mateix se pot fer la resposta. Perque 'ls homes del Nort de Fransa y 'ls d' Alemania y 'ls d' Inglaterra y 'ls de Suecia están més ben equilibrats y fan servir per un igual las forsas del cos y las activitats de l' ánima. Aquí un pessich de forner es mortal, y Deu 'ns deslliuri d' una cossa d' una baylarina y d' un cop de puny d' un camálich. Y es que 'l forner y 'l camálich y la baylarina si fa no fa tenen lo mateix cervell: tendre casi com lo dia que van neixer. A las terras fredas la gent pensa de debó, y ab la meytat del cansament arriban á lo que desitjan. Aquí no ho sab casi ningú que com més grossa es la curriola menos costa de

pouar l' aygua. Donchs allí dalt, ab tot y que may posan lo vi en fresch, ni baixan al pou los melons, ni casi beuhen aygua, ho sab tothom. Aquí, en venint un invent nou tothom arrufa 'l nas: tots tenen por de que la maquinaria deixi en vaga 'ls brassos. Allí, com saben que las máquinas no arribarán may á pensar, están molt tranquils: ja ho saben que las máquinas no poden fei la competencia al cervell.

Y ja se 'ls veu al demunt la diferencia. Se 'ls veu en los colors de la cara, se 'ls veu en la vestidura y se 'ls hi veu també en lo parament de casa. Los extrangers que venen aquí son si fa no fa 'ls catalans que se 'n van de Catalunya: uns ricatxos que la terra la tenen tota á la Habana. Ni de la maquinaria venen los millors montadors ni de cap altre ofici 'ls caps d' ala, perque 'ls caps d' ala no tenen may de fer com las orenetas ni com los torts. May los hi falta menjar allí hont neixen, y, ja que no bonas plomas, tenen bons abrichs per ferse passar lo fret.

Aquí, que tot es cuestió de forsa, 'ls travalladors s' atipan de pebrots y de tomáquets al estíu, y 'l vi que hi fassi lo demés. Y 'ls que encare 'n tenen de fer més, vinga bitxo.

Miréulo 'l filat d' una madama quan ve de plassa. Als cistells d' aquí la carn los hi ensenyan. Als filats de las madamas y als de las altras extrangeras se pot dir que lo que 'ls hi ensenyan son las verduras.

Y las d' aquí, encare que pobres, son á casa seva. Y las que venen de terras fredas també hi arriban ab las mans á las butxacas. Sino que no se las hi fican per tréuren las escorriallas de la moneda del

seu país. Se las hi fican per veure quants duros los hi cabrán dels que guanyarán los seus homes dirigint lo que també podríam dirigir nosaltres.

També n' hi han aquí que son aixerits, que saben de pensar desde jovenets. Y 'ls que saben de pensar son los que 's menjan als altres; los que, havent vingut al mon també nuets, quan arriban á pares poden fer dur als fills volquers d' Holanda. Si la forsa ho fes tot, també 'ls pollins tindrían de durne de volquers, perque, per falta de creencias que hi haja, no hi ha ningú que s' atreveixi á negar que 'ls pares del pollí tenen més forsa que 'ls pares de cualsevol criatura.

Aquí aviat s' ha donat la martellada.—Sabs aquell que are va en cotxe? Donchs també ho era un trist teixidor.—Sabs aquell que te sis casas á la Rambla de Catalunya? Donchs també hi havía travallat ab mí á la pedrera.—

Y la enveja diu massa, quant més prou. Diu massa; diu, sense dirho, que 'l diner lo feren encunyant dobletas á alta mar, y no diu que l' un mentres travallava de teixidor ja mirava com faria teixir als altres. Y l' altre que escayrava pedras á Montjuich, també mirava cap hont anavan á parar aquellas pedras, cap á quin indret tenía més tirada la forsa expansiva de Barcelona.

Y aquest rumiar los feya arreconar part ó partida de la setmanada. Y aquest rumiar los feya aprofitar més ó menos los diumenjes. Y aquest rumiar los feya pensar cóm donarian lo cop de cap que no se

l' estabellessin. Y la primera pedra de la seva fortuna ja estava ben posada. Y, arriscantse, feyan negocis atrevits, negocis que no gosan á fer los que volen jugar á la segura, y 'ls que no se 'n anavan de costellas, que eran los més, arribavan á tenir fábrica, á acensar terras á bon preu quan los que tenían molts diners encare dormían fort ó á comprarne als que, haventne tingut massa, las havían de vendre á cara y creu perque al temps de las vacas magras la casa seguía ab lo mateix rumbo que al temps de las vacas grassas.

Barcelona es de las ciutats en que hi ha més fortunas novas, no fetas á tall d' estiracordetas ni llevant la pell als antichs companys de travall. Lo que hi falta es menestralería acomodada. Lo que hi sobra es menestralería sense fonament, que tot lo que te, seu ó no seu, ho ensenya. Aixó esplica 'l seguit de daltabaixos que la banca te de registrar y la feyna que á cada cap de mes tenen los notaris.

Barcelona ha dat un tom massa gros pera que 'l seu sentit moral no se 'n ressentís. Barcelona ha tingut qui s' ha encarregat cada dematí de fomentar l' egoisme dels richs y qui cada dematí s' ha cuydat de posar foch als odis dels pobres. Barcelona ha sofert tal trasbals, que ni un s' esplica com no se n' han anat á fons totas las virtuts antigas. Barcelona, que políticament havía sigut senyora y majora, políticament avuy es una ventafochs. Barcelona 's troba desarmada en aquesta temporada de trasbalsament, en que 'ls pochs cervells que travallan no travallan per compte propi en cerca d' in-

vents, sino per compte d' altri en cerca d' una desfeta social.

Barcelona, que ve á ser lo botó de la roda de Catalunya, llensa raigs en tots sentits, raigs que avuy per avuy tenen prou forsa pera aguantar las corvas de la roda, pero que no 'n tindrán demá, perque sobre 'l fusell hi carrega massa pes, perque pel camí que te de fer los trencacolls hi son á cada quatre passas.

Barcelona 's deixa portar d' Espanya en los vicis polítichs y en lo tantsemendona del gran problema dels pobles civilisats. Barcelona, per fer cara á la miséria, pensa en hospitals y en alberchs tant com hi te de pensar, y poch, massa poch per desgracia, en lo gran problema polítich que plantejá la gran errada de Casp pera las generacions vinentas.

Una ciutat com Barcelona no 's pot regir per las mateixas lleys que Madrid. Una terra com Catalunya, *refugium peccatorum* de totas las terras empobridas pel despotisme, no 's salva ab unas lleys generals, dictadas per homes que, igual que si haguessin nat á la nit de Nadal, tot ho curan ab la llengua. Catalunya avuy dia es rica, y comparada ab las terras castellanas, casi fastuosa. Catalunya no 'l pot fer lo pensament de que als pobres se 'ls hi fa un favor vestintlos de soldat. Los catalans richs y acomodats no están gens segurs mentres los que no tenen res sían los que 'ls hi guardin lo que tenen afanyat y arreconat, perque, á més de que no te res de moral que 'ls pobres tingan de guardar

lo dels richs per forsa, es molt perillós. Y á Barcelona are més que may, haventhi tantas y tantas dotzenas de mils pobres que totjust xamporrejan la nostra llengua. No hem vist Paris á mans de la Commune? No hem vist Barcelona una dotzena de vegadas á mans esclussivas dels obrers? Donchs los obrers avuy no son los d' avans, sino que están travallats per passions tant egoistas com ho pugan ser las més egoistas de la gent acomodada. Barcelona, y ja casi Catalunya, son per Espanya lo que Buenos Ayres y Montevideo eran pels catalans y 'ls italians, lo que 'ls Estats Units eran derrerament, després d' haverho sigut de primer pels desgraciats irlandesos: refugi de tots los mals caps d' Europa.

Y Catalunya no 's pot fer lleys! Y Catalunya es cert que 'n transforma molts dels que hi venen á raure. Pero també es cert que de mica en mica també ella 's va disfressant y, que de mica en mica va perdent las virtuts que la enaltían.

Catalunya no te de tenir lleys de pobles morts, sino lleys de pobles plens de vida, enmotllant las antigas que tenía á las novas necessitats, que fan cada dia més novas los nous invents de las terras extrangeras, y que ella no fa més que anar implantant, perque, ab la pobríssima ensenyansa oficial, no te esma de ferne per compte propi.

No hi tenen cap dret los richs de fer servir de guardians seus als pobres vestintlos de soldat. No hi tenen dret los pobres á usar del sufragi universal, no per buscar per la universalitat dels catalans

lo benestar, sino per fer lleys que sancionin lo saqueig de la propietat individual, com ja casi 'l sancionan á favor del Estat las lleys de la monarquía.

Hi te d' haver més senderi en tots plegats, sino al últim los Goberns de Madrid se sortirían ab la seva. Més agrahiment dels forasters per la terra que 'ls acull en sas misérias; més brahó en los richs per no refugir la propia defensa, vergonyosament entregada avuy á mans d' uns que tant los hi fan quatre com dos parells y que Deu sab de quin cantó 's posarían si vingués la gran terrabastallada: més enteniment en los que, nats á Catalunya, han pogut veure com molts, tant pobres com ells, pero més arriscats y mes estalviadors, y, sobretot, de cap més clar, han pogut deixar lo vestit de vellut per lo vestit de llana.

Ja l' hem vist, encare que de lluny, ab tots los seus horrors lo Socialisme d' Estat. No travallém perque 'l vejém més de la vora, qu' es massa lleig; que als seus servidors los tracta á baqueta moral y material, fins are que als fusells no 's necessita per res la baqueta; que empesta las oficinas d' enzas que, guanyant poch, gastan lo que aquí no gastan los de grossa fortuna; que, negociejador del vici de fumar, se queda ab una enormitat del guany; que, tallador d' una casa de joch, se queda un trenta tres per cent de lo que cobra de la Rifa.

Fugímne del egoisme, que no porta á res de bó. Una bona part dels odis del pobre es filla del egoisme dels richs. Una gran part de la poca caritat dels richs es filla del egoisme dels pobres. L' egoisme

no es sols afany de diners, com molts se creuhen. Als estudis es allí hont se comensa á dibuixar. Y á fe que de diners als estudis no 'n corren gayres. Lo noy que no deixa veure á l' altre l' auca de rodolins que li han comprat; lo qu' es incapás de guardar un xiquet de las sevas postras, una trista atmetlla, pel seu company que s' ha quedat sense dinar, son tant egoistas com lo rich carregat de moneda que no sab fer una caritat, com lo que acapara 'ls diaris d' una societat asseyentse sobre 'ls que encare te de llegir perque un altre soci no 'ls vegi y 'ls hi demani, com lo travallador de fábrica que més s' estima passar mitja hora á la secreta que travallar al teler, temerós de que l' amo 's fassi barba d' or.

Fusellaren á n' en Pallás, y al anar á la mort va llensar lo crit de que la «venjansa fora terrible». Ell havía tirat contra un general ab qui res tenían que veure 'ls que pochs dias després anaren al Liceo. Pero com aquell altre desatentat que per poch no 'ns lo beatifican, perque sapigué d' enganyar al seu confessor, s' adoná de que 'l mateix dia que hi havía embarch de pobres cap á la guerra 'ls que no n' eran anavan á lluhir los més y á escoltar música 'ls menos, com també era un ximple incapás de lligar caps y un criminal de la pitjor mena, d' amagat, cobardament, no cara á cara, com en Pallás, tirá aquella bomba que omplí d' esglay á mitja Europa.

Y no diré que d' aquell crim esglayador no se 'n alegressin molts pobres, perque 'ls pobres ja estavan llavoras molt perduts. Se n' alegraren, sí, se n' alegraren molts que si l' haguessin vist de prop

haurían quedat esborronats. Se n' alegraren perque 'ls hi havían fet entendre que pera salvar los dividendos de las Cubas y 'l negoci dels fabricants exportadors se llensava la sang dels pobres á barrals. Los ho havían predicat diaris que no tenen res de socialistas y oradors que no tenen res de demócratas, y havían quedat convensuts. Molt més convensuts que si 'ls hi haguessin probat que no era pera salvar las Cubas ni pera assegurar la exportació que 's feya la guerra, sino pera assegurar los empleos dels polítichs y pera que 'ls militars s' enfilessin com una carbassera.

Los richs hi pensavan poch en la sang dels pobres. Los pobres no s' adonavan prou de per qué 's feya aquella guerra. Tant cegos eran los uns com los altres. Tots semblavan nats al antich carrer dels Orbs.

Figuremse, donchs, qu' es molt mala bestia l' egoisme.

Posémnos tots á tó si volém que surti una cosa afinada. Fem com fan los musichs del Liceo mentres esperan que 'l mestre agafi 'l bastonet, perque si la humitat afluixa las cordas dels violins, l' egoisme rovella també 'ls bons sentiments de l' ánima.

Es una infamia que á las mares pobres los hi robin los fills. Tant grossa la infamia, com gran la torpesa dels pobres que ja 's veuhen curats d' aquest dolor si las mares ricas també 'l passavan. Totas han llensat los mateixos ays al posarlos al mon. No cal que 'n passin de més llarchs y dolorosos al véu-

rels arribar á la florida. Ni las unas ni las altras, ni las pobres ni las ricas, com á Inglaterra, com á Suissa, com als Estats Units, com á Andorra.

Es lleig que 'ls tributs no deixin aixecar lo cap als menestrals y que aclaparin als pobres, carregant fins allí ahont se pot carregar lo preu de las viandas baratas, que 's ressenten massa dels drets aduaners y dels drets que tenen de pagar al entrar á las ciutadassas.

Es lleig concedir lo sufragi á tothom pera tenir de robar més al engrós las actas.

En temps que no 's ventilan las ideas políticas, ni 'l benestar moral, sino que está en plet lo dret de propietat, es estúpit que 'ls que tenen y que 'ls que no tenen vajin á disputarse la rahó ó copia de papeletas. Perque, ó las eleccions son honradas, ó no ho son. Si no ho son, més val no ferne. Si ho son, no calen registres de propietat, ni notaris, ni res, perque avuy dia ja no 's discuteix la llegitimitat de certas propietats y la illegitimitat de certas altras, sino que pels que tenen son llegítimas totas, y pels que no tenen son eixidas totas igualment de la pell dels pobres.

Y com los que tenen diners poden pagar civils y tenint civils ja hi ha qui 's cuyda de que 'ls cuartels no 's buydin, una vegada 'ls pobres afinats ab unas quantas llegidas de la Ordenansa, ab la conciencia plena de que tot lo dels richs es seu, tiran contra dels pobres que no han sentit la Ordenansa y contra 'ls que ja la tenen oblidada. Los que tenen, creuhen que aixó durará fins á la fi del mon y viuhen

tranquils. Los que no tenen ja comensan á cridar: viscan los mausers quan tinguém á las nostras mans tots los mausers! No vos diu res aixó, desventurats? No ho veyéu los richs d' avuy que un altre setanta tres vos pot tornar uns pobres captayres? No veyéu hont vos pot portar l' arrencar los minyons pobres dels brassos de la seva mare?

La pau social te de comensar tornant la pau á las familias, acabant ab aquest invent del despotisme y dant la representació legal, no al número ni als diners, sino una part á cada bras, baldament sembli aixó tornar al temps de la vellura. Que allí hont se fan las lleys s' hi senti la veu de tots los interessos del cos y de l' ánima y no la cansó del enfadós dels advocats sense feyna, que son los que are se n' aprofitan, y 'l totxo y etern, sí, res més que 'l totxo y etern sí de la menestralería política y d' una noblesa que ja ha fet á tots, que res significa á la historia d' Espanya, que no llu més que en las grans recepcions y que te un flautí en cada redacció perque hi repeteixi sas frivolitats eternas. Sis dels del Gobern, y nos dels que tenen gana. Y quan la gana apreta massa, bastonadas y cops de puny.

Al meu entendre la cuestió social no 's resoldrá donant nous drets als pobres ni apujantlos lo jornal, sino tornantlos lo que ja tenían á la Etat Mitjana en las terras lliures.

La pau als esperits es lo que manca per trobar lo pa saborós. Sense aquella, ab la rábia al cos, fins amargueja 'l de xeixa.

****

No hi senten de nas

Dimecres á mitjdia y dimecres al cayent de la tarde, las Ramblas anavan plenas de civils de cavall. Trescents n' hi debían haver en aquella renglera interminable, ab batidors al devant ab los mausers apoyats á las cuixas, ab trompets bufant aquella estranya y boniquíssima tocada de las tropas montatadas, y tots los altres, trescents ó no sé quants, ab los sabres desenveynats, igual que si tinguessin l' enemich á quatre passas.

Deu nos en guard de que 'l dimecres hagués esclatat la bomba que esclatá 'l dijous, perque, no vull dir que ho fessen de voluntat, pero d' esvera-ment, de la manera que un fa las cosas quan una altra d' impensada li fa perdre 'l tino, las Ramblas haurían semblat los plans de Tordera llavoras de la guerra carlina. La gent tranquila s' hauría espalmat y s' hauría posat á corre, 'ls cavalls dels civils, avesats per tants anys d' esvalots y d' aprenentatje, haurían corregut derrera dels homes y de las donas, y la Rambla, pobre Rambla! hauría recorregut

totas las ilustracions d' Europa ab més gent extesa que no 'n queda en una gran batalla.

Als que no som coneguts del gobernador civil, ni sabém si porta bigoti ó patillas ó si porta tota la barba, nos fora casi impossible sapiguer perque ramblejavan d' aquella manera tants homes y tants cavalls, y perque 'ls trompets bufavan aquella tocada tant trista y tant bonica y tant estranya, y perque 'ls batidors anavan ab los mausers apoyats á la cuixa, y perque la interminable corrúa anava ab los sabres desenveynats. Jo que 'ls vaig veure, vaig pensar desseguida en lo que relliscan los empedrats, y no sabía compendre cóm s' ho faría un civil per no desgraciar als del costat y per no desgraciarse ell mateix si 'l cavall li relliscava. En temps de saragata á la Rambla hi tiran sorra, y aquell dia, com no hi havía saragata, no n' hi havían tirat. Doble motíu per anar algun civil de costellas desgraciant de passada algun company.

Es que hem declarat la guerra á Fransa y á Barcelona s' hi ha reconcentrat la forsa pera ajudar á las altras forsas armadas? Es que tením al demunt una altra vaga general y 'l gobernador civil vol fer la por per estalviarse després los cops de sabre? Es que arriba altra vegada 'l rey y convé guardarli las espatllas?

Res d' aixó deyan los telegramas d' aquell dia ni apuntava en las noticias de ciutat. No més parlavan de la representació del Liceo, y de conversa á conversa rodava pels carrers la veritat ó la mentida de que 'l gobernador havía rebut la corresponent car-

teta dels anarquistas avisantlo de que l' endemá hi hauría castell de fochs artificials.

Vols mentir? Digas lo que sents á dir, diu l' adagi. Y per no dir mentidas jo no deya res. No més feya que mirarme 'ls civils de cua d' ull, tot anant caminant cap á caseta y del altre cantó de Rambla, per no barrejarme ab los badochs que en sentint cornetas ja no hi veuhen de cap ull.

Y 'm vaig tirar lo cálcul del mal que per forsa te de fer un sabre desenveynat y de que, ni ab guerra ab Fransa ni sense guerra ab Fransa, trescents civils per la Rambla hi serveixen per res més que per entretenir als tramvías y als carros que venen dels carrers travessers. Y de que, escassejant més aviat la feyna que no pas anant abundosa, es difícil que hi haji cap vaga de las grossas. Y de que, si era per la amenassa del Liceo, á peu, vestits de paysá si á má ve, de dos en dos, y millor d' un en un, fora més fácil arreplegar al anarquista que volgués posar la bomba. No precisament al Liceo ni al carrer de Fernando, sino allá hont caygui, perque 'ls cálculs dels anarquistas son fets á la bona del diable, y lo mateix petan las bombas al Liceo, ple de richs, que 'n deixan una al orinador de la Rambla á l' hora que la Rambla va á vessar de minyonas de servey y de travalladors que van á retiro. Trescents homes pensant en lo sabre y en que 'l cavall no 'ls rellisqui y mirant tots cap endevant, no veurían una bomba ni que 'ls li penjessin á la sella. Trescents homes ó quatrecents, ó 'ls que fossin, perque alló semblava la fi del mon, vestits de paysá, correguent car-

rers y carreronets, mirant esgarriat, conversant ab qui convingués conversar, seguint á qui convingués seguir, foran altras tantas voluntats, doble número d' ulls y una vigilancia un xiquet més enrahonada.

Perque ni als anarquistas ni á mí 'ns espantavan aquells civils. A mí, perque, ab lo cayent que va agafant lo Catalanisme, no es fácil que tingan may més d' agafarme, y als anarquistas perque, en apartantse quatre passas de la Rambla, aquell dia estavan més segurs que l' emperador d' Alemania sobre 'l seu trono.

O 's creuhen ó no 's creuhen los anónims. Si no 's creuhen, no hi ha per qué ensenyar sabres y fusells y per qué atabalar als malalts de la Rambla ab aquell so estrident de las cornetas, que 'ls hi debía entrar al cervell. Si 's creuhen, ja que 'ls anarquistas no 's presentan are en so de revolta y no fan cara ni fugen, s' ha de fer com las collas de boletayres, que no segueixen lo bosch un derrera l' altre, sino que avansan ben escampats per resseguir be las matas. Als mateixos conills no se 'ls empayta á escabots de cassadors ni 's tira la gossada tota del mateix fons del torrent, sino que 'ls cassadors se posan á la carena y als passos assenyalats, y 'ls gossos, pujant per diferents curriols y ensumant la brosta, van resseguint lo bosch fins que salta un conill y al clapit d' un gos responen los clapits dels altres. Aixís s' ompla 'l sarró y allis s' ompla 'l cistell de cada cassador y de cada boletayre. D' altra manera 'ls conills empestarían los boscos, com diu que empestan los d' Australia, y entre la brosta s' hi

criarían més rovellons que pinatells y que cuagres y pentinellas.

O 's creuhen ó no 's creuhen los anónims. Jo no 'n creuria cap, pero viuría tot l' any com si sobre del cap m' hagués d' esclatar la bomba. Y com viuría, no esverat, pero si convensut de la trista realitat del actual desballestament social y polítich, perque demá 'ls diaris no 'm vinguessin ab que he sigut *el primero en llegar al lugar del suceso*, hont per endevant ja sé ab qui m' hi hauría de trobar: ab en Tressols, ab en Memento, ab lo president de la Audiencia y ab una colla d' aquestos que fan com Deu, que son per tot, pero per anarhi á fer nosa, per lligar de mans als bombers, quan hi ha foch, per lligar de mans als cirurgians quan esclata una bomba... perque 'ls diaris de demá no diguessin que m' han vist contemplar desgracias que no he sabut estalviar, faría lo que es de lley y de rahó, lo que fan los noys quan perden una bala, las noyas quan perden una agulla, los boletayres quan buscan rovellons, los cassadors quan corren las montanyas. Quan lo fret apreta 'ls rovellons son als soleys; al Setembre son á las bagas humidas. Los conills y las llebras, com son cama-curts del devant, quan se veuhen empaytats tots pujan cap á la carena y no reblincan fins que 'ls es desconegut l' indret. Ja ho saben llebras y conills que anant rostos avall als quatre bots los gossos los hi farían cruixir las costellas. Ho te ben entés, senyor gobernador? Ho tenen ben entés, senyors de la policía judicial y de l' altra policía? Ho tenen entés, senyors municipals?

Se 'n fan ben be cárrech los mossos de la Escuadra? S' hi han fixat en que una bomba no 's fa ab una llima y en que per prepararne una de las que esclatan per combinació de cossos diferents no n' hi ha prou ab haver vist encendre una boleta sobre un gibrell d' aygua en los rotllos dels que allí á las Dressanas fan jochs de mans y venen greix de lleó de passada? Y en que per váldres de las que fa esclatar un aparell de rellotjería, s' han de tenir coneixements que no te cap d' aquestos que van á las reunions anarquistas? Un gat ab cascabell no agafa cap rata. Los erissons y las tortugas, que netejan la casa d' escarbats, fan la seva y callan. Tant los hi fa que 'ls diaris l' endemá ho portin com que no ho portin. Ben diferent dels grossos de la policía, que, tenint Barcelona empestada de anarquistas, quan peta una bomba agafan á bell ull al que porta espardenyas, y quan fa temps que no 'n peta cap se las euhen ab los senyors que van als cafés á jugarse 'ls cuartos. La cuestió no es que la bomba no peti; la cuestió es que quan haji fet mal s' hi trobin acoblats —sempre 'ls mateixos—y no per dirse «¡que som burros tots plegats!» sino per fer comentaris de criada, per darne la culpa *á las leyes*, y per dóldres de que la *sociedad está perdida*, entre glopada de fum y glopada de fum, sentint com qui sent ploure 'ls ays dels ferits y vigilant la arribada dels gacetillers per lligarhi conversa, no fos cas de que l' endemá no digués lo diari que *los primeros en llegar fueron...* aquell agregat de tabernacles que lligan de mans als metjes y als bom-

bers, que no son bons per carregarse á coll una criatura mitj ofegada pel fum que aquestos acaban de treure passant pel mitj las flamaradas, per agafar per sota l' aixella á un que tingui la cama trenca pel esclat d' una bomba.

Lo dimecres la Rambla anava plena de civils de cavall, armats fins á las dents. Lo dijous esclatá al carrer de Fernando la bomba número mil. Ficadeta dintre d' un cistell petit, com una perdíu que 's vol entrar de frau, com una dotzena de pomas camosas que 'l masover fa de present al amo.

Posémnhi, no mil, sino deu mil de civils armats fins á las dents, y á veure qué li farán al home que porta encesa dintre 'l cistell la metxa de la bomba. Mentres son á la Rambla no son enlloch més. Donchs ja sab hont anar á posar la bomba: á cualsevol banda que no sía la Rambla, y á la mateixa Rambla quan acabin de passar los trescents, los mil civils. Com més apilotats vajin més aviat haurán passat: com més sovint toquin la corneta més de lluny los sentirá; com més grogas sían las corretjas y més net lo vió blanch del barret de dos corns, més de lluny las veurá destacarse sobre 'l blau fosch y sobre del negre.

Tant flagell com lo que passém are 'ls ciutadans, passaren al acabament de la Guerra Llarga 'ls hisendats de las masías. Las bombas d' avuy son los clamástechs dels que saltejavan las casas de pagés aixís que sabían que l' amo havía fet una bona venda ó cualsevol dia si á la casa hi creyan gerras d' un-

sas amagadas. No fan més por las esberlas de las bombas que 'ls clamástechs de las llars de foch. Fan més mal, aixó sí, perque la humanitat, com los moltons, sempre va á remadas.

Hont feyan dia? hont feyan nit los que tenían aterrada mitja Catalunya? En quina bauma s' aixaplugavan? En quina cova dormían? En quin hostal trobavan encubridors? Qui 'ls enterava de las entradas d' una tallada de bosch, d' un seller venut, d' un corral buydat? Qui feya 'l sonso per las firas?

Be ho semblava de dificultosa la tasca dels mossos!

Pero la tasca 's va fer, y avans del temps convingut per la neteja.

Perque als mossos no 'ls hi feya res de no anar pels diaris. La cuestió era arribar á las casas de pagés un ó dos dias avans de la nit en que hi tenían d' entrar los lladres. Vestits de bosquetans, vestits de pastors, de cassadors, de cualsevol cosa; amagats dins lo carro entre una xávega de palla.

La cuestió era arribar á la masía avans del robo, y, avans de que al amo li cremessin los peus á la llar de foch, quan tots los malvats, fins lo que vigilava la porta, tenían la vista y las orellas en los peus y en la boca del amo lligat, sortir del amagatall y acabar ab aquella trajedia que 'ls lladres creyan que anavan á representar y que l' amo, gemegant com si ja 's vejés fet cendra, sabía de cert que si de cas se representaría d' altra manera.

Ja n' haurían feta de brometa 'ls hisendats si 'ls mossos de la Escuadra haguessin arribat á la masía

l' endemá del robo. Y allí, entre pipada y pipada, s' haguessin posat á parlar de las cuadrillas de lladres y de la manera d' acabarlas ab aixarop de llengua! No per un tomo; per deu tomos hauría tingut tela tallada l' Ortega y Espinós! Sino que, enlloch de *Las Escuadras de Cataluña*, hauría tingut de parlar de tot, menos dels mossos de la Escuadra, perque, per dir que arribaren á la masía quan la vella y 'l vell ja tenían los peus sucarrats per no haver volgut dir hont havían amagat las unsas, per dirho avuy y demá y demá passat y demá passat l' altre, com ho hem de dir are dels que manan als civils y als policías, tantseval no gastar saliva per contarho ni tinta per escríureho.

Lo gobernador, en Tressols, en Memento, lo que mana als municipals, á creure lo que diuhen los diaris, fan com Deu, son per tot. Sino que hi arriban tart, quan no se 'ls necessita. Quan la bomba ja ha deixat una estesa de ferits; quan dos que 's barallan fentse foch han acabat cada un los sis tiros del revólver; quan, en cuestions del travall, los que volen vagar ja han apallissat als que buscan pa per la familia.

Que no s' ho fassin posar al menos pels diaris que *han sido los primeros en acudir al lugar del suceso*. No cal que 's vesteixin si son al llit, ni que hi vagin corrents si es de dias. Hi podrían anar á peu coix, y tots hi guanyaríam, sobretot las víctimas de las humanas passions. Y la que hi guanyaría més fora la serietat dels diaris.

No 'm va estranyar la bomba del dijous després

de la parada del dimecres. Passavan de llarch y anavan massa apilotats los civils. Y duyan sabres enlloch d' anar ab ulleras de llarga vista. Y anavan á cavall enlloch d' anar á peu. Y feyan molt soroll enlloch de caminar de puntetas.

Quan se va de cassa no 's pot enrahonar més que quan á taula ha arribat l' hora de contar las mentidas. Quan te l' am tirat, lo pescador no 's pot bellugar gens ni mica. Si li venen pessigollas al coll s' ha d' estar de tussir; si li ve un estornut te d' aguantársel. Y aixó que quan se pescan anguilas y llubarros las anguilas y 'ls llubarros son al fons de tot de las ayguas y 'ls estornuts no 'ls poden ni sentir.

Que no hi han anat may los civils y 'ls policías á cassar ab telas? Donchs si no hi han anat convindría que hi anessin. Per fret que fassi á las matinadas del hivern. Encare que 's posessin balbs esperant lo que no ve y vigilant que l' esparver no 'ls baixi á pendre la munta.

Qu' es potser lo que no s' endurían per anar á cassar ab telas.

Son tan aixerits tots plegats!

****

Encare som á las becerolas

Nolejan un barco ó 's fan posar un tren especial per una pelegrinació. y á las condicions del passatje hi llegeixo que valdrá tant á primera. tant á segona y tant á tercera.

Los que no creuhen en Deu ni en lo diable se 'n van á un Congrés de lliure pensadors, y al anunci dels diaris hi trobo lo mateix: tant á primera. tant á segona y á tercera tant.

No ho entench ni ho vull entendre, á no ser que las comoditats del viatje 's reservin pels malalts ó pels vellets. Perque al cel no s' hi va en primera ni en segona ni en tercera classe. Y perque l' amor á la humanitat, ja que no á Deu, als de la flamarada 'ls hauría també de lligar ben estrets.

Qu' es per la por á las parauladas? No pot ser á las pelegrinacions, perque allí no se 'n senten de parauladas. Qu' es por á las grosserías? Tampoch pot ser aixó, perque allí hont los richs y 'ls pobres van barrejats, no son los richs que 's tornan grossers. Al revés, que son los pobres los que s' afinan.

Exemple: 'ls tramvías. Altre exemple: 'ls cotxes de *La Catalana,* que, en competencia ab los tramvías, portan per cinch céntims de la plassa de Catalunya á Gracia. Y tanta educació trobaréu en aquestos cotxes com als del Tramvía. A més, que la educació y 'l ben parlar no son patrimoni de cap estament, sino patrimoni dels que han tingut una bona mare.

Perque dura y perdura, donchs, aquesta veritable taca á las pelegrinacions, aquesta taca encare més grossa á la igualtat que 's proclama per tot arréu hont los que 's diuhen avensats discursejan?

Perque encare no ha fet prou camí l' obra del amor; perque encare estém á las becerolas

Al malalt se li dona la cambra més assoleyada del pis. Al vellet ó á la velleta se 'ls hi dona 'l cap de taula.

Aquestas preferencias al diner tindrán tanta esplicació com vulguin als teatres, hont s' hi va per veure y per ser vist, hont, fins ananthi per l' obra, tal la vol veure ben assegut, y tal, mentres la pugui veure, s' acontenta de seure de cualsevol manera y fins de véurela de cua d' ull. Los que al baixar del tren ó al desembarcar entonarán lo mateix himne y al arribar al santuari escoltarán las mateixas paraulas d' amor, al tornar á pujar al tren tornan á quedar separats en castas: casta de duro, casta de pesseta, casta de ral. Y als cotxes de tercera s' hi entafurarán vellets y xacrosos, mentres als de primera hi anirán ben amples personas que tenen salut per vendre y jovenesa per desafiar lo sigle.

Igual en las pelegrinacions que en los congressos dels de la flamarada. Igual si van per terra que si van per mar. Igual en mar bonansa que si 'l barco surt del port en tempestat desfeta.

La lley de castas pesa encare sobre la humanitat.

Per aixó 'l pobre no s' afina tant com es de lley. Per aixó, al ferse la caritat, no sempre va á parar á las mans que més la mereixen. Perque encare no ha fet prou camí la obra d' amor que mil noucents anys ha 's ve predicant, ni la obra de la igualtat, que ab cent anys ha fet menos camí que 'l que fa una galera.

Los que d' aquí mil anys tractin d' aquest tema 'm sembla que 'l tindrán de tractar en lo mateix sentit, perque, á despit de tot, s' eternisan los vicis fills del egoisme.

****

La oratoria de bigotis

Vuytanta *oraciones parlamentarias* hi varen descapdellar, y ab cent cincuanta set B. L. M., que en Maura va enviar, n' hi ha hagut prou pera fer passar com una seda 'l conveni sobre 'l Concordat, que tant combateren al Senat los lliberals y 'ls demócratas. Confessat aixó per un diari del *ramo* parlamentari, no cal pas espotrassarse discursejant.

Un B. L. M. imprés ja deuhen saber lo qu' es. Un himne á la gandulería, un paper en que tot está dit y tot está fet per una *minerva* manejada per un mitj-fadrí maquinista, no quedantli al secretari del que fa de personatje altra feyna que omplir los noms dels amos d' aquellas mans que 's besan sense acostarhi 'ls llabis.

Malaguanyat aixarop de llengua! Més malaguanyat que l' aixarop de goma que posan á certas medecinas, que no arriba ni á dissimular l' amargor dels medicaments actius.

Jo no 'n sé res del tal conveni, y, com no 'n sé

res, no 'm crech ab dret de donarhi cullerada. Lo que sé es que, igual qu' ell, passará la nova lley ó articulat que s' han empescat per combatre al Anarquisme y de passada tot lo que no 'ls hi agradi. Passará com una seda després de la corresponent temporadeta de discursos y fins potser sense la protesta dels que tindrían de saber per esperiencia de quina manera ferran los ous á Madrid. He dit potser, y are m' hi repenso, perque es ferlos massa favor als diputats y als senadors catalans després de lo que digueren al tenir esment de la derrera gesta dels anarquistas. No hi haurá tal protesta, y fins alguns deurán votar ab lo Gobern, refiats de que mentres sían diputats encare 's poden arriscar á tirar quatre floretas á Catalunya.

La Associació Catalanista de Girona, que no va esclatar com los rovellons, sino després de molts anys de bona y sanitosa propaganda, que 's recorda de sobras de lo que passá llavoras que en Morlesin era l' home de confiansa del *mónstruo de la sabiduría*, ja ha obert l' ull en aixó de la nova lley que 'ns volen regalar. S' ha fet cárrech de que un altre Morlesin pot tornar á ser padrí d' una nova criatura, de que als pares d' aquesta criatura 'ls hi pot fer nosa una publicació catalana cualsevol y de que, á més de la publicació, 'ls hi poden fer nosa 'ls que la escriuhen, y, féntsen cárrech, y vejenthi més de lluny que 'ls curts de vista, aixeca 'l crit per veure si algú li respon. Y lo trist es que dels polítichs no li respondrán més que 'ls que, posats al lloch d' en Maura, encare 'ns perseguirían ab més perfidia: 'ls

lliberals y 'ls demócratas y 'ls salmeronians, que no 'ns poden veure ni en pintura, ni com á autonomistas, ni com á defensors de la llengua catalana ni com á res.

Pel cas es lo mateix, perque ab cent cincuanta B. L. M. pels senadors y ab doscents cincuanta pels diputats, en Maura se 'n surtirá, si de debó vol fer la mateixa trastada que en Cánovas. Total uns quatre durets del compte del impressor y un parell de pessetas dels sobres. Y que garlin tant com vulguin los diputats y 'ls senadors.

Ves si 'n surt de barata una lley que pot acabar ab la tranquilitat de centas de familias y que pot fer á la propietat més de mal que una cuadrilla de lladres! Un bolado ó dos per cada diputat y per cada senador que hi vulguin dir la seva, 'l gasto de carmel-los que 'ls presidents envían als diputats y senadors bons minyons y á las senyoras que van á tafanejar á las tribunas, y las vint y duas pesetas dels B. L. M. Com no sé á quin preu van los bolados á Madrid, y dels carmel-los no més sé que 'ls altres confiters avans ne donavan quatre per un cuarto y á cal Abella no més que tres, no puch tirar la suma de lo que costará la nova lley que 'ns haurá regalat l' atolondrament d' uns quants parlamentaris catalans que ja no tenen res de criaturas. Pero de totas maneras no val la pena 'l compte que 'ns presentarán. Encare no pujará tant com lo compte del sabater en aquesta segona mitja anyada.

Perque es de suposar que en Maura tampoch hi gastará una gota de saliva pera convénsens de la

bondat de la nova lley. De primer, perque fora saliva ben malaguanyada; després, perque tampoch se l' escoltaría ningú si de per mitj s' hi ficava en Soriano.

Que per mí es lo diputat millor de tots y del que 'n treuría patró per las Corts novas.

. Dat y benehit, lo que are s' arregla ab B. L, M., avans s' arreglava ab cartas. Dat y benehit lo poder de la oratoria se n' ha anat al cel en cos y ánima. Donchs ja que las rahons més ó menos ben xafadas las embolican ab una fulla de bruch, lo millor de lo millor es fer com en Soriano. Digui lo que digui aquell tabernacle que sempre's plany de que al Congrés s' hi va á perdre 'l temps en barallas.

Als galliners, los galls que hi fan més goig son los de cresta més grossa y més vermella. Aquells galls que un no sab si son galls ó capons fins que ve la mitja nit, no hi fan gens de patxoca.

Jo estich per en Soriano, perdóninme aquesta flaquesa. Si no fa res més, nos fa 'l gran favor d' entretenir una pila de dias als diputats, que mentres fan aixó, no fan cap barrabassada.

Las lleys son las que temo, no las entremaliaduras d' aquest vascongat empeltat de valenciá. Aquellas interrumpcions desvergonyidotas que fa serán tant desvergonyidotas com vulgan; pero no portan cap malaltia, com per forsa tenen de portarne aquells discursos de pauta revellida que fan á Madrid perque no 'ls han ensenyat de fer altra cosa.

No sé si vaig errat, pero 'm sembla que si molts dels que discursejan sabessin de fer bitllas ó boi-

xets, s' estimarían més fer anar la ballesta del torn que fer anar la llengua.

Sobretot are que un diari de Madrid nos acaba de fer lo descubriment de que de res han servit las vuytanta *oraciones parlamentarias* deścapdelladas per parlar del *Concordato* y de tot lo sistema planetari.

****

Vesten Anton

No 's deya Anton, que 's deya Mercé la que se 'n va anar per sempre.

Y al anársen per sempre, se 'n aná bastant sola quan la turba-multa dels polítichs y dels que de mil maneras cobran mesada del Estat hagué cumplert pels carrers de Madrid lo seu deber de matar d' una manera ó altra la estona. Aquells mils de mils, que de tants mils no 's podían contar, no hi eran á donar cristiana sepultura á la desventurada primpcesa. Eran als cassinos á acabar d' esgranar la conversa comensada; aquella conversa que s' endevina en las caras dels seguidors dels grans enterrements, que tant be han anat descapdellant aquestos derrers mesos los cinematógrafos de Barcelona; aquella conversa que no es pas ab Deu ni ab los Sants del cel, sino conversa venal sobre las cosas de la terra; aquella conversa que deu tenir més d' alegrías y d' esperansas que de tristor, á judicar pels clotets de las caras del seguiment.

Vesten Anton, que 'l que queda ja 's compon.

Y tant com s' han sabut compondre aquestos que anaren al enterrament del rey Alfons, al enterrament d' en Cánovas, al enterrament d' en Sagasta. Vestits de coloraynas uns, vestits de negre 'ls que tampoch juraría que no cobressin mesada, entre coloraynas y negror ompliren las tres inacabables rengleras carrers y més carrers fins arribar al punt de despedida, al punt en que la cerimonia oficial podía darse per acabada. No hi vol dir res que l' un morís un xiquet lluny de Madrid y que en Cánovas caygués mort-fret á Santa Águeda. La cerimonia per aixó 's va fer igual, y la llarga corrúa de desenfeynats pogué fer acte de presencia en son dia, ab las mateixas caras alegroyas que matisaren l' enterrament de la primpcesa, ab los mateixos pochs maldecaps, esgranant conversas iguals ó semblants, voltant sempre, per suposat, sobre la salvació d' Espanya, perque, si arruinada pot pagar com á cent, un cop refeta de la greu malaltía puga ser doble rumbosa.

La gent que va al cinematógrafos ja s' hi fixa en los vestits, pero en las caras no s' hi fixa gayre. Y no te res d' estrany, perque 'ls que van als cinematógrafos no son dels que més refiexionan. Entre tristesas y alegrías, entre un enterrament ó una arribada de rey y una pesquería de bacallá, 'ls hi serveixen una carota que fa ganyotas, ó las dolenterias d' un noy entremaliat, ó 'ls miracles d' un bruixot, ó cualsevol cosa que fassi riure forsa. Son gent pastada de la mateixa manera que pastaren als

que van á las grans cerimonias de dol, ab quatre esgarrapadas, avans de que 'l llevat del cervell haja fet la puja. Son gent nascuda per fer anys, que, ab la escusa d' acompanyarhi al noy y per pochs cuartets, ó cap si son parroquians del *Indio*, van á divertirse una estona.

Veuhen un enterrament de rey ó d' una primpcesa, tenen al devant la meytat dels que 's dragan lo pressupost d' Espanya, y no saben treure comptes. Ditxosos ells! Ditxosos cent cops, perque han vingut á n' aquest mon sense una gota de fel. Y ditxosos encare moltas més vegadas los que acompanyan al mort, perque, ab un poble tant taujá, tenen encare molts anys de cel aquí á la terra.

Y ben mirat potser val més aixís: que menjin los que han tingut la sort de pujar á la pomera. Com van ja un xiquet tips, no 's menjarán tantas pomas com los que cridan arrapats á la soca.

Qué se 'n treu de péndresho tot del cantó de la serietat? Ni als morts los podém tornar á la vida, ni per Espanya hi ha remeys á cal apotecari. Val més, donchs, anar als enterraments ab un vestit ben respatllat y pensar més en aquesta vida que en l' altre. En la escala per hont pujará l' amo nou al primer pis, per poderli fer més aviat que ningú la gran barretada. A Barcelona no val á badar. Y á Madrid menos que á Barcelona.

Per aixó 's veuhen aquellas caras tant alegroyas y aquellas caras tant indiferents en los que cumpleixen oficialment en dias tristos. Per aixó s' endevina lo que volen dir aquells mohiments de bras-

sos tant desinvolts y tant plens de convicció y de foch en semblants tristas cerimonias.

Per una cosa ó altra hi han iglesias y cassinos. Per una cosa ó altra hi han caps de mes. S' ha de fer bullir l' olla, no hi ha remey, y l' olla no bull á copia de parenostres.

Y ve 'l dia dels funerals dels reys y dels grans personatjes, y las catedrals s' omplen de gom á gom dels mateixos que anaren al enterrament y dels que, si no hi anaren, es perque un viatje á Madrid no tothom te vagar y diners pera ferlo.

Y en cap altre dia del any las voltas de las catedrals han tingut tants miradors, ni n' han tingut tants las columnas que hi pujan. No perque altres dias no sían plenas las catedrals, sino perque 'ls que hi van hi van per una altra cosa.

Y 'l *Dies iræ* 's diu ab tota solempnitat, y 'l *solvit sæculum in favilla* no sab cap personatje lo que vol dir. Ni ganas, perque mentres del sigle en que viuhen ne puguin arreplegar un bon tros ab unas bonas pagas, dels demés tant se 'ls endona que 'ls esmicolin com que no 'ls esmicolin.

Y las angunias son per saber quan s' han d' agenollar. Y las penas per si un cop agenollats no 's podrán alsar desseguida, perque ja ho saben que alló capola 'ls ossos dels genolls y cansa la esquena. Y las senyoras y las noyas, que tampoch may n' hi faltan en aquesta mena de funerals, encare que ni de vista coneguessin al mort, passan veritablement per las baquetas, perque á l' hora del oferto-

ri 'ls homes ja han comptat tots los ciris que hi ha encesos, y ja saben quantas pedras hi ha á las voltas de la catedral, y, qui més, qui menos, ja ha calculat la llargada de fil que 's necessita pera voltar una columna.

Feyna pels que planxan barrets, vélshi aquí, y l' endemá feyna pels que tréuhen tacas. Es lo que se 'n treu en clar d' aquesta mena de funerals, dit sía aixó sense faltar á cap respecte.

Y també se 'n podría treure una altra cosa en clar. Que n' hi ha molts que esperan tanda. No per entrar al cel, sino per entrar al rebost, encare que sía pel forat del pany ó per la escletxa de sota la porta.

Del mort tot lo que se 'n pot dir es lo que diu l' adagi:

Vesten Anton, que 'l que queda ja 's compon. Que 's pudreixi al *pudridero* del Escorial, que 's pudreixi en rich mausoléu, que 's pudreixi dintre un nitxo ó que 's pudreixi á la mare-terra, 'ls que quedan tots se componen á la seva manera: las viudas pobres travallant doble perqne no falti pa als fillets, la viuda d' en Cánovas fentse passar una gran pensió per comprarse un altre cotxe, la filla d' en Sagasta entrant al bras de la noblesa, 'l fill del milionari comprantse l' automóvil que en vida del pare, que l' estimava de veras, no pogué may possehir, y 'l fill de rey ó d' emperador fentse sagrar ab la corona posada.

Vesten Anton, y no t' hi amohinis en posar lliga-

ments á la teva esposa, perque, si t' estimava de veras, mort venerará la teva memoria, y si no t' estimava y no 's pot tornar á casar per no quedar pobre, també tindrá companyía si va acasarada.

Per aixó 'm fa riure y pena á la vegada, dats los pochs escrúpols que avuy dia hi ha, 'l lligament que posan á las viudas y órfanas pera cobrar pensions del Estat. No hi passan per devant de las iglesias, si están cansadas de viure solas, pero passan per derrera, y cobran las pensions.

Totas es clar que no: no 'ls vull fer pas semblant ofensa á las viudas y á las órfanas dels servidors de la Patria. Pero moltas diu que si, que no es pas just que d' aquellas pensions se 'n aprofiti 'l ministre d' Hisenda.

****

La nevada de Madrid

Ha nevat á Madrid, pero no de bon tros tant com neva als poblets y ciutats de las vessants dels Pirineus. Ha nevat, y la espessor del gran llensol ha sigut no més que de dos pams grassos. Ni per anar del un cantó al altre de carrer s' han tingut d' obrir rasas, que en certs pobles de Montanya son rasas de tres mesos de durada, fondas de dotze y de setze pams, ni de las teuladas han penjat caramells com á pilastras, ni ha passat res á Madrid de lo que passa cada Desembre y cada Janer y cada Febrer en cents de poblats, grans y petits, tots ells *regidos por las mistas leyes*, tots ells junyits á la mateixa carreta, tots ells obehint al mateix rey ó á la mateixa reyna, y no diré parlant tots igual y tenint tots iguals costums, perque, á despit de lleys y de vexacions, llenguas y costums fan la seva y callan.

A Madrid dos pams grassos de neu han fet ensenyar moltas vergonyas. A Montanya dotze y setze pams de neu arremolinada no 'n poden fer ensenyar cap. A Madrid, corréu cuytéu, que al *Monte de*

Piedad y á totas las casas d' empenyos no saben qué ferse de la roba, mentres se moren de fret centenars y centenars de desventurats, que, entre totas las desventuras, tenen la més grossa de no pensar en demá, de no rumiar que quan lo sol cau de gayrell es quan més perillosas son las bromas que 'l cel gasta. La capa tot ho tapa, diu l' adagi, volent dir que sota de la capa s' hi pot portar cualsevol pessa de roba, per vella que sía. Y ni la capa saben salvar de la desfeta aquells que tenen la desgracia de no pensar en demá. A Montanya hi faltarán divertiments, á Montanya hi faltarán velluts y cintas, á Montanya hi faltarán camisas brodadas y corbatins llampants y mocadors de Manila fets un pa de rosas; pero no hi faltarán mocadors grans de abrich, ni hi faltarán gambetos, ni faltará bestiar á la cort ni herba seca pera que 'l bestiar puga passar be la hivernada, ni llenya per la llar de foch, ni feyna per fer á dins quan es pecat mortal sortir al defora ni per trossejar los abets que han caygut al pes d' una nevada de vuyt dias.

A las casucas de Montanya no hi arriban may certs dons, que, si no podrían servir per desempenyar robas que arriban á esfilagarsarse sense haver conegut la vergonya d' un empenyo, podrían servir perque no s' hi tinguessin de menjar sempre sopas de sagí ó be farro. A las casucas dels Pirineus voltadas de montanyas espadadas, ab poquíssima terra de conreu, ab pasturas de vegadas prou migradas, y abundosas no més que d' ayguas claras com un mirall, per confirmar la dita de que terra d' ayguas

bonas es terra de miseria, á n' aquellas reconadas y replechs de la gran serra que 'ns separa de la Fransa ni hi arriban tantsols certs recorts y certas generositats que per cualsevol motiu, per un sant, per un casament, per una mort surten á Madrid á pendre la fresca. Sense que serveixin per res, perque l' una miseria allí estalona á l' altra miseria y una disbauixa á l' altra disbaixa.

Qui quatre cuartos te quatre cuartos val. A Montanya pensan aixís. A Madrid diuhen que fa agarrat pensar d' aquesta manera. Per aixó no faltan allí uns quants sachs de patatas á cada casa, ni una bona estiva d' herba seca sobre de cada corral. Perque fa molts cents anys que saben lo que desde 'l comensament del mon saben las formigas, que al estiu s' ha d' arreplegar per l' hivern, que al caure las primeras neus lo blat ja te de ser nat si 's vol menjar pa y si se 'n vol tenir per fer sopas, que al estiu es quan s' ha d' assecar la llenya perque al hivern cremi sense fer fum y donant escalfor, que l' herba s' ha de dallar quan te tota la sahó y que després s' ha d' estendre, pera que, apilotada, no agafi regust y pugui arribar á port lo bestiar de recria.

Si á Montanya tinguessin aquells plans que no se 'n veu lo terme; si á la terra hi poguessin tirar milenars de milenars de carretadas de fems cada mes, que no sé hont van á parar los que treuhen de las establas de las casas senyorials y de las cotxerías de lloguer y de las cuadras y cuadras y més cuadras dels cuartels de caballería y d' infantería y

de guardia civil montada; si, enlloch dels dotze y dels setze pams de neu que 'l torb escombra dels cims y llensa á las fondaladas, se n' estenguessen pels sembrats y pels prats no més que dos pamets, que avuy hi son y demá passat ja no, deixant las terras esponjadas, de la Montanya baixaría un riu d' or ab los rius d' aygua cristallina, no tant pobre per las terras com l' aygua de pluja, pero no de bon tros tant rica com las ayguas térbolas ab que 's regan los gran plans de la Terra Baixa.

Allí la neu arriba moltas vegadas á tapar los portals, y si volen sortir tenen de sortir per la finestra. Allí 'l fret del hivernás es fret de veras. Pero com segueixen al Calendari y saben que mitj any després de Sant Joan ve Nadal, al tenirse de tancar personas y bestias á la casa, tenen sopas per escalfarse y patatas pera posar al caliu y foch per acabar de refer la escalfor que un menjar abundós dona. Y 'l bestiar, be ó malament, també tira. A Madrid las nevadas son un altre divertiment, un divertiment que, si no 's pot fruhir desde 'ls terrats, perque allí tot son teuladas, s' hi pot un rabejar engegant l' automóvil y tirant al dret, sense por de xafar los sembrats, perque al pla de Madrid no s' hi sembra, sense por de malmetre una horta, perque allí no n' hi ha.

Per no tenir fret, més que bona roba s' ha de tenir bona gana y diners pera anar á plassa. Y aixó es lo que falta: diners; ab tot y que Espanya regalá á Madrid ab la derrera lley passa de mil duros cada dia, present que 'l tindrém de fer una pila d' anys si

es que no fan una altra lley que 'ls mil duros los fassi tornar mil dobletas y que, enlloch de tenir aquella pensió un terme, se 'ns torni un cens per tota la vida. Y com no tenen diners per comprar pa, ab tot y que 'ls ne sobran per anar als toros, tenen més fret que 'ls que menjan sopas y patatas al caliu al voltant d' una llar de Montanya.

Aquest escrit no es escrit d' odi. Vestir al despullat es obra de misericordia, y no tinch de ser jo 'l que critiqui que qui cobra molt per fer molt poca feyna ó per no ferne gens dongui part ó partida de lo que li sobra per treure las flassadas y las capas dels pisos dels usurers per posarlas altre cop sobre 'ls llits dels que 's moren de fret y sobre las espatllas dels que també 'n tenen de sobras. Pero es que no es sols á Madrid hont ha nevat, que ha nevat á moltas bandas que tenen tant poca solta com Madrid en lo de no treure patró de las formigas. No retrech Catalunya, hont, tant si neva com si no neva, la miseria may truca á la porta al caure 'ls primers borrallons, ni retrech als altres pobles de las vessants dels Pirineus, que tenen prou present l' any passat y tots los anys que han vist pera que l' hivernás los arreplegui sense gra, sense herba seca, sense patatas y sense llenya.

Convinguém en que á Madrid es allá hont hi ha més poch enteniment.

No convinguém en que es allí hont hi ha més miseria. Lo que hi ha es que allí la miseria la ensenyan tota, fins la que no tenen, ab la seguretat casi de que algú 's cuydará de donarli una empenta. Los

mateixos que no 's cuydan de las miserias aterradoras d' altres pobles que parlan la mateixa llengua, que may los hi arriba l' ayre salabrós de la mar ni las ganas de travallar que hi ha per las reconadas y replechs de la gran serra.

Y de que hi ha poch enteniment á Madrid aquí 'n va una proba. Una proba que no te retop, treta de las mateixas casas en que viuhen aquells pobres y dels palaus en que viuhen aquells richs.

A Madrid no hi ha terrats: tot son teuladas, y per cert d' una vessant que Deu n' hi do. Per qué no hi ha terrats? Perque ab las nevadas al cap de quatre dias tot foran goteras.

Donchs no son d' are las neus á Madrid. Son com aquí las plujas. De molt avans que hi fessin las primeras casas.

Sino quan neva, després de cada nevada solen venir grans frets. Donchs que posin enteniment d' una vegada; que 'ls ho diuhen cada dia, estiu, tardor, hivern y primavera, aquells milions de teulas de las teuladas de Madrid, que foran rajolas dobladas ó de tres y quatre gruixos si allí no hi tingués de nevar tant, rajolas que trepitjaría 'l servey al anar als terrats á estendre la roba que are rentan y estenen las bugaderas del Manzanares.

Las teuladas volen dir neus; las neus volen dir frets; los frets volen dir que una pesseta que 's puga arreconar s' arreconi, y que las flassadas y las capas y las samarretas no tenen de móures may dels armaris y de las calaixeras.

Las teulas son las seva sentencia. Un extranger

cualsevol los ho diría avans de trepitjar los carrers de Madrid: empenyéu diamants si tant afany teniu d' empenyar; empenyéu aquells mocadors grans virolats que treyéu per Pascua al comensar la temporada dels toros; pero no empenyéu robas d' abrich.

Miréuse á quina hora surt y á quina hora 's pon lo sol lo dia de Sant Andréu. Y si 'l Calendari encare no us parla prou clar, miréuse las teulas, més ben dit, veyéu lo que volen dir las teulas. Las teulas á las ciutats volen dir neu. No volen dir aygua. Volen dir fret; volen dir que no 's te de ser cigala, sino que 's te de ser formiga.

No ho entenéu ó no ho voléu entendre lo que diuhen? Pitjor per vosaltres, que tindréu de trucar á las portas dels cuartels á demanar un ranxo; que cada any tindréu d' esperar que un altre us desempenyi la roba.

Pero es lo que 'm ve are al pensament. Y si ab aixó del desempenyo allí dalt ja hi ha qui hi compta com una obligació sagrada?

****

Pongo cero y llevo uno

La bomba del carrer de Fernando 'ns ha acabat de retratar als ulls de Madrid y als de Madrid los ha acabat de retratar als ulls de Barcelona.

No cal dírlosho als d' allí dalt que fassin lleys especials contra de ningú. Ni ab las que ja teníam se podía dir als meetings anarquistas lo que s' hi ha dit, ni ab las novas lleys reclamadas s' aturará 'l bras del Anarquisme. Qu' es lo que convindría: aturar aquest bras; no fer lleys novas, que als anarquistas, dihentse ácratas ó cualsevol altra cosa, 'ls deixarán tranquils, y als que no 'n som nos perseguirán com á gossos folls poch avans de morir de la mateixa rábia. Lleys á Madrid! Si precisament á ferne de dolentas hi tenen la má trencada!

Lleys novas y sobretot policía abundosa! Això es lo que volen que 'ls hi demaném. Es igual que si á un fabricant li demanessim moltas pessas, que, si sabía que las hi hem de pagar, no tindríam d' anar despullats encare que allarguessim duas centurias.

Y no hi val á dir que ja 'ns la pagarém nosaltres la policía. A que la paguém ja s' hi conformarán, pero essent ells los que la organisin. Ab enzas que 'ls hi fan nosa. Ab gent de poch més ó menos, que encare 'ls n' hi fa més.

Lo que 'ls deu fer riure de debó es que aquí protestém de que no 'ns deixin organisar la policía, perque es senyal de que las associacions que protestan no van enlloch. Per tenir ensenyansas bonas s' han de tenir facultats pera nombrar als catedrátichs. Per tenir policía destra un mateix s' ha de poder triar las personas. Per reclamar drets de soberanía s' ha de tenir carácter soberá. Per ser masover n' hi ha prou ab saber quatre cosas de pagés y ab haver aprés de tenir respecte als amos.

Y alló es lo que falta: 'l carácter soberá. Mentres nos vegin encongits nos deixarán manar y renyar al gat de casa.

Mentres las societats que fan la protesta no 's resolguin á deixarse de *intereses morales y materiales*, que ja ho tenen al primer article del reglament tots los cassinos de fora, es inútil tot.

Paguém als mossos de la Escuadra, y quan lo Gobern no 'ls necessita per perseguir carlins ni 'ls diputats provincials per ferlos companyía quan van á la hisenda á passar la estiuhada, 's posan á perseguir als lladres. Paguém als catedrátichs de las Escolas especials y als dels Instituts de Reus y de Figueras, y allí dalt disposan de las ensenyansas organisant un simulacro d' oposicions. No n' hi ha prou ab aquestos exemples?

No es aquest lo camí. En tant aquí manin los de fora, tindrém bombas.

No precisament perque las posin los de fora, sino perque, un cop vestits de policía, per anar al Poble Sech ó al carrer Mitjá de Sant Pere tenen de preguntar als municipals per hont s' hi va.

Y aixó ja ho saben los dels *intereses morales y materiales*. Y, sabentho, es molt estrany que cridin com á desesperats y no 's resolguin d' una vegada á agafar la dressera.

Policías nous? Aquí 'ls tenen. Quants ne volen? Cent? Doscents? No 's quedin curts; demanin, que de gent sobrera ne tením tanta com ne vulguin d' ensá que no podém exportarne cap á Cuba y cap á las Filipinas.

Al cap de dos dias ja no s' hi coneixía al carrer de Fernando. Los vidres trencats s' havían cambiat per uns de nous. Si 'l rey altra vegada vingués ni se 'n adonaría de que allí hi passá tant gran desgracia.

Una bomba de debó que no esclati no fa soroll. Una que 'n trobin plena de serraduras y de terra d' escudellas esvaheix la mala impresió de la que no ha esclatat y acaba d' esvahir la de la que va fer desgracias. Y unas festassas com las que 'ns regalá en Maura fa pochs mesos fan perdre 'l tino als que volen passar per entenimentats, y l' acaban de fer perdre á las donas, y sobretot á las noyas.

Y, en tant, al primer article de las societats bo-

nas minyonas que 's van fundant hi segueix, ferm com la roca, alló dels *intereses morales y materiales,* que enganya 'l paladar y no carrega 'l ventre.

Aquest, aquest es lo camí que convé seguir perque á Madrid se burlin sempre de nosaltres.

Jo no hi era; pero 's va tenir una reunió al Foment en que 's va oferir donar, si convenía, fins la vida. Y 's parlá are fort, are no tant, pero ab termes tals que diu que s' hi podía encendre un misto.

Y saben cóm va acabar tot alló? Donchs va acabar recordantse 'l president de que aquella reunió no era legal; de que, per tenirla, s' havían descuydat de darne part al Gobernador Civil, que, es clar, si l' haguessin avisat, ja hi hauría enviat un senyor castellá que hi hauría tirat una galleda d' aygua freda.

Ves cóm va acabar aquella reunió, tinguda per salvar, ab *nostras vidas,* la situació de Barcelona.

Per culpa de qué va acabar d' una manera tant trista? Perque no es Barcelona la que pateix, qu' es tota Catalunya, que te la dinamita sota sos peus: la que hi posan los anarquistas de las bombas y la dels anarquistas polítichs, que se li rosegan las entranyas.

No es lo cos lo que més convé salvar: es l' ánima dels catalans y l' ánima de Catalunya, de la que no se 'n recordan gens ni mica 'ls dels *intereses morales y materiales.*

Per aixó no saben lo que tenen de fer quan escla-

ta una bomba. Per aixó se 'ls hi podría dir lo que li deya sa mare al derrer rey de Granada quan los reys Católichs li varen aixarpar la ciutat: plora com un noy ja que no has sabut defensarte com un home.

Pongo cero y llevo uno, y no es aixís com tenía de capsar aquest escrit. Si sols contém las bombas posadas á la babalá, á toqui á qui toqui, potser sía aquest lo compte. Pero si hi sumém las deixadas á la escala de las estadas dels fabricants y dels contractistas d' obras y totas las que de vint anys ensá van esclatant dirigidas de dret á qui dona feyna y paga 'ls jornals á més preu que altres que han sapigut trobar lo desllorigador del Socialisme y del Anarquisme, l' hauría tingut de capsar aixís: *Pongo cero y llevo...* que sé jo 'ls que hauríam tingut de *llevar* al sumar la segona rengla de xifras d' aquesta suma desoladora.

A la Rambla de Santa Mónica en ple dia, matant á un nen mistayre; al carrer del Pi contra 'ls mestres d' obras y contractistas, ferintne dos ó tres de mala manera; á la plassa de Catalunya, matant á un criat venerable; á ca 'n Rosal de Berga; al carrer de Trafalgar; á Vilanova en no sé quantas casas; al carrer de la Canuda tirada sobre un balcó del Foment; al carrer dels Angels... á dotzenas de dotzenas quin fil s' hauría pogut seguir perque 's veya de sobras la má que movía tot aquell obrar terrorista, Barcelona y molts pobles y vilas feyners saben de sobras quin es lo soroll d' una bomba que esclata,

soroll que jo no voldría confondre ab cap altre soroll, com no confondría 'l xech sech del Mauser ab lo que fa una escopeta de cassador al enjegar la perdigonada.

Pero es alló que diuhen los d' entranyas assarrahidas: «no anava pas per mí». Y alguns que no 's saben avenir de que un que travalli y tinga en etern perill lo capital guanyi 'l doble tant per cent que 'l que no fa res y 'l vol tenir á la segura, encare mitj prenían part pels precursors de las bombas del Liceo, dels Cambis y del carrer de Fernando.

Guanyan massa 'ls fabricants: cuaranta anys enrera en Pau escombrava per pochs cuartos los claustres de la Catedral, y al morir ni sabía ell mateix lo que tenía; en Pere, que al casarse no tenía com aquell qué diu camisa per mudarse, te avuy fábrica y casas y terras y palco al Liceo; en Berenguera encare més, en Berenguera dona cent mil duros de dot á cada noya, y als vint anys no podía anar los diumenjes al Odeon perque no tenía 'ls dotze quartos de la entrada.

No anavan pas per ells aquellas bombas que tiravan á terra escalas y esbotzavan portas. No hi anavan per los que viuhen de rendeta, ni pels menestrals de botiga, ni pels homes de carrera, ni pels que gastan sabre ó embrutan paper sellat.

Per aixó no s' hi amohinavan, y, buscanthi natural esplicació, 'ls que no son capassos de donar un jornal de catorze rals, trobavan casi natural que dinamitessin als que 'n donavan de quatre pessetas y de més de duro.

Y fins se parlava, entre 'ls vehins de las escalas en que hi vivía un fabricant, de demanar al amo que 'l tragués de la casa. No 'l volían corre 'l perill d' anar enlayre. Fora 'l fabricant fora 'l perill, perque, curts de gambals, no veyan venir lo del Liceo ni lo dels Cambis ni lo demés que ha vingut y que vindrá. No més veyan al home enriquit á copia de travall, de coneixements, de carácter organisador y de veritables temeritats, y als obrers, que si no poden comensar á redimirse es moltas vegadas perque 'l puro y 'ls cafés los privan de portar la primera mota á la Caixa d' Estalvis, mota que n' hauría cridadas moltas més y que haurían sigut en son dia 'l punt d' arrencada d' una fortuna com la que ells envejan, com la que no s' esplican aquells que tenen una casa y per cobrar los lloguers prenen procurador, y, per si se 'ls crema, pagan cada any una bona mota á la Companyía asseguradora.

Qui no posa 'l ventre en perill no mor fart. Per aixó certa gent que no ha nascut del no res, sino que dels pares ja ha tingut una bona arrencada, viu de rendeta y res més. Per aixó certas personas envejosas de mena veyan, no diré ab alegría, pero si ab un tantsemendona glassador, cóm anava fent lo seu camí la dinamita. No ho concebeixen los cobarts que un fabricant s' asseguri ell mateix tota la seva fortuna, tenint las máquinas amaradas d' oli y las cuadras fetas un lluquet. Ells, los cobarts, los que may serán res, s' assegurarían en tres ó quatre societats, y, per lo que pogués ser, en una societat de contra-segurs. Y pagarían unas motas que Deu

n' hi dó, que, afegidas á las altras motas pera salvarse d' altres perills, minvarían de tal manera 'ls guanys, que per fer donar rédit al diner tant se valdría ser fabricant com comprar censos. No ho saben molts que barca parada no guanya nólits, que la riquesa dels pobles de la Costa venía del anar y venir, que may parava, dels barcos que feyan la carrera d' América.

Y la maldat ha fet lo seu camí. Y societats que avans no veyan de la vora 'l perill, are 's bellugan com á argent-viu llensat sobre una taula polsosa. Y reclaman iradas contra un poder que no tenen ni coratje ni ganas d' enderrocar, perque, á estonas, encare en aquest poder hi troban lo que necessitan, la satisfacció de certas vanitats, la farandola de certas institucions que xuclan més que cap eura, un desordre-ordenat que permet anar tirant y una pila d' altras cosas bonas pera tranquilisar als pobres d' esperit, als que omplen las llistas de las societats que no tenen pena ni gloria. Plenas, precisament perque no tenen pena ni gloria las tals societats, que si anessin de dret al cor de las nostras desventuras, la meytat dels que las sostenen se n' eixiríam com d' una ciutat empestada.

Ploréu com á noys, ja que no sou bons per defensar la vostra patria com á homes. Ploréu com lo derrer rey de Granada 'ls que no teníu virior per defensar, no sols Barcelona dels dinamiters, sino tot Catalunya de las mans dels que han covat la Anarquía. Que no son precisament obrers aparracats ni

senyors de levita esfilagarsada, sino senyors de debó en lo mal sentit que avuy se dona á aquesta paraula, senyors que han *honorat* los salons de vostras societats, que, si á má vé, figuran en las vostras llistas de socis honoraris.

Es inútil demanar y es inútil exigir si 'l que crida no te empenta. Anys enderrera un pobre 'm demaná caritat á casa meva, qu' es precisament allá ahont may m' ha agradat ferne.—Deu li fassi be, li vaig dir. Y haventme entés quan li vaig tornar á dir ja pensant en Deu menos que la primera vegada, perque 'm molestá la mirada que 'm va dar, m' amenassá recordantme que ell era *uno de los Hierros*.

Ja 'n contavan alguna cosa dels *Hierros* alashoras; pero com al carrer d' en Xuclá no 'm feyan tanta por com si 'ls hagués trobat en un desert de Andalusía, me 'l vaig treure del devant á empentas. Y aquell *Hierro* se 'n aná butzinejant. Y jo vaig seguir fent la meva feyna.

Era un *Hierro* que feya l' enfadat y no ho estava. Era un *Hierro* que no li debía convenir fer malbé á cap barceloní. Perque 'ls hi asseguro que passava dels nou pams y que era bastant revingut.

Es inútil demanar y es inútil exigir si hem de seguir sent tant bons minyons com sempre. No cal oferir la vida per salvarnos: n' hi ha prou ab darnos compte del punt á que 'ns ha portat la defensa dels *intereses morales y materiales*, y ab seguir lo camí dret. Un camí que 'ns posi per sempre més á cubert de la dinamita que esclata y de la que no esclata.

Qu' es la que ompla las cátedras de forasters, las escolas de bon sou de forasters, lo batalló de municipals de forasters, lo cos de policía de forasters, la magistratura de forasters, las oficinas totas de forasters, valentse de lleys discutidas y votadas en lo temps de dir Jesús, de recomanacions que sovint passan d' exigencias y de cosas encare més lletjas que tot aixó.

Lleys demanéu á Madrid los que us alarméu are y no us alarmáreu quan las bombas eran sols pels fabricants?

Lleys á Madrid, que las fan per bocas finas?

Policía y diners per las denuncias demanéu? Aixó ray, no ve d' aquí. Si en Sellarés no hagués mort, aquells milions que volía fer votar al Congrés per desenrotllar la agricultura y 'l tráfech, no li haurían faltat, sino que no haurían servit per Espanya, de la que n' estava enamorat l' infelís Sellerés, sino per un tros d' Espanya, pel tros en que 'ls de Madrid haguessin tingut la propietat y 'ls saltants d' aygua.

No 'ls espanta als d' allí dalt remenar diners. Son com los oliayres, que tampoch s' espantan de remenar bots d' oli.

A horas d' are ja se sab com acabará lo del carrer de Fernando: ab una nova irrupció de madrilenys, que, un cop aposentats aquí, hi farán mort y vida.

Y menos mal si acaba aixis. Que no hi acabará, perque de la nova lley contra 'ls anarquistas en

Maura, ó 'l que l' hereti, 'n farán lo mateix us que en Cáuovas va fer de l' altra lley: un us que 'ls hi pot tornar á la boca als mateixos que l' han demanada.

Que no se 'n recordan de lo que va fer en Cánovas contra 'ls catalanistas? Donchs si no se 'n recordan, ja 'ls hi guardaré las cuas de pansa 'l dia que 'n menjém per postres.

****

Ja 's va rematant

Una vegada ó duas en aquest llibre he critiquejat al arcalde perque 'ls diumenjes no deixava encendre 'l fogó á las castanyeras.

Y com al rey se li te de donar lo qu' es degut, segons resan las historias, y als gallsdindis se 'ls tenen de donar nous perque s' engreixin ben depressa, no al senyor Lluch, que no conech més que pera servirlo, sino al senyor arcalde, li vull donar unas quantas nous en forma d' alabansas.

Pero, lo que son las cosas: las nous las hi tinch de donar cúbias. Me dolen las bonas y plenas.

Y ja ho veurán perque 'm dolen.

Perque 'l permís per vendre castanyas l' ha donat quan ja casi no se 'n venen, quan, á cópia de tenir de fer ganyotas, los noys s' han desenganyat de comprarne, quan tres de cada quatre tenen lo cuch á punt de sortir de la pallofa.

No 'l puch alabar més que á mitjas, senyor Lluch: á mitjas y encare, perque 'l permís ja no serveix per vendre castanyas, sino per vendre moniatos.

Y la venda dels moniatos dona poch, y fins se fa una broma molt lletja á las que 'ls cridan. Per aixó al acostarse 'l Desembre la meytat de las castanyeras plegan, y las que no plegan, no guanyan més que per carbó. Fora, es clar, de las que tenen un bon punt, que aqueixas si 's posessin á escalivar sebas també s' hi guanyarían la vida.

Pero encare 'n quedan de disbarats per corretjir. Per exemple: 'l de no deixar vendre flors á la Rambla.

Precisament lo dia en que las floristas feyan més dinerons de la gent de be, en que 'ls poms anavan á parar tots á las casas honradas. Lo que no vol pas dir que 'ls dias de feyna las floristas viscan sols de las damas de contrabando. Vol dir no més que no se n' hi falta gayre.

Es clar que 'l senyor Lluch corretjirá semblant disbarat. Pero si treyém patró de las castanyas, hem de creure que la ordre de deixar vendre flors vindrá quan ja no quedin ni crisantemas, la derrera flor, 'n podríam dir, avans de venir la primera solla de violas boscanas.

Boscanas de per riure, perque las de debó no venen fins á la Cuaresma, per avisar á las noyas de que 's tenen de confessar d' haver ballat tot l' hivern. Aixís ho diuhen, que jo no l' entench lo llenguatje de las flors.

N' estich segur de que l' arcalde un dia ó altre tocará á penedits. Sino pel que dirá la gent d' aquí, pel que dirán los extrangers que 'ns vingan á veure-

Sino per remordiment de conciencia dels diners que haurá fet perdre á las ramelleras, perque la lley del descans ja fará fástich fins als mateixos que varen empescársela.

Pero quan l' arcalde toqui á penedits no 'ls hi tornará cap diner dels que pagan per l' arrendament de la parada. Com no n' ha tornat cap á las castanyeras, ab tot y que per aquestas un cuarto es una pesseta y una pesseta una unsa de perruca.

Qu' es lo que tindría de fer lo senyor Lluch. Confessat lo disbarat confessat lo deute, que si d' una cantonada se n' han fet pagar deu duros y d' una parada vint ó cincuanta, que no ho sé ni 'm pertoca saberho, descomptant un dia de cada setmana s' ha de descomptar la setena part del tribut, comptant per horas, y comptant per guanys se 'n tindria de descomptar molt més.

Perque 'l diumenje es quan se gastan los diners en flors y en castanyas: en flors al acabar de llaurar la Rambla després de missa de dotze; en castanyas los que encare tardarán vuyt anys á pensar en flors.

Y res més tinch d' aclarir ni de corretjir de lo que vostés ja tindrán llegit á aquestas horas.

Perque sian d' una esborrajada, subjecta al parer dels metjes, sían d' una empenedida las declaracions de la derrera bomba, sempre resulta que la Policía y 'ls civils no tenen art ni part en lo *descubriment* d' aquestos dias.

Que segueixin, donchs, fent babarotas per aquestos carrers, que si no logran res més, lograrán fer creixer encare més la alarma de Barcelona.

Ja vaig dir com se troban los rovellons amagats sota la molsa y arrapats á las arrels de la brella del bosch. Ja vaig dir com se fan saltar los conills, que pasturan, confiats, entre 'ls romanins y las farigolas.

****

Laus tibi Christe

Ab aquest escrit cloch lo llibre, que no sé si hauré fet be ó mal de publicar.

Está tant descompost lo Catalanisme, que un altre parer afegit als molts que avuy dia corren es un altre cisma per la Iglesia militant.

Y l' he volgut donar lo meu parer en algun dels escrits que informan aquest llibre, que pel títol sembla tant bon minyó.

Era un bordegasset quan vaig perdre la mare. Venía del Institut, me varen donar la punyalada al arribar á casa á la una, y d' ajogassat que era, 'm vaig tornar de cop y volta molt trist y reflexíu.

Una nit no podía dormir, y, clavats al cervell los amors que en Balaguer m' havía fet neixer poch avans per Catalunya, endevinant lo que volía dir ab la seva Historia, vaig comensar á encalabrinarme y á pensar en si jo podía ser ab lo temps un dels que portessin aquells amors á sahó. Y petitot com era, tretze anys acabava de fer, vaig veure ben clar hont

convenía anar y 'ls perills que hi havía de tranzitar pels camins que hi portan. Perills per nosaltres, perills pels que s' oposessin als nostres amors, y un benestar etern per la nostra terra un cop conseguit lo que diu sense dirho en Balaguer en la seva Historia, lo que deya, y esplicá tant malament després en alguna de las sevas poesías.

Jo no hi veya més que perills y sacrificis en lo camí de las reivindicacions de Catalunya. Per això m' agradava tant aquell camí; pel mateix motíu que, de faluga, m' agradava més lo corriol que duya de la estació del carril al molí de Cornellá que 'l més ample que seguía ab lo meu pare 'ls dias plujosos. Es veritat que pel camí més ample no era tant fácil caure al canal y morir ofegat, pero també era molt trist tenir d' arribar al molí fets los baixos de las calsas y 'ls borseguins una porquería de fanch.

No 's podía pas sospitar que vindría dia en que l' afany de figurar á Madrid malbaratés aquells esclats d' entussiasme d' en Balaguer, que una Revolució engolís al historriador catalá y 'l llensés de ple en las térbolas ayguas de la Espanya tempestuosa.

Y passaren pochs anys — tres debían ser — y en las intencions del *Gay-Saber* hi vaig veure la cristallisació de las intencions que tingué en Víctor Balaguer al escriure sa Historia de Catalunya. Y en los llibres d' en Francesch Pelay Briz vaig acabar de fer l' aprenentatje. Y en las conversas ab aquel malaguanyat catalá encare hi vaig respirar més pu l' ayre de la nova Catalunya. Restaurant la vi

llengua, arrencant del oblit las cansons de bressol y las que lluny del bressol encare fa més bo de sentirlas, escribint novelas y dramas de propaganda y entrant sovint á la política ab intenció de toro, en Briz dirigí tota una generació y va ancarnar en sas entranyas un amor tant pur á Catalunya, que fins apar impossible lo que hem vist derrerament: la vergonya d' en Polavieja; las debilitats, á mon entendre desastrosas, ab los que consumaren tal vergonya, y la falta de carácter d' alguns que semblavan de primer dimonis desencadenats contra semblant baixesa y que després tocaren á penedits y anaren á trucar á la porta sobre la qué havían escrit també 'l seu *delenda est Cartago* ab lletras de foch,

Delenda est Cartago. No havían volgut ser menos que Scipió l' *africá*. Sino que aixís com aquest soldat la va fer pols aquesta ciutat enemiga de Roma, 'ls nostres soldats s' estimaren més trucar á las portas de Cartago per, si Cartago 'ls dava pas franch, fer tots plegats, los de dins y 'ls de fora, un va-y-tot de diputats, precursor d' un va-y-tot de regidors, que aixequés las pedras, no precisament contra 'ls nostres enemichs de Madrid, sino contra 'ls republicans barcelonins que tant podrían ajudar á la causa de Catalunya. Cartaginesos malehits y romans malehidors tenían de fer lo miracle, que hauría potser arribat á miracle de Mahoma si 'ls cartaginesos, com á bons mercaders, no haguessin comensat per comptar quan hi tenían ells á la Comandita y per quina cantitat comanditarían los que

trucavan á la seva porta. Y com trobaren que ells portavan gastats un grapat de mils duros en los preparatius de las eleccions, y en sos somnis ignocents, més que ignocents en una ciutat en que per cada caballer y per cada menestral n' hi ha dotze que cobran setmanada, se creyan ab prous vots per guanyar la partida, errant los comptes, com ja 'ls havían errat una altra vegada, digueren als Scipions amansits que gracias de la visita, y que manessen y disposessin, pero que, per lo que pogués ser, ells se quedavan á la candidatura. *J'y suis, j'y reste*, varen dir parodiant á n' en Mac-Mahon. Y á estonas sí, á estonas no, encare se sent cridar per aquestos carrers *Delenda est Cartago*. A estonas sí y á estonas no, y pobre del que diu no quan lo que mana diu si, y pobre del que diu sí quan aquest crida ¡estiméuvos! que no 'l fican de camas al cep perque aixó del cep are no s' estila.

Ja ho tinch dit una altra vegada: tenían rahó 'ls cartaginesos aquell dia. Y la rahó á un moro. Encare que en temps dels Amílcars Mahoma no hagués comensat á fer lo farsellet per venir cap á la terra.

Quedém, donchs, en que 'ls Scipions d' avuy no saben encare ben be de cert si han de crid *Ave* ó *Delenda*, en que Cartago era la que aquel dia de la assentada tenía tota la rahó, y en que, no es l' any que ve, ja 'ns dirán d' aquí deu anys l que 'n tením de fer d' aquellas malediccions que 'n ensenyaren de dir.

Per lo que pugui ser, los que no 's volen c

prometre cridan *Ave Cartago* 'ls dias d' Encant, y 'ls dimars dijous y dissaptes *Delenda est Cartago.*

Al *Derrer Pallars*, del meu amich Ubach, recordo que hi ha aquestos dos versos parlant dels butxins de nostra Patria: *també als meus perdonaría— als de Catalunya, may.*

Es clar que un poeta no es ningú per llensar escomunions; pero si ho es pera posarlas en boca d' en Huch de Pallars contra 'ls enemichs de la terra catalana.

Si als que desertaren del Catalanisme pera anársen ab en Polavieja y s' abrigaren després, quan en Polavieja 'ls va deixar, ab la capa aparracada del Regionalisme, no se 'ls hagués perdonat maymés la seva defecció; si se 'ls hagués fet un pont de plata pera que se 'n haguessin anat ben lluny, y aquest pont de plata no s' hagués volgut passar després á las foscas, perque encare á alguns los feya vergonya passarlo quant lo sol era alt, no caldría que hi diguessim la nostra 'ls que de petits hem somniat una altra llum més blava de la que cau are del cel. La idea hauría fet son camí, los caragirats s' haurían quedat ab la vergonya y potser ab las utilitats que 'ls actes vergonyosos solen reportar, y 'l que hauría oblidat hauría oblidat. Y jo m' hauría quedat entre 'ls que no perdonan ni oblidan, perque 'ls agravis á Catalunya no 'ls sé perdonar á ningú y gracias á Deu tinch prou memoria pera no oblidarlos. Are 'ls que 'm fan á mí, tantseval. L' endemá ja ni me 'n

recordo. Y si me 'n recordo, no es per retréurels á sang freda.

En Cutchet ab sa *Catalunya vindicada,* en Bofarull ab la seva *Orfaneta de Menarguens*, en Briz ab sa revista y sas seguidas publicacions, literarias algunas, literarias ab un bon empelt polítich las més, educaren una generació que no hi pensá may en que del Congrés de Madrid n' hagués de venir la ventura de Catalunya. En Balaguer, en sos bons temps, tampoch.

Y 'l Catalanisme aná fent lo seu camí. Y ab setmanaris aná escampant las boniquesas de la llengua y las malas intencions que teníam los que las conresavam pels que retenen la soberanía de la nostra patria. Y 's publicaren diaris y una espléndida ilustració. Y la rodona s' aná fent més gran, com se va engrandint, barrejats pobres y richs, joves y vells, homes y donas, la rodona de la sardana. Y al esclatar la guerra de Cuba ja ferem sentir lo nostre pes, per més que á las cordas de l' altra pala del canastró s' hi repenjessin tots los que vivían ó volían viure á las costellss d' Espaanya. Y al sortir de Madrid l' embaixador dels Estats Units ja poguerem desafiar las iras dels que esplotavan la bona jeya dels espanyols y la santa ignocencia dels que, estesos ja en llit de morts, creyan anársen de dret cap á la Gloria. Y perque pesárem, vingueren grossas persecucions. Y, enlloch de fer com los capdansers del Absolutisme y de la República, que en la desfeta de la Regencia hi feyan lo seu triomf, y aquella des-

feta sols la veyan en la terrabastada d' una gran derrota y d' un gran desengany; enlloch d' empenyer á Espanya cap á la perdició, la volguerem aturar al cayre de la timba. No la necessitém una carnisseria per guanyar la causa de Catalunya. No volém que 'l sol de sa redempció escalfi al hivern milenars de casas plenas de tristesa. Varem ser poch polítichs en aquella ocasió. Ho confesso. Pero la part que 'm puga cabre d' aquella torpesa política la reclamo ben alt. No la compro á preu de llágrimas y de sang una felicitat que 'ns pot portar la rahó, que 'ns sobra, y la fermesa de carácter que, si no l' hem tinguda are, la poden tenir los que vindrán.

No; are no la han tinguda molts. Ni 'ls menja-castellans, que jo ja 'ls tenía descomptats, ni 'ls que 's volían menjar als que ja tenía mitj pahits un general de la dinastía borbónica. Llunyans los lirismes d' en Balaguer, oblidat lo nom d' en Briz, los que 's proposavan esplotar als mercaders y als fabricants, després d' haverne dit tota mena de penjaments, que tampoch se mereixían, aixecaren un altar á Santa Conveniencia, comensá la desfeta del Catalanisme, 's renegá de la puresa dels principis y de la honradesa de procediments, fins se befá als martres de 1714. y 'l Congrés y las Casas Comunals de las ciutats hont hi ha alguna cosa per aprofitar varen ser lo punt de mira de totas las ulleras de llarga vista. *Gloria in excelsis Dei!* Cap á aquestas establías sense mulassa y sense bou anava per camins més ó menos torts gent empeltada de

tots los vicis dels cacichs y que á la cadira de la convicció ferma y del desprendiment ja 'ls hi punxavan. Sino que en aquestas establías no hi anavan per adorar un nen hermós, sino á esbravarse d' agravis rebuts d' altres vehins del poble, y á Barcelona per tirar per terra la obra d' un home de mala anomenada política, pero ni més ni menos servidor dels butxins de nostra terra que altres que se l' han sabuda guanyar mitj passadora. Misteris de la inconsciencia de las grans ciutats, que travallan, igual que pasta, 'ls entremaliats de la política. Ho dich ben alt pera que m' acabin de malehir los que derrera de las eleccions han desgraciat la obra santa de tants anys: no es més ni menos dolent en Planas y Casals que 'ls que li han fet la trabeta valentse dels novells redemptors polaviejistas y ben amagadets dintre de casa seva. No es ni menos dolent, ni menos ni més bo. Es un de tants de la generació que se 'n va, xuclada y malmesa per l' encís d' una representació política, que, posada á Madrid, ve á ser com la que te cualsevol majordom devant del amo de la fábrica, molta als ulls dels travalladors, poqueta cosa al costat del amo dant la rahó al amo, y menos que res lo dia que no li dona la rahó ó que l' amo está malhumorat per cualsevol tontería. En cosas de poca empenta en Cánovas y en Sagasta s' escoltavan als seus llochtinents. Pero si la cosa s' ho valía, bon goig aquestos llochtinents á fer muixoni.

No hi ha hagut remey: los vicis empeltats per tants

anys de servitut han fet camí. Las ganas de barallarse per cualsevol futesa, per una acta de diputat, á favor, si á má ve, d' un arribat de fresch, d' un que está fart de figurar en las trapasserías de la política espanyola, han fet oblidar á molts de la seva obligació de barallarse per las reivindicacions de Catalunya, que no son las conveniencias dels homes, tinguemho entés; que no las lograrém discursejant cent cincuanta horas lluny, sino predicant eternalment la moral als catalans y posantlos sempre al devant lo mirall de lo que havía sigut Catalunya; que no eixirán de las barallas entre regidors, sino d' una batzegada y per art d' encantament quan sía l' hora.

Y això, ho he dit avans, y ho torno á dir perque 'm maleheixin cent y mil vegadas los que quan escombran escombran cap á dins de casa seva, no vindrá que 'l Catalanisme no torni á la puresa d' avans, que no 's tregui de demunt lo bagatje de las barallas electorals, que no renegui dels acorts de las Assambleas de Reus y de Tarrassa, presos en la creencia de que 'ls homes eran poch menos que ángels y de que tants anys de predicar moral y serietat havían servit per alguna cosa.

Trist es confessarho: 'ls més neguitosos s' escoltaren com qui sent ploure semblants predicaments, y 'ls que no ho eran tant sortiren del sermó com aquell negre: calents d' orellas y gelats de peus.

Y 'ls més, los que no 's menjan may cap castellá, pero que no planyen sacrificis pera que Catalunya torni á ser lo que va esser, tenen d' esperar que pass

aquesta pesta de las ambicions pera tornar al sacrifici, pera travallar per Catalunya sense llensar cap crit de mori Espanya, perque ja hi ha qui 's cuyda d' aclarir lo mon y de capgirar regnes y imperis.

He comensat aquest llibre malehint las eleccions, y 'l cloch malehintlas cent vegadas.

Entonemlo tots plegats un himne de malediccions: ja als que derrera d' en Polavieja y més tart derrera d' en Paraiso han desbaratat, ab los cómplices que fa poch los han sortit, l' obra de tants anys: ells als meus ossos y als ossos dels que 'ns trobém ab coratje per recomensar la santa obra.

Arrencant dels lirismes de la Historia d' en Balaguer, dels entussiasmes d' en Cutchet, del recort de la *Orfaneta de Menarguens*, dels bons y sanitosos exemples d' en Briz, de la perfecta obra política de Manresa, de la ben estudiada y agermanadora obra social de Balaguer; arrencant d' aquells temps tant dolsos pel meu recort, d' aquellas propagandas que cada dia portavan un convensut, no un home més al nostre camp, d' aquells sacrificis ignorats, de molts que, no havent nascut per escriure, contribuhían á la bona obra ab los seus diners, ab sas virtuts domésticas y honradesa mercantil y ab la senzilla y convensedora propaganda de las assentadas y passeigs.

Mes n' hi portaren aquestos que 'ls que escribíam al batalló sagrat. En sa humilitat no s' ho creuhen ells, pero es una veritat com un temple.

No eran desferras dels cassinos silvelins, ni des-

ferras de la joventut conservadora-canovina, ni desferras del Castelarisme, 'ls que venian á ajudarnos y á encoratjarnos, sino que, espigolant en los Instituts y en la Universitat los que escribíam, y espigolant en los escriptoris, magatzéms, obradors y fábricas los que no tenían aquest do, cada dia eram un més, un més dels que estudiant s' anavan fent homes, un més dels que ja eran á Facultat Major, un més dels que ab los maldecaps de la fábrica ó del obrador y en sa ignorancia de la Historia no havían obert los ulls á la rahó, un més dels que ab lo cansat travall del dia no havían sentit altra necessitat que la de redimir al obrer y al escribán, sense pensar en redimir la terra que l' obrer y l' escribán trepitjavan.

Per tot arréu espigolavam. Hont més claras eran las espigas es entre 'ls que, havent vist passar cent vegadas la nostra bandera pel seu devant, estavan á veure venir, indiferents á tota idea noble, vivint esclussivement per ells y burlantse de tant en tant dels que ab tot lo foch la defensavam.

Quins temps aquells si poguessim tornarhi!

Hi tornarém?

Jo crech que sí.

No está pas tant deixada de la má de Deu la nostra estimadíssima Catalunya.

Y are si que vaig á acabar. Vaig á acabar negant en rodó que sían odis ni gelosías los que han portat la desfeta del Catalanisme. Han sigut defeccions

que no 's poden perdonar y han sigut debilitats ab los que desertaren, debilitats que si en alguns son sols tristas debilitats, en alguns altres fan alguna cosa més que tristesa.

A mí que no m' hi posin ni entre 'ls uns ni entre 'ls altres. Ab gent aixís no 's va enlloch.

Si hem de batrens contra 'ls que detentan la soberanía de Catalunya no 'ns podém batre al costat dels que ja han fugit una vegada ni al costat dels ploraners que escusan la defecció pessigant de passada als que s' han conservat ferms com las rocas.

La iglesia católica no s' hi parteix un pinyó ab la secta luterana ni ab la secta calvinista.

Y fa be, perque ab las esclofollas del tal pinyó ja hauría relliscat la cadira de Sant Pere.

Que hi ha moros? Que hi ha budistas? Això es casi tant vell com l' anar á peu. Pero 'l que hi ha ja adoradors de Buda y de Mahoma no justifica que 'ls bisbes catóticns y 'ls bisbes protestants vajin de brasset pels carrers de las ciutats inglesas y alemanas.

Això dels odis y de las gelosías es molt bo per estamparho donantse de passada 'l diploma de sants del cel.

Sants que no tenen espera per pujar als altars, sino que ells mateixos s' hi apuntalan la escala.

Hi creurá qui voldrá en aquestos sants. Jo no, perque tinch por de que 'ls odis, envejas y gelosías que penjan á molts, sian lo que sota la seva pell los fa frisansa. Las donas que parlan massa d' honra son las que temo més. Las que no 'n parlan son las

ı més proba. Del verí 'm fa més por lo qu' es
: qne 'l que 's veu per fora.
un misteri certs homes: no s' enfadan quan
ı d' enfadarse y fins de fer alguna cosa més,
no es hora, vinga ó no vinga á tom, tiran
las contra dels que s' enfadaren quan la gran
ó del Catalanisme y segueixen y seguirán
ts perque á la sang no hi tenen aygua de
.
ıemich lo tením á Madrid. Això si qu' es cert,
que no 's tinga de ser cap Séneca per asse-
ɔ. Pero per anar contra l' enemich lo primer
n de mirar es que 'l company no giri la ca-
ı bo de la batussa. Es lo primer que fan los
án en guerra; no are precisament á Port
y á la Mandchuria, sino per tot arreu y des-
mensament del mon.

n las dotze y 's posan á tirar canonadas.
oment no atino per qué, encare que ja supo-
no es per galejar l' acabament d' aquest lli-
Montjuich ni ho saben que jo estiga escri-
questas horas.
'm miro de cua d' ull un diari que tinch so-
aula, y m' adono de que 'l *Cuerpo de Infan-*
á la Puríssima per patrona y advocada y
tot arréu li fa grans festas.
ı ho veig per qué fan gala á Montjuich. Per

entelar ab la fumera de la pólvora la blavor del cel y la cara encisadora de la Verge.

Si, la donzella de Nazareth es la advocada dels minyons del mauser. Ella, tota dolsor, tota poesía, emblema de la Mort!

Qui li tenía de dir quan feynejava á casa, quan caminava pels vols del llogaret!

Ja han tocat totas las que tenían de tocar. Ja s' ha esvahit lo ressó de la derrera canonada. Queda totjust allí dalt, á la batería de Montjuich, la bravada de la pólvora, de la pólvora malehida, de la pólvora companyona del dolor, de la pólvora que gastarán los soldats aquí á la terra mentres plorará al cel la regina dels ángels.

8 Desembre 1904.

****

Escrits d' aquest llibre

Als que 'm liegeixin. 5
Nostre pa de cada dia. 19
Reflexions d' estar per casa.. 29
Sobres la cristallisació. 37
La mort del marqués de Pickman. 49
Las festas de la Mercé. 61
Los dos carrils de Barcelona. 69
Sant Pancrás patró dels pobres. 77
Comptes que no 'ls hi baten.. 85
Un cop de cap del ministre de Marina. . . 95
Si arribés á ser rey.. 99
Per qué no 's volia morir la vella. 125
Cap á Barcelona á missa. 129
Lo Gobern no hi pot perdre. 137
Ja tenen fet testament?. 145
La que 'ns espera. 155
Per qué no venen las pagesas? . . . , . 165
Camí del Canyet. 173
La mort tot ho nivella. 181
Tot te amo.. 189

No hi senten de nas.. . . . . .
Encare som á las becerolas. . . . . .
La oratoría de bigotis. . . . . .
Vesten Anton.. . . . . .
La nevada de Madrid. . . . . .
Pongo cero y llevo uno. . . . . .
Ja 's va rematant. . . . . .
Laus tibi Christe. . . . . .

****

Obras dramáticas d' Angel Guimera

	Pesseta
GALA PLACIDIA tragedia en tres actes.	2
JUDIT DE WELP » » »	2
LO FILL DEL REY » » »	2
MAR Y CEL » » »	2
REY Y MONJO » » »	2
LA BOJA » » »	2
L'ÁNIMA MORTA » » »	2
EN PÓLVORA drama en tres actes.	2
JESÚS DE NAZARETH tragedia en cinch actes. . . .	2
MARÍA ROSA drama en tres actes.	2
LAS MONJAS DE S. AYMAN drama en quatre actes.	2
LA FESTA DEL BLAT » tres » .	2
TERRA BAIXA » » » .	2
MOSSEN JANOT » » » .	2
LA FARSA comedia en tres actes.	2
LA FILLA DEL MAR drama en tres actes.	2
ARRÁN DE TERRA » » »	2
LA PECADORA » » »	2
AYGUA QUE CORRE » » »	2
LO CAMÍ DEL SOL tragedia en tres actes.	2
LA SALA D ESPERA comedia en un acte.	1
LA BALDIRONA » » »	1
MESTRE OLAGUER monólech.	0
MORT D'EN JAUME D URGELL monólech.	0

Aquestas obras se venen á las principals llibrerias de Barcelona.

Obras dramáticas d' Angel Guimer

	Pesset
GALA PLACIDIA tragedia en tres actes.	2
JUDIT DE WELP » » »	2
LO FILL DEL REY » » »	2
MAR Y CEL » » »	2
REY Y MONJO » » »	2
LA BOJA » » »	2
L'ÁNIMA MORTA » » »	2
EN PÓLVORA drama en tres actes.	2
JESÚS DE NAZARETH tragedia en cinch actes. . . .	2
MARÍA ROSA drama en tres actes.	2
LAS MONJAS DE S. AYMAN drama en quatre actes.	2
LA FESTA DEL BLAT » tres » . .	2
TERRA BAIXA » » » . .	2
MOSSEN JANOT » » » . .	2
LA FARSA comedia en tres actes.	2
LA FILLA DEL MAR drama en tres actes.	2
ARRÁN DE TERRA » » »	2
LA PECADORA » » »	2
AYGUA QUE CORRE » » »	2
LO CAMÍ DEL SOL tragedia en tres actes.	2
LA SALA D'ESPERA comedia en un acte.	1
LA BALDIRONA » » »	1
MESTRE OLAGUER monòlech.	0
MORT D'EN JAUME D'URGELL monòlech.	0

Aquestas obras se venen á las principals llibrerias de Barcelona.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03350 4138

BOUND

JAN 25 1949

UNIV. OF MICH.
LIBRARY

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03350 4138
BOUND
JAN 25 1949
UNIV. OF MICH.
LIBRARY